Областен анализ на ситуацията и оценка на потребностите в област Разград, 2015 година

ДОКЛАД

Месец Ноември, 2015 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение……... …5
2. Методология ……6
2.1. Методи и инструменти за събиране на данни и проучване на ситуацията…….....7
2.1.1. Събиране на статистическа информация ……..7
2.1.2. Трудности, ограничения и предизвикателства при анализа на данните…….……8
3. Описание на ситуацията в област Разград …….…….9
3.1. Обща характеристика на областта…….……9
3.2. Население – демографска характеристика…….……..9
3.2.1. Тенденции в броя на населението…….…….9
3.2.2. Ниво на раждаемост, естествен прираст, смъртност…….…....13
3.2.3. Възрастова структура на населението……..……16
3.2.4. Етнически състав на населението……..…...17
3.2.5 Движение на населението, миграционни процеси……..……18
3.3. Икономическо развитие на област Разград……....19
3.3.1. Макро-икономически показатели ……...19
3.3.2. Състояние на инфраструктурата, транспортни връзки ……..20
3.3.3. Доходи, заетост и безработица……..22
3.4. Здравеопазване……...26
3.4.1. Здравен статус на населението……..26
3.4.2. Състояние на системата за медицинска помощ……..28
3.5. Образование ……..32
3.5.1. Равнище на образованието и основни проблеми в област Разград……...32
3.5.2. Описание на мрежата на образованието по общини в областта……32
3.5.3. Анализ на проблемите в образованието на областно ниво ……..35
3.6. Жилищна среда и инфраструктура ……36
4. Анализ на групите в риск в област Разград……...37
4.1. Фактори, които пораждат риск за различни групи от населението ……37
4.1.1. Фактори, свързани с доходите и възрастта……..37
4.1.2. Фактори, свързани с образованието……39
4.1.3. Структура, численост или здравословен проблем на член от семейството ……39
4.1.4. Затруднен достъп до здравни услуги ……...40
4.1.5. Местоживеене в отдалечени и/или изолирани населени места……40
4.1.6. Негативни обществени нагласи……41
4.2. Характеристика на рисковите групи……...41
4.2.1. Групи в риск в област Разград…….…..42
4.2.1.1. Деца в риск……...43
4.2.1.2. Възрастни с увреждания…….…50

4.2.1.3. Стари хора……53
5. Състояние на мрежата от социални и интегрирани услуги в областта……...55
5.1. Обобщена оценка на изпълнението на областната стратегия (2011-2015)……..55
5.1.1. Извършени дейности по мониторинг и оценка……...55
5.1.2. Резултати от мониторинга и оценката…….55
5.2. Съответствие на мрежата от услуги спрямо актуалните потребности на рисковите групи……..58
5.2.1. Специализирани институции за деца……...…58
5.2.2. Услуги в общността за деца……..58
5.2.3. Специализирани институции за възрастни хора с увреждания и стари хора…….61
5.2.4. Услуги в общността за възрастни……62
6. Оценка на ресурсите за развитие на социални услуги в областта и общините……65
6.1 Анализ на човешките ресурси за предоставяне на услуги……65
6.1.1. Общински администрации……...65
6.1.2. Дирекции "Общински администрации"……...67
6.1.3. Наличен персонал и капацитет в действащите социални услуги на област Разград...69
6.1.4. Включване на НПО като доставчици на СУ……...…69
6.1.5. Изграждане на областен ресурсен център за развитие на човешките ресурси в услугите……70
6.2. Финансов анализ на дейностите на общините в област Разград……..……72
6.3. Други налични ресурси в област Разград……73
7. Заключения и препоръки……73
7.1. Основни изводи от ситуационния анализ и оценката на потребностите……73
7.2. Изводи за състоянието на социалните услуги в област Разград……....74
7.2.1. Общи изводи за услугите за деца……..74
7.2.2. Общи изводи за социалните услуги за възрастни хора с увреждания и за стари хора.....75
7.2.3. Конкретни изводи за социалните услуги по общини……..76
7.3. Препоръки към Областната стратегия за развитие на социалните услути в област Разград……...80
7.3.1. Общи препоръки към Областната стратегия за развитие на социалните услуги в област Разград ……..80
7.3.2. Конкретни препоръки към Областната стратегия за развитие на социалните услуги в област Разград ……..81
8. Приложения……..84

Използвани съкращения (абревиатури)

АЗ	Агенция по заетостта към МТСП
АСП	Агенция за социално подпомагане
АХУ	Агенция за хора с увреждания
ДАЗД	Държавната агенция за закрила на детето
ДБТ	Дирекция Бюро по труда
ДВХД	Дом за възрастни хора с деменция
ДВХУИ	Дом за възрастни хора с умствена изостаналост
ДВХФУ	Дом за възрастни хора с физически увреждания
ДДЛРГ	Дом за деца лишени от родителски грижи
ДМСГД	Дом за медико-социални грижи за деца
ДРСЗ	Дирекция "Регионална служба по заетостта"
ДСП	Дирекция „Социално подпомагане"
ДСХ	Дом за стари хора
ДЦДМУ	Дневен център за деца и младежи с увреждания
ДЦДУ	Дневен център за деца с увреждания
ЗЖ	Защитено жилище
МБАЛ	Многопрофилна болница за активно лечение
МКБППМН	Местна комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
МОН	Министерство на образованието и науката
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
МФ	Министерство на финансите
НПО	Неправителствена организация
НП "ОСПОЗ"	Национална програма „От социални помощи към осигуряване на заетост"
ОЗД	Отдел "Закрила на детето"
ООН	Организация на обединените нации
Отдел "СЗ"	Отдел "Социална закрила"
ППИ	Полово - предавани инфекции
ПРООН	Програма за развитие на организацията на обединените нации
РДСП	Регионална дирекция за социално подпомагане
РЗОК	Районна здравноосигурителна каса
РИО	Регионален инспекторат по образование
РПУ	Районно полицейско управление
РЗИ	Регионална здравна инспекция
СИ	Специализирана институция
СУ	Социална услуга
ТЗ	Техническо звено за деинституционализация – УНИЦЕФ
ЦОП	Център за обществена подкрепа
ЦНСТ	Център за настаняване от семеен тип
ЦСРИ	Център за социална рехабилитация и интеграция

1 Въведение

Социалната политика е един от основните приоритети както на местно, така и на национално равнище. Тя се променя динамично и във все по-висока степен е съобразена със законодателството на Европейския съюз в областта на социалната закрила, борбата с бедността и социалното изключване. Една от основните цели на стратегията на Европейския съюз за растеж Европа 2020 е социалното приобщаване. Целта е растежът на Европейския съюз да е приобщаващ — със силен акцент върху създаването на работни места и намаляването на бедността. Новият подход в управлението на системата за социални услуги следва възприетия в държавите членки на Европейския съюз модел и гарантира правото на достатъчно средства за покриване на основните потребности на различните социални групи в обществото. Стремежът е преход от институционални грижи към услуги, които оставят човека в неговата общност и семейна среда, включващ социалната защита на хората с увреждания, модернизацията на специализираните институции за социални услуги и деинституционализацията на грижите.

Основен приоритет в действащите програмни документи е развитието на социалните услуги, базирани в общността с цел осигуряване на равен достъп до ресурсите на обществото за възрастни хора, децата, жените и хората с увреждания.

Целта на настоящия аналитичен доклад е да се определи ресурса и капацитета, с които към настоящия момент се изпълнява социалната политика на територията на област Разград и на тази основа да се планира разкриването на достъпни, качествени и ефективни социални услуги, отговарящи на нуждите на потребителите. Тези услуги трябва да осигурят социално включване, живот в подкрепяща общност и пълноценна реализация за нуждаещите се, с ангажираното участие на всички заинтересовани страни.

Планирането на социалните услуги на областно ниво се осъществява с прякото участие на всички заинтересовани страни в област Разград – Областна администрация Разрад, общинските администрации, Регионална дирекция “Социално подпомагане” и дирекциите “Социално подпомагане”, доставчици на услуги, граждански организации, териториални структури на централната изпълнителна власт, представители на целевите общности и рисковите групи.

Настоящият аналичен доклад е разработен от Областна работна група, определена със заповед на Областния управител на област Разград, включваща представители на Областна администрация Разрад, общинските администрации, Регионална дирекция “Социално подпомагане” и дирекциите “Социално подпомагане”, както и неправителствения сектор. Аналитичният доклад беше обсъден и приет на заседание на Областната работна група, проведена на 15.12.2015 г. гр. Разград.

Докладът е изработен въз основата на изготвени общински анализи на ситуацията и потребностите, изготвени от общинските координатори от Областната работна група, отговарящи за съответната община на територията на област Разград.

Аналитичният доклад беше приет на заседание на Областната работна група и беше представен на вниманието на членовете на Областния съвет за развитие на област Разград, като след отразяване на направените забележки и предложения за изменения и допълнения, беше приет на заседание на ОСР.

2 Методология

Проучването на ситуацията в област Разград е фокусирано върху нуждите от социални услуги, разглеждани в общия контекст на социо-икономическите проблеми, съществуващите политики и мерки за социално включване на уязвимите общности и групи от населението в областта. Рисковите групи са формулирани след анализ на техните социални и икономически предпоставки, идентифицирани чрез анализ на данните от цялостното проучване.

Оценката на потребностите е основа за планирането – тя е необходима, за да може планирането да отговори на реалните нужди от социални услуги за рисковите групи, да съответства на реалните възможности и капацитет на местните партньори за осигуряване на необходимите услуги и – в по-широк план – да съответства на дългосрочните тенденции в развитието на област Разград.

Задачи на проучването:

- Да се очертае общата социално-демографска и икономическа картина в област Разград – проблематика, настояща ситуация и тенденции в развитието;
- Да се анализират факторите, които създават рискове пред индивиди/общности/ групи по отношение на тяхната социална интеграция и социалната кохезия;
- Да се определи кои са индивидите и групите в риск – какви са техните характеристики, брой и териториално разположение; какво е отражението на рисковите фактори върху тях;
- Да се оценят възможностите на наличните ресурси, както за подкрепа на идентифицираните групи в риск чрез развитие на социалните услуги, мерки за преодоляване на създадените проблеми, така и за превенция на риска.

Обхватът на темите на проучването включва широк кръг социо-икономически проблеми, демографски тенденции, общо състояние на сектора социални услуги в област Разград като осигурени ресурси (финансови и човешки), достъп, капацитет и качество на наличните услуги. Изготвен е анализ на заинтересованите страни като част от анализа на ситуацията.

В географско отношение обхватът на проучването покрива всички общини на територията на област Разград.

В контекста на стратегическото планиране на социалните услуги се очертават и **практическите ползи от ситуационния анализ**. Обобщените резултати от проучването и заключенията в аналитичния доклад ще осигурят:

- Обосновка за избора на приоритети и стратегически направления в Областната стратегия и план за развитие на социалните услуги в област Разград;
- Профил и характеристика на отделните рискови групи и подгрупи, необходими за дизайна на услугите и мерките, включени в Областната стратегия, които да съответстват на специфичните потребности на всяка група;
- Информация за приблизителния брой на индивидите и групите в риск, които да бъдат обхванати от социални услуги и/или от съпътстващи мерки за социално включване, както и разположението им в населените места в общините на областта.

Обобщените изводи от анализа на ситуацията и събраните конкретни данни са важни за адекватното планиране на капацитета на предвижданите социални услуги и за избора на тяхната форма – мобилни и/или стационарни, облужващи едно или няколко населени места в една или повече общини, както и за разработване на „смесени" услуги за сходни рискови групи – комбиниране на две или повече услуги под един „административен покрив".

2.1 Методи и инструменти за събиране на данни и проучване на ситуацията

2.1.1 Събиране на статистическа информация

В процеса на събиране на информация се включиха представители на всички заинтересовани страни от Областта, обединени в работни групи на териториален принцип по общини, координирани от представители на общинските администрации.

От страна на екипа на Техническото звено към УНИЦЕФ беше предоставена методика за събиране на статистическа информация по предварително разработени информационни карти, включващи информация за профила на общините, стастистика за населението, карти за наличните социални услуги, както и данни за наличните човешки ресурси (по отношение на персонала в общините и в териториалните дирекции „Социално подпомагане").

Подходът на проучване с участие на всички заинтересовани страни е избран с цел да гарантира:

1) **Включването** и максималното **овластяване** на представителите на заинтересованите страни в цялостния процес на планиране на социалните услуги;
2) Осигуряването на **достъп до** почти всички налични източници на **количествена информация** в Областта, като:
    - Анализи, доклади, стратегически документи на национално, областно и местно ниво.
    - Статистически бази-данни, редовно събирани и актуализирани от:
        - Институциите на областно ниво - като РДСП, РИО, РЦЗ, РЗОК, ДБТ;
        - Общинска администрация – ГРАО и отделите, отговорни за социални, образователни и хуманитарни дейности и др.,
        - Дирекции "Социално подпомагане" и отделите „Социална закрила" в общините;
        - Местни комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, РПУ, Детска педагогическа стая, които текущо документират своя опит и практика и разполагат със статистика за специфични групи на деца в риск;
    - Данни, документация и експертиза на доставчиците на услуги за действащите социални услуги в общините;
    - Училища, болници, лични лекари и пр., които разполагат с информация за състоянието на свързаните сектори със социалните услуги;
    - Граждански организации и НПО.

Използваните **методи за събиране на информация** включват:

- Документално проучване на съществуващи анализи, доклади, стратегически документи на Областната и местната администрация (като стратегии, дългосрочни програми и планове за развитие);

- Систематизиране и обобщаване на статистически данни, регулярно събирани от общинската администрация и базираните в областта държавни институции;
- Подкрепа от екипа на ТЗ чрез фасилитиране на срещи и дискусии с представители на общини, Областна администрация, услуги, териториални структури на АСП, НПО, целеви общности и групи в риск;
- Областния опертивен екип и териториалните екипи проведоха редица срещи и индивидуални разговори с териториални структури, представители на общини, социални работници от дирекции „Социално подпомагане", доставчици на услуги, НПО, целеви общности и групи в риск. Целта беше да бъде събрана и обобщена качествена информация за нагласите, мненията, позициите и очакванията на различните участници в предоставянето на услугите. В резултат от реализирането на тези срещи и разговори беше осигурена достатъчна количествена и качествена информация, която стана основа на последващия анализ на ситуацията и потребностите на рисковите групи. При обработването на данните и анализа на ситуацията са прилагани количествени и качествени методи, сравнителен анализ на състоянието и тенденциите в свързаните сектори, анализ на силните и слабите страни.

2.1.2 Трудности, ограничения и предизвикателства при анализа на данните

Събирането на статистическа информация беше поето от представителите на местните групи във всяка община. Работата на териториалните групи беше координирана от излъчените представители на общинските администрации, подпомогнати от Областния оперативен екип.

Статистическата информация по презумпция може да се разглежда като надежден източник на данни за интересуващите ни параметри на социално-икономическата ситуация и обхвата и измеренията на предлаганите социални услуги. Ето защо включването на този компонент в проучването беше обосновано от ползата на статистическата информация за конкретните цели на анализа. Разбира се, събирането на статистическа информация и нейният анализ са оправдани само при условие, че и двете процедури се осъществяват в рамките на определен методически и методологически стандарт. В противен случай данните, а и неизбежно – и техният анализ, биха били по-скоро некоректни и подвеждащи.

Оказа се, че независимо от усилията да се уеднаквят източниците на информация и времевия обхват на данните, при обобщаването бяха констатирани определени разминавания между количествените параметри на съвкупната информация от НСИ, от една страна, и събраната информация от работните групи на ниво община, от друга. По тази причина в анализа на ситуацията общите данни, предимно за населението в областта, не се явяват сбор от данните, предоставени в анкетните карти от отделните работни групи в общините, а основно информация от Националния статистически институт.

3 Описание на ситуацията в област Разград

3.1 Обща характеристика на областта

Област Разград (райони от ниво 3 – NUTS 3)[1] е разположена в североизточната част на България и заема 2,4 % от територията на страната. Тя граничи с областите Русе, Шумен, Търговище и Силистра. Областите Разград, Велико Търново, Русе, Габрово и Силистра формират Северен централен район (район от ниво 2/ NUTS 2), част от район от ниво 1 Северна и Югоизточна България.

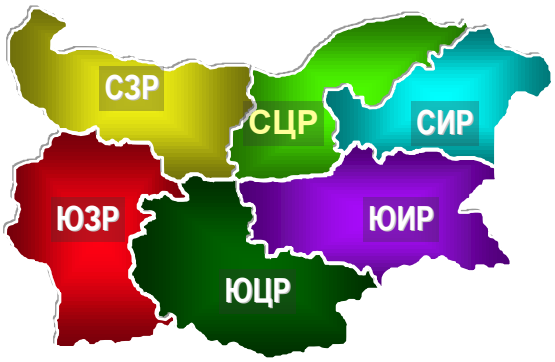

Фиг.1

3.2 Население – демографска характеристика

3.2.1 Тенденции в броя на населението

Броят на населението на област Разград към 31.12.2014 г. е 119 048 души.

Таблица 1: *Територия, брой и гъстота на населението и брой на общините*

Области	Територия кв. км	Брой на населението 31.12.2014 г.	Гъстота на населението	Брой на общините
България	111 001,9	7 202 198	69,0	264
Северен централен район	**14 974,0**	**825 536**	**62,5**	**36**
Велико Търново	4 661,6	247 782	60,0	10
Габрово	2 023,0	116 351	66,2	4
Разград	**2 639,7**	**119 048**	**51,9**	**7**
Русе	2 803,4	227 685	90,7	8
Силистра	2 846,3	114 670	46,3	7

Източник: НСИ

[1] За целите на планирането, програмирането, управлението, ресурсното осигуряване, наблюдението и оценката на регионалното развитие в България са обособени райони, които се разделят на нива в съответствие с изискванията на общата класификация на териториалните единици за статистически цели, прилагана в Европейския съюз.

Селищната мрежа в област Разград обхваща около 100 населени места, от които 6 са градове. Населението в тях е 119 048 души.

- Съотношение между градското и селското население в областта – сравнителен анализ между общините

Селското население в 2014 г. е 62 804 души или 52,7% от общото население, а градското население е 56 244 души или 47,3% от общото население на областта. Процентът на градското население е много по-нисък от средния процент за Северен централен район (65,3%) и от средния процент за страната (71,0%). Това показва, че Разградска област се характеризира с много ниска степен на урбанизация. Центърът на областта – град Разград, се характеризира с постоянно намаление на населението.

Таблица 2: *Средногодишно население в област Разград по пол и местоживеене*

Години	Средногодишно население в област Разград по пол и местоживеене				
	общо	**мъже**	**жени**	**в градовете**	**в селата**
2007	136 062	66 164	69 898	62754	73308
2014	119 048	58 268	60 780	56 244	62 804

Източник: НСИ

Единствено в общините Разград и Цар Калоян градското население е повече от населението в селата. Община Разград е най-голямата по население, в която е съсредоточено 41,1% от населението на областта, следвана от общините Исперих и Кубрат (с население от 15 до 25 хил.д.) и Завет с население 10 хил.д. Общините Лозница, Цар Калоян и Самуил са с население под 10 хил.д. Единствено в община Разград е налице сравнително висок процент градско население, следвана от община Цар Калоян, поради наличието само на две села в общината. Във всички останали значително преобладава селското население, като в общините Завет и Лозница ниговият дял е най-голям.

Таблица 3: *Средногодишно население в област Разград и по общини по местоживеене към 31.12.2014 г.*

Област/община	общо	относителен дял	в градовете	в селата
област Разград	**119 048**	**100%**	**56 244**	**62 804**
Завет	10 038	8,4%	2 894	7 144
Исперих	21 590	18,1%	8 497	13 093
Кубрат	17 243	14,5%	6 926	10 317
Лозница	8 829	7,4%	2 157	6 672
Разград	48 914	41,1%	32 220	16 694
Самуил	6 645	5,6%	-	6 645
Цар Калоян	5 789	4,9%	3 550	2 239

Източник: НСИ

Таблица 4: *Средногодишно население в област Разград и по общини по местоживеене към 31.12.2014 г.- относителен дял*

Област/община	в градовете	в селата
област Разград	**47,2%**	**52,80%**
Завет	28,8%	71,2%
Исперих	39,3%	60,7%
Кубрат	40,2%	59,8%
Лозница	24,4%	75,6%
Разград	65,9%	34,1%
Самуил	0%	100,0%
Цар Калоян	61,3%	38,7%

Източник: НСИ

Шест от седемте града в областта са от категорията много малки градове – под 10 хил. души. Само центърът на областта - град Разград, с 32 394 души, е от категорията на средните градове над 30 хил.души. В него е съсредоточено голяма част от градското население на Областта.

Областта има 7 броя общини, както следва:

1. **Разград** – община Разград има 22 населени места, от които само един град – Разград;
2. **Исперих** – община Исперих има общо 24 населени места, от които един град – Исперих;
3. **Кубрат** – община Кубрат има общо 17 населени места, от които един град – Кубрат;
4. **Завет** – община Завет има общо 7 населени места, от които един град – Завет;
5. **Лозница** – община Лозница има общо 16 населени места, от които един град Лозница;
6. **Самуил** – община Самуил има 14 населени места, няма град;
7. **Цар Калоян** – община Цар Калоян има общо 3 населени места, от които един град – Цар Калоян.

Селищната мрежа на областта може да бъде охарактеризирана като сравнително добре балансирана и равномерно развита. Опорните центрове – малките градове, са разположени в добра близост до селските населени места. Това предполага възможности в бъдеще да се усъвършенстват връзките град – село. В духа на общоевропейската политика за развитие на селските райони подходящо ще бъде да се насърчават малките градове в предоставянето на услуги за техния селскостопански хинтерланд и в разкриването на малки и средни предприятия, свързани със селскостопанското производство.

Центърът на областта – град Разград, където са съсредоточени обекти на обслужване от по-висока степен, също е в сравнително удобно разположение спрямо останалите населени места и центровете на общини. Това се отнася в по-голяма степен за общините в южната част на областта, които са разположени по протежение на транспортния коридор Варна – Русе и са обслужвани от първокласен път и жп линия. Общините в северната част на Областта - Кубрат, Завет и Исперих, са относително по-отдалечени от областния център Разград.

Население

Населението на област Разград наброява 119 048 души[2] (към 31.12.2014 г.), което представлява 1,65% от населението на Република България. Като цяло населението на областта намалява. За периода между последните две преброявания и понастоящем, продължава тенденцията на намаление на населението на областта За периода от 31.12.2007 до 31.12.2014 г. населението на област Разград е намаляло с 12,5% (17 014 души), като процентът на намаляване е повече от двойно по-голям от средния за страната и е приблизително равен с процента на намаляване в Северен централен район.

Таблица 5: *Територия, брой и гъстота на неселението и брой на общините*

Области	Брой на населението 31.12.2007 г.	Брой на населението 31.12.2014 г.	Отрицателен прираст (в абсолютни стойности)	Отрицателен прираст (в проценти)
България	7 640 238	7 202 198	- 438 040	-5,73%
Северен централен район	**931 950**	**825 536**	**- 106 414**	**-11,41%**
Велико Търново	278 764	247 782	- 30 982	-11,11%
Габрово	133 218	116 351	- 16 867	-12,66%
Разград	**136 062**	**119 048**	**- 17 014**	**-12,5%**
Русе	253 008	227 685	- 25 323	-10,01%
Силистра	130 898	114 670	- 16 228	-12,4%

Източник: НСИ

Във всички общини ежегодно се регистрира отрицателен прираст, формиран от миграцията на населението и отрицателно естествено възпроизводство. За период от 10 г. от 2005 до 2014 г. населението на област Разград е намаляло от 139 094 на 119 048 жители, т.е. с 20 046 души или 14,4%, а спрямо 2 000 г., когато населението е било 164 001 жители е намаляло с 44 953 души или с над ¼ – 27,4%.

Таблица 6: *Брой на населението в област Разград и по общини за периода 2000- 2006 г.*

	Година						
Област/Община	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**
област Разград	**164 001**	**144 818**	**143 129**	**142 388**	**140 743**	**139 094**	**137 853**
Завет	13 183	12 295	12 323	12 187	12 070	11943	11 838
Исперих	27 684	25 168	24 814	24 588	24 376	24 141	23 903
Кубрат	25 538	21 359	21 083	22 150	21 676	21 314	21 086
Лозница	16 280	10 822	10 857	10 730	10 613	10 355	10 206
Разград	62 573	58 584	57 664	57 765	57 216	56 795	56 417
Самуил	9 586	8 155	8 104	8 105	8 000	7 867	7 796
Цар Калоян	9 157	8 435	8 284	6 863	6 792	6 679	6 607

Източник: НСИ

[2] Данни на НСИ

Таблица 7: *Брой на населението в област Разград и по общини за периода 2007- 2014 г.*

Област/Община	Година							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
област Разград	**136 062**	**134 485**	**132 740**	**130 238**	**123 600**	**122 166**	**120 594**	**119 048**
Завет	11 665	11 537	11 338	11 110	10 428	10 314	10 201	10 038
Исперих	23 601	23 261	22 916	22 418	22 412	22 088	21 777	21 590
Кубрат	20 795	20 487	20 198	19 716	18 095	17 803	17 494	17 243
Лозница	10 045	9 883	9 732	9 535	9 212	9 109	9 013	8 829
Разград	55 689	55 305	54 720	53 918	50 457	49 982	49 424	48 914
Самуил	7 740	7 600	7 522	7 339	6 909	6 859	6 779	6 645
Цар Калоян	6 527	6 412	6 314	6 202	6 087	6 011	5 906	5 789

Източник: НСИ

Най-голям процент на намаление на населението през 2014 г. спрямо 2000 г. се наблюдава в община Лозница: -45,77%, където населението е намаляло почти наполовина, следвана от общините Цар Калоян, Кубрат и Самуил, където населението е намаляло с по 1/3. С най-малък процент е намаляло населението в община Разград, но пък намалението там е най-голямо като абсолютен брой.

Таблица 8: *Сравнение на броя на населението в област Разград и по общини 2000/2014 г.*

Област/Община	Година		Разлика 2000/2014 г. в абсолютен брой	Разлика 2000/2014 г. в %
	2000	2014		
област Разград	**164 001**	**119 048**	**-44 953**	**-27,41**
Завет	13 183	10 038	-3 145	-23,86
Исперих	27 684	21 590	-6 094	-22,01
Кубрат	25 538	17 243	-8 295	-32,49
Лозница	16 280	8 829	-7 451	-45,77
Разград	62 573	48 914	-13 659	-21,83
Самуил	9 586	6 645	-2 941	-30,68
Цар Калоян	9 157	5 789	-3 368	-36,78

Източник: НСИ

Гъстота на населението към територията на населените места в област Разград за 2014 г. е 905,50 души/кв.км при 1578,2 души/кв.км средно за страната.

3.2.2 Ниво на раждаемост, естествен прираст, смъртност

<u>Естественото движение</u>

Естественото движение е един от основните показатели, оказващи влияние на динамиката на населението и неговата структура по възраст.

Коефициентът на раждаемост в област Разград през 2014 г. (8,7‰) е малко под средния за страната (9,4‰) и по-висок от този на Северен централен район (8,3‰). Единствено област Велико Търново има по-висок коефициент на ражданемост в сравнение с област Разград.

Таблица 9: *Коефициент на раждаемост през* 2014 г.

Статистически район/Области	Общо	Град	Село
Общо за страната	**9.4**	**9.6**	**8.7**
Северен централен	**8.3**	**8.3**	**8.2**
Велико Търново	8.8	9.3	7.6
Габрово	6.6	6.7	6.1
Разград	**8.7**	**7.8**	**9.5**
Русе	8.2	8.6	6.8
Силистра	8.7	7.8	9.3

Източник: НСИ

През 2014 г. в област Разград са родени 1 041 деца. През последните години се наблюдава спад на раждаемостта в сравнение с периода 2007 – 2009 г.

Таблица 10: Живородени деца в област Разград за периода 2007 – 2014 г.[3]

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Живородени деца	1189	1299	1322	1135	1055	1142	998	1041

Източник: НСИ

Коефициентът на естествен прираст в област Разград придобива все по-високи отрицателни стойности като от -4,3‰ през 2008 г. е достигнал -7,0‰ през 2013 г. Постепенно нараства коефициентът на смъртност и при мъжете и при жените.

Смъртността на населението на област Разград (15,2‰) е със стойности близки, но под средните за страната (14,5‰) и Северен централен район е (15,7‰), и е по-високи от раждаемостта.

Таблица 11: Демографски данни за област Разград за периода 2008 – 2013 г.

Показатели		Години					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Население към 31.12. - общо (брой)	134 485	132 740	130 238	123 600	122 166	120 594
2	Население към 31.12. - мъже (брой)	65 347	64 399	63 107	60 522	59 815	59 036
3	Население към 31.12. - жени (брой)	69 138	68 341	67 131	63 078	62 351	61 558
4	Коефициент на естествен прираст (на 1 000 души от населението) – ‰	-4.3	-4.4	-6.0	-6.4	-6.2	-7.0
5	Коефициент на детска смъртност (на 1 000 живородени деца) – ‰	6.2	10.6	14.1	9.5	13.1	8.0
6	Коефициент на смъртност - общо (на 1 000 души от населението) – ‰	13.9	14.3	14.6	14.9	15.5	15.2
7	Коефициент на смъртност - мъже (на 1 000 души от населението) – ‰	14.9	16.4	16.0	15.8	16.0	16.0
8	Коефициент на смъртност - жени (на 1 000 души от населението) – ‰	13.0	12.4	13.3	13.9	15.0	14.0

Източник: НСИ

Стойностите на естествения прираст в област Разград за 2014 г. (7,6‰) имат по-високи отрицателни стойност от този на страната (5,7‰), но е най-нисък от всички области в СЦР.

[3] Източник НСИ.

Таблица 12: *Естествен прираст на 1000 души от населението през 2014 г. за страната, СЦР и по области в СЦР и местоживеене*

Статистически райони Области	2014 г.					
	Естествен прираст (брой)			Естествен прираст (‰)		
	общо	град	село	общо	град	село
Общо за страната	**-41 367**	**-16 304**	**-25 063**	**-5.7**	**-3.1**	**-12.9**
Северен централен	**-7 240**	**-3 133**	**-4 107**	**-8.7**	**-5.7**	**-14.9**
Велико Търново	-2 057	-617	-1 440	-8.2	-3.5	-19.2
Габрово	-1 360	-769	-591	-11.6	-8.0	-28.0
Разград	**-910**	**-370**	**-540**	**-7.6**	**-6.5**	**-8.5**
Русе	-1 940	-973	-967	-8.5	-5.5	-18.7
Силистра	-973	-404	-569	-8.4	-7.8	-9.0

Източник: НСИ

Стойностите на показателя естествен прираст са отрицателни за област Разград и за всички общини в областта, каквато е и ситуацията общо за страната.

Таблица 13: *Естествено движение на населението в област Разград и по общини през 2014 г.*

Област Общини	Живородени			Умрели			Естествен прираст		
	всичко	момчета	момичета	всичко	мъже	жени	всичко	жени	мъже
Общо за страната	**67 585**	**34 735**	**32 850**	**108 952**	**56 630**	**52 322**	**-41 367**	**-21 895**	**-19 472**
Област Разград	**1 041**	**543**	**498**	**1 951**	**1 012**	**939**	**-910**	**-469**	**-441**
Завет	108	52	56	175	96	79	-67	-44	-23
Исперих	166	90	76	296	162	134	-130	-72	-58
Кубрат	169	94	75	339	170	169	-170	-76	-94
Лозница	72	39	33	157	76	81	-85	-37	-48
Разград	415	217	198	734	386	348	-319	-169	-150
Самуил	64	28	36	134	68	66	-70	-40	-30
Цар Калоян	47	23	24	116	54	62	-69	-31	-38

Източник: НСИ

Най-високи отрицателни стойности има естественият прираст в община Цар Калоян, надвишаващ двойно стойностите за страната и в община Самуил, а най-ниски – общините Исперих, Разград и Завет.

Таблица 14: *Естествен прираст в страната, област Разград и по общини за 2014 г.*

	Естествен прираст на 1000 души население		
	Живородени	Умрели	Естествен прираст
общо за страната	**9,38**	**15,13**	**-5,74**
област Разград	**8,74**	**16,39**	**-7,64**
Завет	10,76	17,43	-6,67
Исперих	7,69	13,71	-6,02
Кубрат	9,80	19,66	-9,86
Лозница	8,15	17,78	-9,63
Разград	8,48	15,01	-6,52
Самуил	9,63	20,17	-10,53
Цар Калоян	8,12	20,04	-11,92

Източник: НСИ

3.2.3 Възрастова структура на населението

Динамиката в броя на населението на областта е свързана с неговата възрастова структура. Разпределението на населението на област Разград по възрастови групи (0-14 г.**:** 15-29 г.**:** 30-64 г.**:** 65+) е 13,8% **:** 16,2% **:** 50,4%**:** 19,6% (2014 г.). Изменението за периода от 2011 до 2013 г е следното: намаление на населението от възрастова групите от 0 – 14 г., 15-29 г. и от 15 до 64, а нарастване на следващата възрастова група над 65 години (Табл. 7). Характерно е, че броят и делът на младите генерации е по-нисък от този на възрастното население, каквато е тенденцията за страната.

Таблица 15: *Структура на населението по възраст в област Разград за периода 2011 – 2014 г.*

Възраст (в навършени години)	**Структура на населението по възраст**			
	2011 г.	**2012 г.**	**2013 г.**	**2014 г.**
общо	**123 600**	**122 166**	**120 594**	**119 048**
0 - 14	16 979	16 900	16 704	16 430
15-29	21 551	20 745	19 947	19 282
30- 64	62 927	61 988	60 987	60 025
65 +	22 243	22 553	22 956	23 311

Източник: НСИ

Демографската картина за област Разград, както и за цялата страна е неблагоприятна, населението застарява, както в резултат на естествените процеси на раждаемост и смъртност, така и в резултат на засилените миграционни процеси. Това има своето пряко следствие за създаване на предпоставки за повишен риск от социална изключеност в определена възрастова група (най-възрастните), която с годините се разраства като относителен дял в общата численост на населението. За последните години тенденциите са за намаление делът на младите генерации и увеличение на населението от другите две възрастови групи, подобно на процесите в цялата страна. Това говори за „застаряване" на населението, за увеличаване дела на възрастните хора, което се проявява и във възрастовата структура на населението. Тази възрастова структура на населението естествено води и до негативната тенденция към намаляване на трудоспособното население в област Разград през последните години.

Наблюдават се различия по общини. С по-благоприятна възрастова структура, в сравнение със средната за областта (и страната) са община Исперих. За община Разград е висок делът на населението от 15 до 64 г., което е основен източник на работна сила. Процесът на застаряване, обаче, не е равномерен във всички общини. Най-голям е делът на населението от 0 до 14 г. в община Исперих – 15,1%, а най-малък в община Цар Калоян – 12,5% и община Кубрат – 12,7%. При младежкото население от 15 до 29 г. най-голям е делът в община Лозница – 19,5%, а най малък в общините Разград и Кубрат – по 16,9%. В категорията на трудоспособното население от 30 до 64 г. най-голям е делът в община Разград – 52,3%, а най-малък в община Исперих – 49,5%. Най-голям дял население в категорията 65+ години има в община Кубрат – 20,9%, а най-малък в община Лозница – 16%.

Това може да бъде илюстрирано със следната таблица за възрастовото разпределение в проценти на населението към 01.02.2011 г.:

Таблица 16: *Население по възрастови групи в област Разград и по общини към 01.02.2011 г.*

Област/Община	Общо	0 – 14 г.	%	15 – 29 г.	%	30 – 64 г.	%	65+ г.	%
област Разград	**125 190**	**17 307**	**13,8**	**22 207**	**17,7**	**63 672**	**50,9**	**22 004**	**17,6**
Завет	10 586	1 527	14,4	1 952	18,4	5 344	50,5	1 763	16,6
Исперих	22 692	3 426	15,1	4 298	18,9	11 230	49,5	3 738	16,5
Кубрат	18 355	2 328	12,7	3 095	16,9	9 099	49,6	3 833	20,9
Лозница	9 265	1 344	14,5	1 810	19,5	4 629	50,0	1 482	16,0
Разград	51 095	6 963	13,6	8 679	16,9	26 774	52,3	8 679	17,0
Самуил	7 005	947	13,5	1 312	18,7	3 490	49,8	1 256	17,9
Цар Калоян	6 192	772	12,5	1 061	17,1	3 106	50,2	1 253	20,2

Източник: НСИ

3.2.4 Етнически състав на населението

Данните за етническата структура на населението в област Разград са от последното преброяване през 2011 година. Към 2011 г. при общ брой на населението 125 190 души като българи са се самоопределили 49 229 души (43.0%), като турци – 57 261 души (50,0%) и 5 719 души (5.0%) са се самоопределили като роми.

Таблица 17: *Население по етническа група в област Разград по данни от преброяванията на населението през 2001 и 2011 г.*

№	Етническа група	2001 г.		2011 г.	
		Брой	%	Брой	%
1.	Българска	67 069	44,0	49 229	43,0
2.	Турска	71 963	47,3	57 261	50,0
3.	**Ромска**	**8 733**	**5,8**	**5 719**	**5,0**
4.	Друга	1444	1,0	702	0,6
5.	Не се самоопределя	2 379	1,6	1 564	1,4
6.	Непоказано	469	0,3	0	0
7.	**Общ брой самоопределили се по етническа група**	**152 417**	**100**	**114 475**	**100**
8.	**Общ брой на населението**	**152 417**	**-**	**125 190**	**-**

Източник: НСИ

Според експертни данни и данни на неправителствени организации, броят на населението, назовавано от останалите етнически групи като роми в Област Разград е между 10 - 12%. Проучвания показват, че по редица причини голяма част от ромите са се самоопределили като българи или като турци. Това се потвърждава и при проведените фокус групи при разработването на Областната стратегия за интегриране на ромите в област Разград за периода 2012 – 2020 г.: участниците в тях посочват поне два пъти по-голям брой роми по населени места, а именно: за Община Исперих около 3200 – 3300 роми, за Община Кубрат над 2000, за Община Самуил около 700, за Община Разград – над 5000, за Община Завет – над 1000.

Основните етнически групи по общини с техните приблизителни относителни дялове към 2001 година са следните:

Таблица 18: *Брой на населението по етническа група и местоживеене според преброяване на населението от 2011 г.*

Етническа група Община	Българска	Турска	Ромска	Друга	Не се определя	Общо самоопределили се
Разград	30 660	14 296	1 549	264	446	47 215
Исперих	5 680	13 180	1 875	42	137	20 914
Кубрат	6 198	9 283	1 321	79	344	17 225
Завет	1 458	6 423	563	16	413	8 873
Лозница	2 812	4 440	59	190	164	7 665
Самуил	769	5 337	346	98	42	6 592
Цар Калоян	1 652	4 302	6	13	18	5 991

Източник: НСИ

3.2.5 Движение на населението, миграционни процеси

Миграция

Механичното движение на населението се определя от промяната на настоящия адрес на лицата в рамките на страната и извън нея. В резултат на преселванията между градовете и селата населението на селата намалява с всяка изминала година, респективно се увеличава населението в градовете.

Таблица 19: *Механично движение на населението в област Разград и общините в областта и пол за 2014 г.*

Област /община	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	всичко	мъже	Жени	всичко	Мъже	жени	всичко	мъже	жени
Област Разград	**1 964**	**835**	**1 129**	**2 600**	**1 134**	**1 466**	**-636**	**-299**	**-337**
Завет	122	46	76	218	96	122	-96	-50	-46
Исперих	418	185	233	475	206	269	-57	-21	-36
Кубрат	300	117	183	381	166	215	-81	-49	-32
Лозница	169	65	104	268	108	160	-99	-43	-56
Разград	823	365	458	1 014	459	555	-191	-94	-97
Самуил	89	39	50	153	60	93	-64	-21	-43
Цар Калоян	43	18	25	91	39	52	-48	-21	-27

Източник: НСИ

От данните ясно се вижда, че през 2014 г. във всички общини механичният прираст е отрицателен. Очертава се дългосрочна отрицателната тенденция на механичния прираст на населението в областта, като най-високи са данни през периода 2007 – 2011 г., вероятно поради икономическата криза. През последните три години: 2012 – 2014 г. отрицателния прираст бележи спад.

Таблица 20: *Механично движение на населението в област Разград за периода 2007 – 2014 г.*

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Механичен прираст	-885	-995	-1155	-1717	-975	-673	-725	-636

Източник: НСИ

Като цяло демографската картина в област Разград се характеризира със следните особености:

- Трайна тенденция за намаляване на броя на населението;
- Застаряване на населението;
- Ниска раждаемост;
- Нарастване на смъртността;
- Преобладаващо селско население;
- Отрицателен естествен прираст.

3.3 Икономическо развитие на област Разград

3.3.1 Макро-икономически показатели

Според изданието „Регионални профили – показатели за развитие за 2014 г.” на Института за пазарна икономика, като области с „много лошо социално-икономическо състояние” са определени областите Разград, Силистра, Търговище, Ловеч и Монтана. Област Разград влиза в тази негативна класация и през 2012 и 2013 г.

Според разработения от обединение „Регионални анализи за 2014+” социално-икономически анализ за нуждите на Оперативна програма „Региони в растеж” за периода 2014 – 2020 г.”, възложен от МРРБ по Договор № РД-02-29-324/19.09.2011 г., като „най-изостанали” в социално-икономическото си развитие в страната са три области: Монтана, Видин и Разград.

Най-голям дял във формирането на БДС в област Разград за 2013 г. има отрасълът на услугите – 46,1%, следван от индустрията – 36,2% и селското стопанство – 17,7%. Област Разград е на предпоследно място в Северен централен район по стойности на БДС и БВП, като само област Силистра е с по ниски покозатели. Област Разград е със средни стойности по показателя „Чуждестранни преки инвестиции в нефинансови предприятия” и с най-ниски стойности по показателя „Разходи за придобиване на ДМА” от всички области в Северен центален регион.

Таблица 21: *БВП и БДС по икономически сектори и райони, чуждестранни преки инвестиции в нефинансови предприятия и разходи за придобиване на ДМА*

Държава/ Район/Област	БДС по икономически сектори			БДС, Млн.лв.	БВП, Млн.лв.	БВП на човек от населе-нието, лв	Чуждестранни преки инвестиции в нефинансови предприятия хил. евро 2014 г.	Разходи за придобиване на ДМА (хил.лв)
	Аграрен	Индустрия	Услуги					
Република България	**3 770**	**19 448**	**47 358**	**70 576**	**81 971**	**11 283**	**22 313 742.6**	**18 089 215**
Северен централен район	**640**	**1 908**	**3 207**	**5 756**	**6 685**	**7 957**	**905 311.8**	**1 356 104**
Велико Търново	155	474	1 057	1 686	1 958	7 758	108 175.5	397 597
Габрово	47	417	457	922	1 070	8 985	265 204.8	182 708
Разград	145	297	378	820	952	7 846	114 509.4	159 504
Русе	143	626	999	1 768	2 054	8 903	385 754.8	440 017
Силистра	150	94	317	561	651	5 582	31 667.3	176 278

Източник: НСИ

Структуроопределящите икономически сектори в областта са селското стопанство, фармацевтиката, керамиката, машиностроенето, леката промишленост, шивашката промишленост, хранително-вкусовата промишленост.

Разходите за придобиване ДМА, оборотът, размерът на произведената продукция и добавената стойност по факторни разходи в област Разград нараства през 2012 и 2013 г. след годините на финасова и икономическа криза. Област Разград се характеризира с постоянна структура на предприятията според броя на заетите в тях лица, като най-голям е относителният дял на предприятията с до 9 заети лица в общия брой предприятия за областта.

Таблица 22: *Регионална макроикономическа статистика за област Разград за периода 2008 – 2013г.*

Показател	Година					
	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия с натрупване към 31.12. (хил.щатски долари - до 2006 г. - вкл./ хил.евро – след 2007 г.)	107 927.8	124 856.8	145 437.7	119 731.1	126 314.7	129 260.1
Разходи за придобиване на ДМА (хил.лв)	193 160	109 470	87 169	126 923	167 460	159 504
Оборот (хил. лв.)	1 421 247	1 330 234	1 464 077	1 829 657	1 990 762	2 093 114
Произведена продукция (хил. лв.)	1 028 011	901 860	998 839	1 239 054	1 389 591	1 462 367
Добавена стойност по факторни разходи (хил. лв.)	297 325	263 838	313 547	380 686	450 102	472 475
Относителен дял на предприятията с до 9 заети лица в общия брой предприятия за областта (%)	90.2	91.3	91.9	91.6	91.6	91.2
Относителен дял на предприятията с 10-49 заети лица в общия брой предприятия за областта (%)	8.1	7.1	6.6	6.9	6.8	7.3
Относителен дял на предприятията с 50-249 заети лица в общия брой предприятия за областта (%)	1.5	1.3	1.3	1.3	1.4	1.3
Относителен дял на предприятията с повече от 250 заети лица в общия брой предприятия за областта (%)	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2

Източник: НСИ

3.3.2 Състояние на инфраструктурата, транспортни връзки

През територията на област Разград няма преминаващи магистрали. Относителния дял на **първокласните пътища** спрямо Републиканска пътна мрежа на територията на Областта е **11,07%** – това е Път I-2 „Русе – Разград – Шумен" чийто участък от км 37+300 до км 93+500 се намира на територията на Област Разград. Делът на **пътищата втори клас** е **32,02%** - това са Път II-23 „Русе – Кубрат – Исперих – Дулово" от км 31+761 до км 94+200, Път II-49 „Търговище – Разград – Кубрат – Тутракан" от км 9+800 до км 89+000 и Път II-51 „Дралфа – Чудомир – Лозница" от км 75+000 до км 99+466. На територията на Областта има 16 бр. **пътища трети клас** които представляват **56,91%** от Републиканската пътна мрежа.

Таблица 23: *Пътна мрежа в област Разград за периода 2008 – 2013 г.*

Вид на пътя	Година					
	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Дължина на автомагистралите (км)	-	-	-	-	-	-
Дължина на първокласните пътища (км)	56	56	56	56	56	56
Дължина на второкласните пътища (км)	162	162	162	162	162	162
Дължина на третокласните пътища (км)	283	283	283	288	288	288
Дължина на железопътните линии (км)	92	92	92	92	92	92

Източник: НСИ

По показателя „Гъстота на пътната мрежа" област Разград е на трето място в Северен централен ройон, а по показателя „Гъстота на железопътната мрежа" на четвърто.

Основен показател за състоянието на републиканската пътна мрежа е състоянието на настилките, което се определя от действащата „Методика за измерване и оценка на повредите по пътните настилки", като се отчитат видът и количеството на съществуващите повреди, измерени и оценени спрямо общата повърхност на пътищата. Такова обследване се извършва ежегодно.

От таблица 18 е видно, че област Разград е на трето място по дял на пътна настилка в добро състояние в Северен централен район. Като цяло пътищата трети клас са в най-незадоволително състояние.

Таблица 18: *Гъстота на пътната и железопътната мрежа и състояние на пътната настилка в добро състояние в Северен централен район през 2014 г.*

Област	Гъстота на пътната мрежа	Гъстота на железопътната мрежа	Дял на пътната настилка в добро състояние
Велико Търново	20.10 км/100 кв.км	5.06 км/100 кв.км	27.70%
Габрово	24.86 км/100 кв.км	3.66 км/100 кв.км	41.50%
Разград	**19.17 км/100 кв.км**	**3.49 км/100 кв.км**	**33.10%**
Русе	18.26 км/100 кв.км	5.53 км/100 кв.км	30.20%
Силистра	17.78 км/100 кв.км	2.46 км/100 кв.км	46.70%

Източник: ИПИ

Не са изключения случаите, когато е по-лесно да се отиде до областния център, отколкото до общинския, или за по-сигурно до общинския център да се минава през Разград. Това е важен аспект на проблемите в транспортната инфраструктура, който предполага или кардиналното му решаване чрез инвестиции в модерна пътно-почистваща и поддържаща техника през есенно-зимния период, или комбинация между поддържането на висока ефективност на наличната сега техника и концентрирането в общинските центрове на повече елементи от социалната инфраструктура на здравеопазване и социални услуги с приемливо качество.

Таблица 24: Разстояния от областен център Разград до съответните общински центрове на територията на областта

Областен град	Общински център	Разстояния в км
гр. Разград	с. Самуил	20 км
гр. Разград	гр. Кубрат	37 км
гр. Разград	гр. Лозница	20 км
гр. Разград	гр. Исперих	36 км
гр. Разград	гр. Цар Калоян	29 км
гр. Разград	гр. Завет	37 км

3.3.3 Доходи, заетост и безработица

Доходите на лице от домакинството за област Разград са по-ниски от средните за страната. На лице от домакинството средно през първото тримесечие на 2010 г. *общият доход* средно на лице от домакинството за областта е 765,09 лв., при средна стойност за страната 886,48 лв. Стойностите по този показател са по-ниски и в сравнение с всички области от Северен централен район, с изключение на област Силистра и значително изостават от стойностите за София (столица), където доходът е 1 158,79 лв.

Таблица 25: *Основни показатели за доходите и разходите на дамакинствата през първото тримесечие на 2010 г..*

	Общ доход средно на лице от домакинството (лв.)	Общ разход средно на лице от домакинството (лв.)	Относителен дял на дохода от работна заплата в общия доход на домакинството (%)	Относителен дял на дохода от пенсии в общия доход на домакинството (%)	Относителен дял на дохода от други социални трансфери в общия доход на домакинствата (%)	Относителен дял на разходите за храна и безалкохолни напитки в общия разход на домакинствата (%)	Относителен дял на разходите за поддържане на жилището в общия разход на домакинствата (%)
Общо за страната	**886.48**	**764.28**	**51.1**	**31.4**	**4.5**	**36.1**	**19.2**
Велико Търново	822.76	683.79	50.9	34.0	4.9	35.3	18.2
Габрово	835.35	711.78	47.6	35.7	3.3	37.3	18.4
Разград	**765.09**	**636.97**	**50.3**	**33.7**	**3.7**	**37.3**	**19.1**
Русе	856.71	769.74	50.6	31.0	4.2	35.3	20.3
Силистра	753.52	639.68	48.5	34.2	3.9	40.3	18.2
София (столица)	1 158.79	975.55	57.3	27.6	2.4	34.6	20.1

Източник: НСИ

Най-голям относителен дял на дохода в общия доход на домакинството в област Разград, както и във всички области от Севрен централен район, София и страната е от работна заплата – 50,3%, следван от този от пенсии – 33,7% и от други социални трансфери – 3,7%.

Относителен дял на разходите за храна и безалкохолни напитки в общия разход на домакинствата в област Разград е 37,3%, а за поддържане на жилището 19,1%, т.е. общо тези два разхода представляват 56,4%.

Налице е тенденция на повишаване на доходите на домакинствата в номинално изражение за областта, което е характерно и за страната. През първото тримесечие на 2010 г. общият доход средно на лице от домакинството в областта нараства спрямо първото тримесечие на 2009 г. с 16,7% от 655,82 на 765,09 лв.

Очертава се тенденция на ежегодно нарастване на брутната годишна заплата в област Разград в периода 2010 – 2013 г.

Таблица 26: *Средна брутна годишна заплата в област Разград за периода 2010 – 2013 г.*

Средна брутна годишна заплата в лв.			
2010 г.	**2011 г.**	**2012 г.**	**2013 г.**
6 071	6 488	7 065	7 533

Източник: НСИ

Заетост

В контекста на разгледаните процеси трябва да се анализира и трудовата заетост, която, макар че в основни линии е резултат на общата икономическа конюнктура в определена степен се предопределя и от демографската ситуация.

Таблица 27: *Коефициент на икономическа активност - 15 - 64 навършени години (%), коефициент на заетост - 15 - 64 навършени години (%)среден списъчен брой на наети лица по трудово и служебно правоотношение (брой) за област Разград за периода 2008 – 2013 г.*

	Година					
	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Коефициент на икономическа активност – 15 - 64 навършени години (%)	58.5	59.5	59.9	63.1	64.7	63.4
Коефициент на заетост – 15 - 64 навършени години (%)	49.7	48.8	46.4	50.2	50.7	50.2
Среден списъчен брой на наети лица по трудово и служебно правоотношение (брой)	30 410	28 719	26 239	26 538	26 742	27 070

Източник: НСИ

Според данни на НСИ за област Разград коефициентът на заетост е на второ място след област Велико Търново и е по-висок в сравнение с общия коефициент на заетост за Северен централен район.

Таблица 28: *Заети лица и заети по пол на 15 и повече навършени години през второто тримесечие на 2015 г.*

Република България Статистически район Области	**Заети лица - хил.**			**Коефициенти на заетост - %**		
	общо	**мъже**	**жени**	**общо**	**мъже**	**жени**
Общо	**3 011.2**	**1 595.5**	**1 415.7**	**48.7**	**53.7**	**44.2**
Северен централен	**323.8**	**180.5**	**143.3**	**45.2**	**52.1**	**38.6**
Велико Търново	105.1	60.0	45.1	48.8	58.2	40.2
Габрово	46.5	27.4	19.1	45.4	55.7	35.9
Разград	**47.1**	**25.2**	**21.9**	**46.1**	**50.8**	**41.6**
Русе	88.1	46.3	41.7	44.4	48.2	40.8
Силистра	37.0	21.6	15.4	37.6	44.8	30.6

Източник: НСИ

За шест години заетите в област Разград над 15-годишна възраст са намалели с 4.2 хил. души. Това показва сравнението на данните на НСИ за 2014 г. спрямо 2010 г. За същия период броят на хората, които са без работа повече от 12 месеца, е нараснал. Увеличили са се и т.нар. обезкуражени, които са заявили, че искат да работят, но не вярват, че могат да си намерят работа.

Таблица 29: *Заети лица и заети по пол на 15 и повече навършени години*

година	Район Област	заети /хил./			коефициент на заетост		
		общо	Мъже	Жени	общо	мъже	жени
2008	Страната	3360.7	1792.9	1567.8	50.8	56.5	45.5
	Северен централен	374.4	201.4	172.9	45.9	51.5	40.8
	Област Разград	47.0	26.2	20.9	40.6	46.9	34.7
2009	Страната	3253.6	1732.3	1521.3	49.4	54.9	44.4
	Северен централен	365.6	197.1	168.5	45.2	50.8	40
	Област Разград	45.6	25.5	20	39.7	46.3	33.6
2010	Страната	2 949.6	1 536.3	1 413.3	45.6	49.6	41.9
	Северен централен	327.4	172.4	155.0	41.5	45.6	37.8
	област Разград	43.4	24.8	18.6	38.9	46.3	32.0
2011	Страната	2 965.2	1 567.1	1 398.1	46.6	51.1	42.4
	Северен централен	322.1	171.9	150.2	42.8	47.2	38.6
	област Разград	43.8	25.2	18.6	40.8	48.2	33.7
2012	Страната	2 934.0	1 541.7	1 392.3	46.6	50.8	42.6
	Северен централен	318.3	168.6	149.7	42.9	47.0	39.0
	област Разград	42.9	24.0	19.0	40.6	46.7	34.9
2013	Страната	2 934.9	1 546.9	1 388.1	46.9	51.4	42.8
	Северен централен	314.1	168.8	145.3	42.8	47.6	38.3
	област Разград	41.7	22.8	18.9	39.9	44.8	35.2
2014	Страната	2 981.4	1 577.1	1 404.3	48.0	52.7	43.6
	Северен централен	318.9	172.6	146.3	44.0	49.3	39.0
	област Разград	42.8	24.1	18.7	41.4	48.0	35.2

Източник: НСИ

Негативната демографска картина в област Разград се отразява и върху броя на населението в трудоспособна възраст.

Очертава се тенденция на постоянно намаление на наслението в трудоспособна възраст в област Разград – от 82 006 през 2010 г. на 74 701 души през 2013 г. (намаление с 7 305 души или 8,91%). Населението под трудоспособна възраст също намалява, а над трудоспособна възраст се увеличава.

Таблица 30: *Население под, във и над трудоспособна възраст в област Разград към 31.12.*

Показатели	2010	2011	2012	2013
Население - общо	**130238**	**123600**	**122166**	**120594**
Под трудоспособна възраст	20059	18299	18015	17829
В трудоспособна възраст	82006	76382	75683	74701
Над трудоспособна възраст	28173	28919	28468	28064

Източник: НСИ

С най-голям процент население в трудоспособна възраст се характеризира община Лозница, а с най-нисък – община Кубрат. Община Исперих се отличава с най-голям процент население под трудоспособна възраст, а общините Кубрат и Цар Калоян – над трудоспособна възраст.

Таблица 31: *Население под, във и над трудоспособна възраст за страната, област Разград и по общини към 2014 г.*

	Брой на населението	Под трудоспособна възраст %	В трудоспособна възраст %	Над трудоспособна възраст %
общо за страната	**7 202 198**	**15%**	**61%**	**24%**
област Разград	**119 048**	**15%**	**61%**	**24%**
Завет	10 038	15%	62%	23%
Исперих	21 590	16%	62%	22%
Кубрат	17 243	14%	58%	27%
Лозница	8 829	15%	63%	22%
Разград	48 914	15%	62%	24%
Самуил	6 645	15%	62%	24%
Цар Калоян	5 789	13%	60%	27%

Източник: НСИ

Безработица

Коефициентът на безработица в област Разград запазва високи нива през последните години. Тревожен факт е, че Разград остава сред областите в страната с най-високо равнище на безработица.

Таблица 32: *Коефициент на безработица (%) и брой регистрирани в бюрата по труда безработни лица в област Разград за периода 2008 – 2013 г.*

	Година					
	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Коефициент на безработица (%)	14.9	18.1	22.6	20.3	21.4	20.7
Регистрирани в бюрата по труда безработни лица към 31.12. (брой)	7 903	10 119	10 260	9 418	9 481	9 788

Източник: НСИ

Запазват се териториалните различия в нивото на безработицата в област Разград, като към месец юли, 2015 г. варират от 8,5% за община Разград до над три пъти повече за община Самуил (33.9%). С изключение на община Разград, във всички останали общини от областта, през последните години безработицата се задържа със стойности над средните за страната

Таблица 33: *Равнище на безработица по общини в област Разград за периода 2013 – ноември 2014 г.*

	2013 г.	ноември 2014 г.	Юли 2015 %	юли 2015 брой
За страната	11,3 %			
община Разград	9,7 %	8,8 %	8,5 %	2 000
община Исперих	21,5 %	18,8 %	16,9 %	1 539
община Кубрат	22,4 %	20,8 %	20,4 %	1 402
община Завет	25,6 %	26,6 %	22,6 %	789
община Лозница	29,5 %	26,0 %	23,6 %	931
община Самуил	36,8 %	38,4 %	33,9 %	815
община Цар Калоян	25,9 %	23,1 %	20,5 %	538
област Разград	**18,4 %**	**16,7 %**	**15,4 %**	**8 014**

Източник: АЗ

Трайно засегнати от безработицата продължават да са лицата без квалификация и с нисък образователен ценз или без образование, младежите до 29 години и тези в зряла възраст (над 50 години), лицата с намалена работоспособност и жените.

Проблемите в посочените групи се проявяват, както по отношение на по-висок риск от загубване на работното място, така и в по-малък шанс за последващо осигуряване на заетост и с по-голяма вероятност за дългосрочна безработица и отпадане от работната сила поради обезкураженост.

3.4 Здравеопазване

3.4.1 Здравен статус на населението

Системата за здравно осигуряване е въведена в страната ни, с ясната мисия да осигури социална здравна защита на всеки здравно осигурен гражданин. РЗОК – Разград изпълнява Стратегическа план за периода 2010 – 2012 г. като основната цел е подобряване на здравния статус на жителите на Областта и намаляване разпространяването на заболяванията в района, чрез осигуряване и гарантиране на достъп на осигурените лица до медицинска помощ, в определен по вид, обхват и обем пакет от здравни дейности, както и свободен избор на изпълнител, сключил договор с РЗОК - Разград.

Към 2015 г. РЗОК - Разград има 53 сключени договора с общопрактикуващи лекари, 59 със забълекари и 25 договора с аптеки.

Изградената интегрираната информационна система на РЗОК, като част от общата здравна информационна система на НЗОК, е съществен фактор за по-ефективна здравноосигурителна дейност.

Област Разград се характеризира със следната структура на заболеваемостта:

Таблица 34: Хоспитализирана заболеваемост в област Разград за 2014 г.

КЛАС ЗАБОЛЯВАНИЯ ПО МКБ-10		Хоспитализирани случаи	На 100 хил. души	Отн. дял %	Общо за страната на 100 хил.
1.	Някои инфекциозни и паразитни болести	296	247,00	1,09 %	691,30
2.	Новообразувания	189	157,70	0,69 %	2 209,50
3.	Болести на кръвта, кръвотворните органи и отделни нарушения, включващи имунния механизъм	92	76,80	0,34 %	250,00
4.	Болести на ендокринната система, разстройства на храненето и на обмяната на веществата	549	458,20	2,01 %	951,80
5.	Психични и поведенчески разстройства	1 461	1 219,30	5,36 %	760,70
6.	Болести на нервната система	1 846	1 540,60	6,77 %	1 045,80
7.	Болести на окото и придатъците му	387	323,00	1,42 %	1 008,20
8.	Болести на ухото и мастоидния израстък	1 938	1 617,40	7,11 %	546,00
9.	Болести на органите на кръвообращението	4 662	3 890,80	17,10 %	4 444,60
10.	Болести на дихателната система	4 679	3 905,00	17,16 %	3 322,00
11.	Болести на храносмилателната система	2 440	2 036,40	8,95 %	2 764,10
12.	Болести на кожата и подкожната тъкан	1 035	863,80	3,80 %	649,90
13.	Болести на костно-мускулната система и на съединителната тъкан	1 342	1 120,00	4,92 %	1 740,70
14.	Болести на пикочо-половата система	2 112	1 762,60	7,75 %	2 314,80
15.	Бременност, раждане и послеродов период	1 551	1 294,40	5,69 %	1 911,30
16.	Някои състояния, възникващи през перинаталния период	93	77,60	0,34 %	344,00
17.	Вродени аномалии (пороци на развитието), деформации и хромозомни аберации	14	11,70	0,05 %	88,50

18.	Симптоми, признаци и отклонения от нормата	238	198,60	0,87 %	280,40
19.	Травми, отравяния и някои други последици от въздействието на външни причини	1 673	1 396,20	6,14 %	1 609,40
20.	Външни причини за заболеваемост и смъртност	-	-	-	-
21.	Фактори, влияещи върху здравното състояние на населението и контакта със здравните служби	663	553,30	2,43 %	5 228,30
ОБЩО		**27 260**	**22 750,40**	**100,00 %**	**32 161,30**

Източник: РЗИ – Разград

Заболяваемостта в област Разград се отличава със следните основни характеристики:

- Запазване на относително постоянна хоспитализирана заболеваемост – 25 741 души през 2010 г., 25 292 през 2011 г., 24 682 през 2012 г., 27 067 през 2013 г. и 26 597 през 2014 г.;
- Запазване на относителният дял на болестите по видове класове през последните години;
- Запазване на водещо място на болестите на дихателната система, болестите на органите на кръвообръщението и болестите на нервната система;

Област Разград се характеризира с едно от най-високите равнища на детска смъртност (на 1 000 живородени) през 2014 г. в Северен централен район – 9.6, заедно с това на област Силистра – 12.0.

Таблица 35: Коефициент на детска смъртност (на 1 000 живородени деца) за страната, Северен цетрален район и по области в СЦР за 2014 г.

Местоживеене Статистически райони Области	**Детска смъртност (на 1 000 живородени)**		
	общо	**момчета**	**момичета**
Общо за страната	**7.6**	**8.2**	**7.1**
Северен централен район	**7.0**	**8.2**	**5.7**
Велико Търново	4.1	7.0	1.0
Габрово	1.3	0.0	2.7
Разград	9.6	11.0	8.0
Русе	8.5	9.5	7.5
Силистра	12.0	11.6	12.5

Източник: НСИ

Тези негативни стойности се запазват през последните години.

Таблица 36: Коефициент на детска смъртност (на 1 000 живородени деца) за област Разград за периода 2008 – 2013 г.

Показател	**Години**						
	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Коефициент на детска смъртност (на 1 000 живородени деца) – ‰	6.2	10.6	14.1	9.5	13.1	8.0	9,6

Източник: НСИ

3.4.2 Състояние на системата за медицинска помощ

Секторът е представен на Областно ниво от структури към Министерството на здравеопазването (МЗ), Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) и изпълнители на медицински услуги.

Съгласно утвърдената здравна карта лечебните заведения в областта се групират в лечебни заведения за извънболнична помощ и лечебни заведения за болнична помощ. От своя страна лечебните заведения за извънболнична помощ се подразделят на лечебни заведения за първична медицинска помощ и лечебни заведения за специализирана медицинска помощ.

Стационарното /болнично/ лечение на населението в областта се осъществява от 3 многопрофилни болници за активно лечение с общо 508 легла – МБАЛ „Св. Иван Рилски – Разград" АД с 51 % държавно участие в гр. Разград с 310 легла (от които 250 активни и 60 за дългосрочни грижи) и 2 общински „МБАЛ – Исперих" ЕООД в гр. Исперих с 98 легла (от които 88 активни и 10 за дългосрочни грижи) и „МБАЛ – Кубрат" ЕООД в гр. Кубрат със 100 легла (от които 95 активни и 5 за дългосрочни грижи).

Таблица 37: Болнична помощ в област Разград към 2015 г.

Видове легла	МБАЛ Разград	МБАЛ Исперих	МБАЛ Кубрат	Общо
Активни	**250**	**88**	**95**	**433**
Интензивни	10	6	-	16
Терапевтични	127	52	48	227
Хирургични	65	18	11	94
Педиатрични	30	12	23	65
акушеро-гинекологични	18	0	13	31
Други	**60**	**10**	**5**	**75**
Дългосрочни грижи /продължително лечение и палиативни грижи/	-	10	-	10
Психиатрични	40	-	-	40
физиотерапия и рехабилитация	20	-	5	25
Общо	**310**	**98**	**100**	**508**

Източник: РЗИ – Разград

Болничното лечение в област Разград се характеризира със следните особености:

- Ниска обща осигуреност с болнични легла - 4,5 на 1000 души, при 6,63 на 1000 за страната;
- Ниска осигуреност с легла за активно и интензивно лечение - 3,65, при 4,94 на 1000 души за страната;
- Ниска осигуреност с психиатричните легла - 0,55 при 0,67 на 1000 души за страната;
- Ниска осигуреност с легла за физиотерапия и рехабилитация - 0,29 при 0,85 на 1000 души за страната.
- Липсват легла за дългосрочна грижа, които да извършват дейност;
- На територията на областта липсват специализирани лечебни заведения;
- Липсват високо –технологични лечебни методи за изследване и лечение.

Спешна медицинска помощ: на територията на областта функционира един център за спешна медициска помощ (ЦСМП) с филиали в пет общини Разград, Исперих, Кубрат, Лозница и Цар Калоян. В общините Завет и Самуил няма филиали на ЦСМП. Един от основните проблеми на ЦСМП е, че голям брой пациенти с неспешни състояния се обръщат към структурите за спешна медицинска помощ за разрешаване на здравни проблеми. Проблем е и щатното окомплектоване на филиалите в областта.

На места те се обслужват изцяло на фелдшерско ниво. Много често структурите за спешна медицинска помощ са единствената възможност за достъп на населението до медицинска помощ. Неподдържаната третокласна пътна мрежа затруднява придвижването на специализираните автомобили.

Таблица 38: Спешна медицинска помощ в област Разград към 2015 г.

ЦСМП РАЗГРАД				
ФСМП	**Реанимационен екип**	**Лекарски екип**	**Долекарски екип**	**Транспортен екип**
Разград	1	-	2	1
Исперих	1	-	-	-
Кубрат	1	-	-	-
Лозница	-	-	1	-
Цар Калоян	-	-	1	-

Източник: РЗИ – Разград

Извънболничната помощ се осъществява от 47 регистрирани по Закона за лечебните заведения, амбулатории за първична медицинска помощ - индивидуална практика и 1 амбулатория за първична медицинска помощ – групови практики. Специализираната извънболнична помощ се извършва от 66 амбулатории за специализирана медицинска помощ - индивидуална практика; 1 диагностично-консултативен център; 9 медицински центъра; 11 медико-технически лаборатории; 6 медико-диагностични лаборатории и 2 хосписа.

Стоматологичните услуги се предоставят от 65 амбулатории за първична медицинска помощ - индивидуална практика и 5 амбулатории за първична медицинска помощ - групови практики.

Таблица 39: Лечебни заведения за специализирана извънболнична помощ в област Разград по общини към 20.07.2015 г.

	Вид на извънболничната помощ	**община Разград**	**община Исперих**	**община Кубрат**	**община Завет**	**община Лозница**	**община Самуил**	**община Цар Калоян**	**Общо**
1.	Амбулатория за първична медицинска помощ - индивидуална практика	24	8	7	2	1	2	3	**47**
2.	Амбулатория за първична медицинска помощ - индивидуална практика лекари по дентална медицина	39	11	6	2	3	2	2	**65**
3.	Амбулатория за първична медицинска помощ – групова Практика	1	0	0	0	0	0	0	**1**
4.	Амбулатория за първична медицинска помощ – групова практика лекари по дентална медицина	4	1	0	0	0	0	0	**5**

5.	Амбулатория за специализирана медицинска помощ - индивидуална практика	42	14	10	0	0	0	0	**66**
6.	Медицински центрове	6	1	2	0	0	0	0	**9**
7.	Диагностично-консултативни центрове	1	0	0	0	0	0	0	**1**
8.	Медико-диагностични лаборатории	5	1	0	0	0	0	0	**6**
9.	Медико-технически лаборатории	8	2	0	0	1	0	0	**11**
10.	Хосписи	2	0	0	0	0	0	0	**2**
	Общо	**132**	**38**	**25**	**4**	**5**	**4**	**5**	

Източник: РЗИ – Разград

В област Разград работят 49 общопрактикуващи лекари (ОПЛ) с 47 индивидуални практики и 1 групова практика и 70 общопрактикуващи лекари – дентална медицина (ОПЛ) с 66 индивидуални практики и 5 групови практики. Степента на осигуреност с ОПЛ е 4,28%, при 6,28% за страната. Един ОПЛ в област Разград обслужва средно 2 289 души.

Таблица 40: Брой общопрактикуващи лекари в област Разград и по общини към 2015 г.

Област/Община	Брой общопрактикуващи лекари	Брой общопрактикуващи лекари – дентална медицина
Разград	24	43
Исперих	8	12
Кубрат	7	6
Завет	2	2
Лозница	1	3
Самуил	2	2
Цар Калоян	3	2
Област Разград	**47**	**70**

Източник: РЗИ – Разград

Извънболничната помощ в област Разград се характеризира със следните особености:

- Най-ниска осигуреност с медицински персонал в страната;
- Неравномерно разпределение на практиките;
- Неравномерно разпределение на записаните пациенти при един ОПЛ (варира от 800 до 7000 пациенти);
- Концентриране на специализираната медицинска помощ в три от градовете на областта;
- Трайно незаети практики;
- Обслужване на пациенти от фелдшери и медицински сестри;
- Не добре развита неотложна помощ;
- Основната част от специалистите работещи в извънболничната специализирана помощ, работят на основен договор в лечебни заведения за болнична помощ;
- Липсващи за областта специалисти – токсиколози, медицински паразитолози, неврохирурзи. Липсват специалисти с така наречените „тесни специалности“;
- Неравномерно разпределение на МДЛ и МТЛ;
- Недобре функциониращи хосписи поради липса на финансиране от НЗОК;
- Липса на млади специалисти, болшинството от същите са над средна възраст.

Фармацевтичните услуги се извършват от 46 аптеки, регистрирани по Закона за лекарствените продукти в хуманната медицина, като 23 от тях притежават лиценз за търговия на дребно и съхраняване на лекарствени продукти, съдържащи наркотични вещества.

Състоянието на материалната база на здравеопазването в областта е добро. В резултат на проекти по Световната банка (BUL 4000 и BUL 4565) всички амбулатории за първична медицинска помощ са оборудвани с необходимия минимум медицинско оборудване.

Ако обобщим тези данни, се оказва, че непосредственият достъп до здравни услуги в част от общините и населените места на област Разград е затруднен, най-вече за живеещите в общините Завет, Цар Калоян и Самуил.

Разбира се, доколкото здравното обслужване е двустранен процес, тук могат да бъдат приведени аргументи за непривлекателността на определени райони и населени места за лекарите, стоматолозите и аптекарите, както и че определени населени места са в относителна близост до Областния център и това може би компенсира отчасти липсата на здравна инфраструктура.

Неравномерното териториално разпределение на лечебните заведения в областта е причина за редица неблагополучия в системата и за неефективно използване на ресурсите. Това наложи да се въведат механизми за справедливо и съобразено с нуждите, териториално планиране и разпределение на лечебната мрежа.

В Таблица по-долу са представени сравнителните данни за осигуреността на населението в област Разград с медицински специалисти спрямо средните за страната и спрямо останалите области в Северен централен район. Данните показват по-висок от средния за страната и статистическите райони брой пациенти за един лекар, при което достъпът до медицинска помощ се усложнява още повече поради големите разстояния от малките населени места до общинските центрове, където в повечето случаи са разположени лекарските практики.

Таблица 41: Население на един лекар и на един лекар по дентална медицина към 31 декември за периода 2008 - 2014 г. по райони за планиране и области

Статистически зони	**Население на един:**													
Статистически райони	**Лекар**							**лекар по дентална медицина**						
Области	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Общо за страната	**277**	**270**	**268**	**258**	**254**	**250**	**250**	**1 210**	**1 165**	**1 181**	**1 101**	**1 086**	**1 000**	**1 027**
Северна и Югоизточна България	**305**	**296**	**290**	**282**	**279**	**277**	**277**	**1 544**	**1 436**	**1 473**	**1 373**	**1 350**	**1 241**	**1 290**
Северен централен район	**349**	**344**	**336**	**323**	**315**	**316**	**344**	**1 583**	**1 490**	**1 498**	**1 411**	**1 396**	**1 282**	**1 351**
Велико Търново	333	331	330	319	310	321	323	1 484	1 318	1 364	1 370	1 314	1 268	1 233
Габрово	282	281	271	260	246	253	251	1 199	1 193	1 205	1 134	1 176	1 105	1 108
Разград	419	423	403	390	387	388	385	2 038	2 042	2 067	1 902	1 939	1 630	1 677
Русе	354	339	328	315	308	300	305	1 551	1 538	1 495	1 299	1 272	1 143	1 363
Силистра	407	400	398	380	373	372	372	2 188	1 850	1 824	1 794	1 803	1 612	1 711

Източник: НСИ

Въведеното чрез Областната здравна карта “ешалонизиране” и териториално разпределение и планиране на лечебните заведения за извънболнична, спешна и болничната медицинска помощ гарантира равнопоставеност на достъп и приемственост в лечението на пациентите. На всички граждани от област Разград, независимо от тяхното местоживеене е осигурен равен достъп до всички нива на регионалната здравна система в областта.

Застаряването на населението поставя допълнителни изисквания пред структурата на здравните потребности, поради обстоятелството, че възрастните хора са носители на повече от едно хронично заболяване, което води и до по-големи разходи за здравно обслужване.

Независимо от заявените принципи на достъпност и равнопоставеност на здравноосигурените лица при получаване на медицинска помощ и наличието на утвърдена здравна карта, населението на малките и особено на отдалечените населени места среща сериозни трудности при осигуряването й.

3.5 Образование

3.5.1 Равнище на образованието и основни проблеми в област Разград

Съгласно Националното преброяване през 2011 г. броят на лицата с висше образование в област Разград е 13 611 души, или всеки девети (11,6%) е висшист, а лицата, завършили средно образование, са 41 215 (35,1%). В регионален аспект, най-образовани са жителите на област София (столица), където всеки трети (36,8%) е с висше образование, което е и почти два пъти по-високо от средния дял за страната. Следват областите Варна и Пловдив, където относителният дял на висшистите е съответно 23,7 и 19,4%. С най-неблагоприятна образователна структура по отношение на дела на лицата с висше образование са областите Кърджали (10,3%), Търговище (11,5%) и Разград (11,6%).

Делът на лицата с начално и по-ниско образование в област Разград е 19,9%. За първи път при настоящото преброяване е включена категорията „лица, никога непосещавали училище”. Броят на тези лица е 1 796 или 1,5 % от населението на 7 и повече навършени години. Тревожен е фактът, че те никога не са били включвани в образователната система. Значителни са различията в образователната структура по местоживеене – около две трети от жителите на градовете (65,1%) са със завършено най-малко средно образование, докато за жителите на селата този относителен дял е над два пъти по нисък – 30,1%.

Към 2011 г. най-образовани са жителите на община Разград, където всеки пети (18,4%) е с висше образование, следвана от общините Исперих (8,7%) и Кубрат (8,5%). С най-неблагоприятна образователна структура по отношение на дела на лицата с висше образование, са общините Самуил (3,6%), Лозница (4,8%) и Завет (5,0%).

3.5.2 Описание на мрежата на образованието по общини в областта

Секторът на образованието е представен от териториалните структури на Министерство на образованието и науката и от общинските и държавни училища, които формират училищната мрежа.

- ***Училищна мрежа***

На територията на област Разград функционират 157 учебни заведения, от които 1 ВУЗ, 61 училища и 95 детски заведения. През последните години е в ход оптимизация на училищната мрежа, като в някои общини се пристъпва към закриване на училища, а в други към структуриране на смесени паралелки. Решението до голяма степен е в компетенцията на местната власт, като не винаги се взема предвид реалния интерес на децата.

Таблица 42: *Мрежа от училища и детски градини през учебната 2014/2015 г.*

Община	Средногодишно население за 2014 г.	ВУЗ	ПГ	ЕГ /МГ/СУ	СОУ	ОУ	НУ	ПУ	ВУИ	ЦДГ/ ОДЗ
Разград	49 169	1	6	3	1	11	-	1	-	24
Исперих	21 684	-	1	-	1	7	-	-	-	19
Кубрат	17 368	-	1	-	1	7	-	1	-	15
Завет	10 120	-	1	-	1	4	-	-	1	6
Лозница	8 921	-	1	-	1	4	1	-	-	9
Цар Калоян	5 847	-	-	-	1	1	-	-	-	2
Самуил	6 712	-	-	-	1	3	-	-		4
Общо	**119 821**	**1**	**10**	**3**	**7**	**37**	**1**	**2**	**1**	**79**

Източник: РИО – Разград

Училищата, вкл. общо, професионално и специално образование в област Разград и учениците в тях се разпределят по общини както следва:

Таблица 43: *Брой училища и ученици по общини в област Разград през учебната 2014/2015 г.*

Община	Население	Брой училища	%	Брой ученици	%
Разград	49 169	23	36	7402	52
Исперих	21 684	11	17	2386	17
Кубрат	17 368	10	16	1533	11
Завет	10 120	7	11	634	5
Лозница	8 921	7	11	1105	8
Цар Калоян	5 847	2	6	531	4
Самуил	6 712	4	3	422	3
Общо за област Разград:	**119 821**	**64**	**100**	**14 013**	**100**

Източник: РИО – Разград

Таблица 44: *Брой училища и ученици по общини в област Разград през учебната 2009/2010 г. и учебната 2014/2015 г.*

Община	Брой ученици през учебната 2009/2010 г.	Брой ученици през учебната 2014/2015 г.	%
Разград	7 402	6 343	52
Исперих	2 386	2 455	17
Кубрат	1 533	1 429	11
Завет	634	884	5
Лозница	1 105	956	8
Цар Калоян	531	445	4
Самуил	422	564	3
Общо за област Разград:	**14 013**	**13 076**	**100**

Източник: РИО – Разград

През учебната 2014/2015 г. в училищата в област Разград учат 13 076 ученици (14 013 през учебната 2009/2010 г.). През учебната 2013/2014 г. броят на преподавателите е 1 191 (1 270 през учебната 2010/2011 г.).

Предучилищно образование

Предучилищното образование в областта през учебната 2014/2015 г. включва 79 детски заведения – ОДЗ и ЦДГ, посещавани от 4 448 деца (86 детски градини с 4 557 деца през учебната 2010/2011 г.). През учебната 2013/2014 г. броят на детските учители е 432 (444 през учебната 2010/2011 г.). Проблемите на предучилищното образование са основно в осигуряването на финансови средства за обновяване на материално-техническата база и наличието на много деца билингви.

Общо образование

През учебната 2014/2015 г. общообразователните училища, които се финансират от общините са 47, като 1 от тях е начално училище, 39 – основни, 1 гимназия и 2 профилирани гимназии (по чужди езици и природно-математическа), и 7 среднообразователни училища. Общият брой на учениците е 10 283 (11 921 през учебната 2009/2010 г.).

Положителен момент в общото образование е прогресивното нарастване на изучаващите чужди езици. Доминира изучаването на английски език, като съществуват проблеми в селата, поради липса на учители или недостатъчната им квалификация.

Професионално образование

През учебната 2014/2015 г. *професионалните гимназии* са 10, с 2 653 обучавани ученика, от които редовна форма на обучение: 2 167, задочна форма на обучение: 482 и самостоятелна форма на обучение по здравословни причини: 4. Шест от тях (по икономика; машиностроене и електротехника; химични технологии и биотехнологии; селско стопанство и хранително вкусови технологии; транспорт и строителство; и облекло), са разположени в Разград. В тях са застъпени 47 специалности, където се обучават 22 % от учениците в областта. Останалите 4 са съответно в Кубрат (по облекло и мебелно производство с 3 специалности), в Лозница (по ветеринарна медицина и земеделие с 10 специалности), в Исперих (по селско стопанство със 7 специалности) и в Завет (по земеделие с 4 специалности).

Налице е трайна тенденция на намаляване на обучаваните ученици в професионалните гимназии в областта, както и във всички училща като цяло, поради негативната демографска картина. Спрямо учебната 2009/2010 г., когато професионалните гимназии са 10, с 3 199 обучавани ученика броят на учиниците е намалял близо с 1/5 – 546 (17,07%).

Наложително е създаване на трайни връзки между бизнеса и образователните институции в областта с оглед професионално насочване и придобиване на нови знания и умения, които са съобразени с конкретни работни места, търсени от работодателите. Трябва да има по-тясно обвързване на програмите на професионалните училища, съобразено със специфичната специализация на икономиката в областта. Създаването на сдружения между професионалните училища и бизнеса за подготовка на квалифицирани кадри е възможен вариант.

Специални училища, висше образование, обучителни организации

Специалните училища са 3 – Възпитателно училище интернат „Н. Й. Вапцаров", гр. Завет; Помощно училище-интернат „Д-р П. Берон", гр. Кубрат и Помощно училище-интернат „Хр. Ботев", с. Осенец, община Разград, в които през учебната 2014/2015 г. се обучават 140 ученици (211 през учебната 2009/2010 г.).

Висше образование: Филиалът на Русенският университет "Ангел Кънчев" в град Разград е единственото висше училище в Северна България, което подготвя специалисти за химическата, биотехнологичната и хранително-вкусовата промишленост.

Други обучителни организации: Мрежата от организации, предоставящи различни езикови и преквалификационни курсове е добре развита, особено в град Разград.

Обучаващите институции фигуриращи в регистъра на Националната агенция за професионално образование и обучение са следните:

- Сдружение "Дружество за разпространение на знания", гр. Разград;
- Сдружение с нестопанска цел Дом на науката и техниката, гр. Разград;

- Център за професионално обучение (ЦПО) към ЕТ ”Бети Орва – Бедиха Неджибова”, гр. Разград;
- Информационно обслужване АД София, клон Разград, гр. Разград;
- ЦПО към ЕТ ”Певик Ваян – Виктория Георгиева”, гр.Разград;
- ЦПО към ЕТ ”Йорданка Георгиева – Дани”, гр.Разград;
- СНЦ ”Бизнесцентър - Исперих”;
- ЦПО към “Тракция” АД, с. Самуил.

Освен тези обучителни организации има и регистрирани доставчици на услуги като Център за образователни услуги и квалификационни -педагогически курсове, Дружество "Знание" и др. В област Разград езикови курсове се организират от Училища "Европа" и др.

3.5.3 Анализ на проблемите в образованието на областно ниво

Проблемите в общото образование за област Разград са от общ характер, но и характерна специфика:

- Постигането на образователния минимум от всички ученици, подлежащи на обучение; обучението на ученици билингви в училищата и проблемите, произтичащи от ограничените възможности за общуване на български език извън училище
- Ползването на майчин език в семейството и гледането изключително на турски телевизионни канали; ролята на училището като основна социална среда за компенсиране на недостатъчната речева практика на български език.
- Трудности при осъществяването на пълноценен учебен процес в слети класове във всички училища и преди всичко в онези, чийто основен състав е от ученици билингви.
- Ограничени възможности на учениците в селата и в малките градове за ползван на съществуващи извънучилищни учреждения, в които да се работи за пълноценно използване на свободното време на учениците, за развитие на индивидуалността и стимулиране на творческите им заложби.
- Липса на мотивация за обучение и повишаване на образователното ниво поради девалвация на образованието като ценност за обществото, неадекватни на възможностите на учениците учебници, проблеми с усвояване на учебното съдържание поради липса на учебно-технически и дидактически средства, липса на материали за провеждане на учебно-производствена дейност, ограничени възможности за провеждане на производствена практика, занижени критерии при оценка на знанията и уменията и задължително преминаване в по-горен клас по необходимост от запазване на паралелката.
- Не е решен въпросът със сградите на закритите училища.

През последните учебни години се очертава тенденция на нарастване броя на децата, отпаднали от училище. Най-много са случаите в общините Разград, Кубрат и Завет.

Таблица 45: *Деца, отпаднали от училище – данни към 31.12.2014 г.*

	Община Разград	**Община Исперих**	**Община Кубрат**	**Община Завет**	**Община Лозница**	**Община Самуил**	**Община Цар Калоян**	**Област Разград**
1. Деца, отпаднали през учебната 2012 - 2013 година	23	9	26	11	2	2	1	**74**
2. Деца, отпаднали през учебната 2013 - 2014 година	36	6	24	18	5	1	1	**91**
3. Деца, отпаднали през учебната 2014 - 2015 година	46	9	30	3	7	2	1	**98**

Източник: РИО – Разград

Най-голям брой необхванати от образователната система деца има в общините Завет и Исперих.

Таблица 46: *Деца, необхванати от образователната система – данни към 31.12.2014 г.*

	Община Разград	Община Исперих	Община Кубрат	Община Завет	Община Лозница	Община Самуил	Община Цар Калоян	Област Разград
1. Деца в училищна възраст, необхванати от образователната система, 2012 г.	0	7	0	42	0	0	0	**49**
2. Деца в училищна възраст, необхванати от образователната система, 2013 г.	0	10	0	38	0	0	0	**48**
3. Деца в училищна възраст, необхванати от образователната система, 2014 г.	0	8	0	25	1	0	0	**34**

Източник: РИО – Разград

- ***Състояние на материалната база на учебните заведения***

През последните години, със средства по Оперативните програми, Програмата за развитие на селските райони и програми, финансиране от националния бюджет се реализираха редица проекти за подобряване на образователната инфраструктура във всички общини на теритарията на област Разград.

3.6 Жилищна среда и инфраструктура

Налице е трайна тенденция на намялаване на жилищни сгради и жилища в област Разград за периода 2008 – 2013 г.

Таблица 47: *Жилищни сгради и жилища в област Разград за периода 2008 – 2013 г.*

Показатели	Години					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Жилищни сгради (брой)	44 866	44 859	44 860	42 801	42 802	42 800
Жилища (брой)	62 307	62 379	62 422	59 617	59 620	59 619

Източник: НСИ

С изключение на община Разград, общинските администрации на територията на област Разград не разполагат с достатъчен брой общински жилища, за да водят активна жилищна политика.

Над 72% от представителите на уязвимите етнически общности живеят в селата и малките общински центрове. Голяма част от тях живеят в обособени квартали. В последните години, обаче, се наблюдава тенденция по-заможните от тях да закупуват жилища и в други части на населените места в област Разград.

Видима разлика между квартала, населен с представители на уязвима етическа общност и останалата част от селото има в с. Беловец, община Кубрат. Там кварталът на ромите не е благоустрояван и улиците не са асфалтирани.

Като цяло повечето семейства на село живеят в собствени масивни къщи, имат достатъчна жилищна площ и няма остра нужда от нови жилища, което е типично за селското население в областта като цяло.

Броят на къщите извън регулация и незаконните къщи не е голям. Налице са обаче, два оформили се през последните две десетилетия квартала, населени с представители на уязвима етническа общност, с изключително влошени жилищно-битови и инфраструктурни условия. Те се намират в град Кубрат – част от ул. „Стара Планина” и в град Исперих – квартал „Запад”. Подобна е ситуацията и с някои жилища в с. Стражец, Община Разград, в с. Беловец, община Кубрат и една обособена част от ромския квартал в град Завет. Там липсва всякаква инфраструктура, повечето жилища са порутени пренаселени сгради, строи се извън регулация и без необходимите разрешителни.

4 Анализ на групите в риск в област Разград

4.1 Фактори, които пораждат риск за различни групи от населението

Целта на настоящия анализ е да даде необходимата информация за познатите досега и нововъзникващи рискови групи, да се определят количествени параметри и основни характеристики.

При определянето на рисковите групи са използвани анализи от подадена статистическа и отчетна информация от общините в област Разград.

Разделянето на социалните рискове и на формите за тяхната защита е условно. То има за цел да обоснове приоритетните потребности от социална защита. Обикновено едно лице или семейство е засегнато от няколко от изброените рискове. Поради това конкретните социални дейности и услуги трябва да отчитат целия комплекс от социални проблеми. Същевременно те трябва да дават възможност на засегнатите лица да се справят сами с риска и да избегнат състоянието на зависимост и социална изолация.

Отправната точка в анализа на потребностите на заинтересованите страни е тяхното разбиране за нормален начин на живот. Основните параметри на нормален стандарт на живот са свързани най-вече с наличието на жилище, покриване на разходите за храна, издръжка на дома и поемане на грижата за децата, достъп до здравни услуги, възможност да се погрижиш за близките си – деца или родители, възможност за почивка и развлечения.

Рисковете са дефинирани според факторите, които препятстват индивида и групите за достигането на нормален стандарт на живот.

4.1.1. Фактори, свързани с доходите и възрастта

Основополагащ за нормалния стандарт за живот е размерът на доходите, който може да осигури всички останали сфери на живот.

Безработицата и нарушеният достъп до заетост е един от основните проблеми във всички общини в областта, за осигуряване на нормален стандарт на живот. Данните показват, че безработицата в област Разград може да се приеме за основен рисков фактор, тъй като през последните години тя поддържа сравнително по-високи нива от средните за страната. Налице е и тенденция към трайно увеличение броя на безработните лица. Трябва да се отбележи, че реалните нива на безработицата се различават от тези, които официалните данни извеждат.

Безработицата на трудоспособните хора се отразява на качеството на живот на всички членове на семействата и особено на децата. Данните показват, че липсата на финансово обезпечаване води до нисък стандарт на живот, влошава социално-психологическия климат в семейството, което е предпоставка за попадане на децата в криминогенна среда.

- **Безработица при хората в трудоспособна възраст:**

Трудовата заетост и достъпът до пазара на труда е рисковия фактор, който оказва съществено влияние върху проблемите за осигуряване на нормален стандарт на живот.

Безработицата е основен рисков фактор, свързан с осигуряването на нормален стандарт на живот на хората в трудоспособна възраст. Достъпът до заетост е най-силно ограничен за няколко специфични групи безработни: хора с основно и по-ниско от основно образование, безработни младежи на възраст до 29 г., хора в предпенсионна възраст, хора с увреждания в трудоспособна възраст, продължително безработни, както и за хора от етническите малцинства.

Липсата на доходи в някои семейства е една от предпоставките за възникване на агресия при хората, което в някои случаи води до домашно насилие. Ниските или липсващите доходи при безработните хора с увреждания създават затруднения при набавянето на необходимите лекарства и медикаменти.

Семействата с ограничени доходи са затруднени да осигурят необходимите пособия, дрехи и материали, за да могат децата им да посещават образователни институции. В някои случаи това е основната причина за продължителен престой на деца в специализирани институции или интернати към помощни училища, където освен достъпа до образование са осигурени храна, дрехи и помощни материали за децата.

Достъпът до заетост е най-силно ограничен за няколко специфични групи безработни:

- *хора с основно и по-ниско образование;*
- *безработни младежи на възраст 18 – 29 години;*
- *хора в предпенсионна възраст, които не са конкурентноспособни на пазара на труда;*
- *продължително безработните;*
- *хора с увреждания в трудоспособна възраст;*
- *младежи, напускащи институции.*

- **Доходи на хората в над трудоспособна възраст:**

Хората в над трудоспособна възраст представляват 23,81 % от населението на област Разград. Във връзка с размера на доходите на хората в пенсионна възраст, могат да се изведат следните групи:

- *хората с минимален размер на пенсиите;*
- *самотни стари хора - без доходи или с ниски доходи;*
- *възрастни хора в специализирани институции - без доходи или с ниски доходи.*

- **Липса на жилище, лоши битови условия и дефицит в средствата за издръжка.**

Липсата на собствено жилище води до отделяне на средства за наем от бюджета на семейството. Това е основен проблем за младите хора, които обикновено са принудени да живеят със своите родители. Липсата на жилище не е изведено като приоритетен фактор за социалната политика, както на национално, така и на областно ниво.

Затрудненията на родителите да осигурят добри битови условия на живот на децата си, да покриват разходите им за всекидневни нужди са сред причините за настаняване на деца в институции. Под определението "липса на родителски капацитет" често се крият битови проблеми и невъзможност на родителите да излязат от социалната изолация. Причините са комплексни и изискват различни интервенции.

Няма услуги, които да предотвратяват допълнителните проблеми, свързани с липсата на жилище, напр. за да се предотвратят случаите на настаняване на дете в специализирана институция.

Много малко социални услуги (като Центровете за временно настаняване) предлагат възможност за подслон на семейства при ясно определен водещ проблем липса на жилище, когато са налице и други проблеми.

Защитените жилища и Наблюдаваните жилища, могат да обезпечат възможност на осигуряване на подслон на конкретни целеви групи за различен период от време.

Във връзка с липсата на жилище и трудностите за осигуряване на наем, могат да се оформят следните рискови групи:

- *Бездомни хора на различна възраст, които живеят сами, с тежки съпътстващи проблеми, в т.ч. и напуснали местата за лишаване от свобода;*
- *Семейства от етническите малцинства;*
- *Хора, напускащи специализирани институции за деца или за възрастни;*
- *Самотни майки.*

4.1.2. Фактори, свързани с образованието

Образованието е фактор за социална интеграция и професионално развитие. Децата, които не посещават училище и изпаднали от системата на образованието, остават една от обособените най-рискови групи. Такива деца не винаги успяват да попаднат в системата на закрила на детето и са рискови по отношение на социално включване, здравни грижи и интеграция. Децата, непосещаващи училище са във висок риск от попадане в различни форми на експлоатация, робски практики, просия, проституция и трафик.

Налице е проблем с децата в предучилищна възраст от ромски произход, които обикновено не посещават детски градини поради финансови причини. По-късно те са записвани в училище, основно поради възможност за социално подпомагане, но вече са налице проблеми, свързани с интеграцията и усвояване на български език.

Групи в риск:

- деца, нередовно посещаващи училище;
- младежи, напуснали рано училище и младежи с основно и по-ниско образование;
- деца със затруднен достъп до образователни услуги поради отдалеченост на населените места;
- деца със специални образователни потребности със затруднен достъп до образователни услуги поради негативни обществени нагласи;
- възрастни с основно и по-ниско образование.

4.1.3. Структура, численост или здравословен проблем на член от семейството

Структурата и начинът на функциониране на семейната система е от съществено значение за развитието и реализирането на детето или възрастния. Като тенденция се очертава фактът, че все по-често се среща моделът на непълното семейство, което се отчита като рисков фактор.

От значение за формиране на рисковите групи по отношение на доходите е наличието на тежък здравословен проблем или увреждане на член от семейството, които изискват непрекъснати, допълнителни разходи, затормозяващи семейния бюджет. Ако състоянието му изисква един от трудоспособните членове на семейството да полага грижи в ежедневието, това води до допълнително задълбочаване на проблемите, свързани с доходите.

Във връзка с това се очертават следните групи:

- семейства, в които има човек с увреждане или с тежък здравословен проблем;
- семейства с човек с увреждане, оставащи без доходи в периодите между сключване на договор по оперативна програма и техен близък;
- семейства с безработен член;
- непълни семейства;
- непълни семейства с родители в пенсионна възраст или нуждаещи се от постоянна грижа.

4.1.4. Затруднен достъп до здравни услуги

Този фактор е ключов по отношение на определянето на рискови групи и най-вече за хората живеещи в малки населени места, отдалечени от градските центрове.

От особено значение са и проблемите при достъпа до здравни услуги в общините на областта, дължащи се на отдалеченост на населени места и липсата на лекарски практики в малките населени места.

Невъзможността да бъдат поети допълнителните разходи за здравеопазване води до влошаване на качеството на живот, особено на възрастните хора. При затруднен достъп до здравни услуги има допълнителни разходи, свързани с транспорт или допълнително заплащане на услуги, които потребителите определят като по-качествени.

Хората, които могат да си позволят разходите, осигуряват за себе си и са своите близки медицинско обслужване, което определят като по-качествено, останалите ползват услугите, до които имат достъп.

Различни са проблемите, с които се сблъскват хората с увреждания: липса на здравни пътеки, които покриват разходите за лечение; невъзможност за закупуване на лекарства, поради ниски доходи; липса на транспорт до здравните заведения.

Групи в риск:

- стари хора, живеещи в отдалечени населени места;
- деца и възрастни с увреждания;
- лица с ниски доходи и здравно неосигурени.

4.1.5. Местоживеене в отдалечени и/или изолирани населени места

Фактор, определящ групи в риск, се явява и отдалечеността на населеното място. Отдалечените села в областта са населени почти изцяло със стари хора. Поради заетостта на децата им в града, старите хора в отдалечените села живеят в изолация. Особено тежко е тяхното положение през зимата, когато е затруднен достъпът до домовете им и няма редовна транспортна връзка. В голяма част от селата не са достъпни форми на социални услуги и подпомагане. Старите хора са изолирани и разчитат само на партньора си или на най-близките съседи. За децата и младежите от отдалечените населени места на областта това изисква допълнителни разходи, свързани с транспорт или с разходи за квартира, ако децата учат в средно учебно заведение в друго населено място.

Изолираността на населеното място формира като групи в риск:

- стари хора, живеещи в отдалечени села;
- семейства без доходи или с ниски доходи;
- деца и младежи със затруднен достъп до здравни и образователни услуги.

4.1.6. Негативни обществени нагласи

Изключително важна предпоставка за успешното социално включване на хората със специфични потребности е промяната в нагласите на обществото спрямо тях. Все още те са доминирани от погрешни представи, от съжаление, безразличие, а нерядко и от открит негативизъм и отхвърляне. Отчитат се индикации за прояви на дискриминация и маргинализация.

Децата и възрастните хора с увреждания все още са обект на нагласи и практики, наследени от миналото, когато повечето от тях са били изолирани, защитавани и обгрижвани от семействата си или от държавните специализирани институции.

Специфичните фактори на уязвимост – здравословни проблеми; генерационни проблеми; произход или самоопределение формират следните групи в риск:

- деца със специални образователни потребности;
- деца и възрастни с увреждания;
- деца и възрастни от/и напускащи институции;
- групи с принадлежност към етнически малцинства.

<u>Извод:</u> Наличието на един или повече рискови фактори поражда тенденция към социално изключване на индивидите, способства за формирането на рискови групи от лица, деца или семейства в неравностойно положение, както и на стари хора, нуждаещи се от социална подкрепа.

В област Разград се очертава трайна тенденция към намаляване и застаряване на населението, като паралелно с това нараства равнището на общата смъртност. Наблюдава се концентрация на деца и младежи в по-големите населени места и обезлюдяване на малките селища – причина за невъзможността да се поддържа съпътстваща социална инфраструктура.

Отчитането на степента на значимост на рисковите фактори върху различните възрастови групи, дава възможността да се очертае и спецификата на рискове за отделните групи.

4.2 Характеристика на рисковите групи

В резултат от анализа на рисковите фактори се идентифицират ключови рискови групи, които да бъдат обхванати в Областната стратегия. Рисковите групи са анализирани в контекста на планирането на социалните услуги, които се отнасят до: индивиди, групи, общности.

В този раздел се включва подробен „списък” на рисковите групи и подгрупи с количествени данни за всяка рискова група или подгрупа (за областта и по общини), характеристика на проблемите и потребностите, териториално „ разпределение” по общини и типове населени места.

От особено важно значение за формиране на рисковите групи са доходите, структурата на семейството, наличие на член от семейството с увреждане или тежък здравословен проблем и не на последно място е изолираността на населеното място.

- **Структура на семейството**

Структурата и броят на членовете на семейството, както и разпределението на разходите между тях са от особено важно значение за формиране на рисковите групи. Структурата на семейството е допълнителен фактор и поради факта, че повечето хора със социални проблеми разчитат на близките си, тъй като социалното подпомагане и услугите не решават поставените пред тях проблеми и не компенсират рисковете, пред които са изправени.

По отношение на структурата на семействата в риск могат да се оформят следните групи:

- Непълни семейства – родители, които сами отглеждат децата си, самотни хора с увреждания и самотни възрастни хора.

- **Увреждане или тежък здравословен проблем на член от семейството**

Липсата на подходящи алтернативи за заетост за хора с увреждания поставя в неравностойно положение семействата им по отношение на източниците на доходи и покриване на нуждите. Ако състоянието на партньора/родителя изисква един от трудоспособните членове на семейството да полага грижи в ежедневието, това води до допълнително задълбочаване на проблемите, свързани с доходите.

В тази връзка се оформят следните групи**:**

- Семейства, в чийто състав има човек с увреждане или с тежък здравословен проблем и недостатъчни доходи;
- Семейства с безработен член, непълни семейства с родители в пенсионна възраст.

- **Изолираност на населеното място**

Услугите Домашен социален патронаж и Обществена трапезария не достигат до всички нуждаещи се потребители, жители на някои по-отдалечени села в областта. Част от селата са слабо населени и в много случаи е невъзможно да се обхванат домовете на потребителите в зимния сезон. По този начин в областта се обособяват групи на физически изолирани стари хора. В голяма част от селата не са достъпни форми на социални услуги и подпомагане. Старите хора са изолирани и разчитат само на партньора си, най-близките съседи и семейството.

Изолираността на населеното място формира като група в риск:

- Старите хора в селата със специален фокус върху самотните стари хора, живеещи в отдалечени села;
- Семействата без /с ниски доходи.

- **Принадлежност към етнически малцинства**

В ромските общности са налице различни фактори, пораждащи се от бедността – ранно отпадане от училище, ниско образование и/или липсваща професионална квалификация на голяма част от жителите, трайна безработица и липса на трудови навици за част от тях, ограничена възможност за заетост, лоши битови условия.

Това формира като рискова групата на общностите в неравностойно положение и уязвимите лица.

4.2.1 Групи в риск в област Разград

<u>В резултат от анализа на рисковите фактори</u> са обособени няколко ключови рискови групи, които могат да бъдат обект на въздействието на Областната стратегия за развитие на социалните услуги 2016-2020 г.

- **<u>Деца в риск:</u>**
  <u>Деца, отглеждани извън биологичното семейство:</u>
  - Деца, изоставени на ниво родилен дом;
  - Деца, настанени в специализирани институции;

- Деца, отглеждани в приемни семейства и при близки и роднини;
- Деца, настанени в резидентен тип на грижа.

Деца, отглеждани в семейството:

- Деца, с увреждания, отглеждани в семейна среда;
- Деца, отглеждани в семейства в риск – непълни семейства, семейства с безработни родители, семейства със здравословни и други проблеми, семейства, живеещи в лоши битови условия, семейства упражняващи насилие или неглижираност спрямо децата, семейства от етнически общности в неравностойно социално положение, семейства в бедност, семейства с липса на жилище или в лоши жилищни условия, дисфункционални семейства;
- Деца в риск от отпадане от училище, отпаднали и нередовно посещаващи училище;
- Деца, жертва на насилие и трафик;
- Деца с проблемно поведение – с противоправно поведение, противообществени прояви, деца живеещи на улицата, деца, извършили насилие.

❖ **Възрастни с увреждания**

- Възрастни с увреждания, настанени в специализирани институции;
- Възрастни с увреждания, живеещи в отдалечени села;
- Възрастни с увреждания, ползващи социални услуги в общността.

❖ **Стари хора**

- Стари хора, настанени в специализирани институции;
- Самотни стари хора живеещи в отдалечени населени места;
- Самотни стари хора, ползващи социални услуги в общността

❖ **Уязвими хора и общности в неравностойно положение**

- Непълнолетни и млади родители и самотни майки;
- Хора с основно и по-ниско образование – с фокус: младежи с основно образование и напуснали рано училище; възрастни с основно образование, представители на етнически общности в неравностойно положение;
- Безработни с фокус: младежи, възрастни над 55 години, хора с увреждания, хора с основно и по-ниско образование;
- Етнически общности в неравностойно положение;
- Семейства в бедност.

4.2.1.1 Деца в риск

➢ **Деца в риск, отглеждани извън семейството**

❖ **Деца, изоставени на ниво родилен дом**

По данни на РДСП, за периода 2012 г. – 2014 г. в областта на ниво родилен дом са изоставени общо 16 деца: 6 през 2012 г., 5 деца през 2013 г. и 5 деца през 2014 г. През периода 2007 – 2009 г. на ниво родилен дом са изоставени общо 60 деца. Това показва тенденция на намаляване броя на изоставените деца в сравнение с предходния период със 73,34%.

Броят на изоставени деца по общини не обуславя местоживеенето на родителите и семействата им. Голяма част от родилките, които изоставят децата си, не са от община Разград, но са насочени и са избрали да родят в МБАЛ „Св. Иван Рилски". В болницата в гр. Разград се намира и единственото в Областта отделение за недоносени деца.

Свързани групи в риск: непълнолетни майки и самотни майки; млади майки от ромски произход, ранно отпаднали от системата на образованието; непълни семейства.

❖ **Деца, настанени в специализирани институции**

За периода 2012 – 2014 г. на областно ниво е приложена мярката настаняване в СИ за общо 51 деца: 32 през 2012 г., 9 деца през 2013 г. и 10 деца през 2014 г. За сравнение през периода 2008 – 2010 г. на областно ниво е приложена мярката настаняване в СИ за общо 117 деца, което показва намаляване броя на изоставените деца през последните години с 43,6%. Голяма част от настанените деца са били реинтегрирани в семейна среда, настанени в приемни семейства или резидентен тип услуги. Като цяло тенденцията е както тази мярка за закрила да се прилага все по-рядко във всички общини, така и да намалява самият брой на децата, отглеждани в СИ поради активния процес на деинституционализация в областта. В началото на 2011 г. капацитета на ДДЛРГ в гр. Исперих е бил 80 места. В края на периода на ОСРСУ 2011 – 2015 г. капацитетът е 18 места. Считано от 01.04.2015 г. е закрит ДДУИ в с. Просторно, община Разград. С постановление, считано от 10.07.2015 г. е закрит ДМСГД в гр. Разград. Развитието на приемната грижа и алтернативните социални услуги в общността подпомагат процеса на деинституционализация и отглеждането на децата в семейна среда.

На територията на област Разград към момента работи 1 СИ за деца – ДДЛРГ „Лудогорие" в гр. Исперих. Капацитетът на услугата е 18 места, а броят на настанените е 15 деца; 10 от децата са от същата община, 4 от областта, а 1 е от друга област, което показва, че 95% от всички настанени в ДДЛРГ са от област Разград.

Към месец април, 2010 г. в него са настанени 81 деца и младежи при капацитет 87. Сравнителният анализ на настаняванията в този тип специализирана институция показва, че е намален броят на настаняванията и се прибягва до тази мярка само в случаи, за които няма възможност да се осигури друг тип услуга.

Разкриването на нови резидентни услуги ЦНСТДМ, утвърждаването на приемната грижа и съпътстващите услуги в общността за превенция на изоставянията показват положителен резултат по отношение политиката по деинституционализация в областта и до намаляване броя на децата, отглеждани в специализирани институции.

❖ **Деца, настанени в СУ от резидентен тип**

На територията на областта са разкрити и работят 8 бр. ЦНСТДМ/У и 1 Преходно жилище с капацитет 102 и към септември 2015 г. в тях се отглеждат 94 деца.

Данните сочат, че за периода 2011 – 2015 г. са изградени 6 нови ЦНСТДМ, 3 от които за деца с увреждания с капацитет 42 потребители, в които към момента са настанени 31 деца с увреждания, изведени предимно от ДДУИ с. Просторно.

Най-голям относителен дял от общия брой резидентни услуги за деца в областта (55,5%) има община Разград – 5 от ЦНСТДМ са в гр. Разград, два от тях за деца с увреждания, което дава най-висок дял на общината от общия брой и капацитет на резидентни услуги за деца с увреждания в областта – 66,7%. Община Исперих заема 44,5% от общия брой резидентни услуги – 3 ЦНСТДМ, 1 от които за деца с увреждания, и 1 ПЖ, като заема 33,3% от общия дял резидентни услуги за деца с увреждания.

Анализът на всички данни показва, че за периода 2011 – 2015 г. резидентните услуги са се увеличили и се развиват добре, но все още не са достатъчни, за да удовлетворят потребностите на всички рискови групи и е необходимо увеличаване капацитета на този тип услуга в цялата област, включително и с оглед приключване процеса на деинституционализация и извеждането на всички деца, отглеждани в СИ.

❖ **Деца, отглеждани в приемни семейства и при близки и роднини**

Таблица 48: *Деца, настанени при близки и роднини в област Разград и по общини за периода 2011 – 2014 г.*

Брой деца, които са настанени при близки и роднини	община Разград	община Исперих	община Кубрат	община Завет	община Лозница	община Самуил	община Цар Калоян	област Разград
2011 г.	7	7	4	0	3	2	5	28
2012 г.	13	14	8	1	1	7	3	47
2013 г.	14	16	14	5	1	6	3	59
2014 г.	12	5	6	0	0	6	3	32

по данни на РДСП – към 31.12.2014 г.

Броят на децата, настанени при близки и роднини в периода 2011 – 2014 година е 166, докато през периода 2007 – 2010 г. броят е бил 194, с което се отчита спад на броя деца, настанени при близки и роднини с 14,4%.

За периода 2011 – 2014 г. най-голям брой настанени деца при близки и роднини има в община Разград, следвана от община Исперих и община Кубрат.

Значително е нарастнал и броят на децата, отглеждани в приемни семейства. За периода 2012 – 2014 г. той е 245, което е със 79,02% повече, отколкото настаняванията в специализирани институции за същия период.

Таблица 49: *Деца, ползващи услугата приемна грижа в област Разград и по общини за периода 2011 – 2014 г.*

	община Разград	община Исперих	община Кубрат	община Завет	община Лозница	община Самуил	община Цар Калоян	област Разград
2011 г.	28	0	0	0	1	16	2	47
2012 г.	26	0	4	0	2	16	2	50
2013 г.	45	7	7	1	5	23	2	90
2014 г.	39	17	9	1	9	28	2	105

По данни на РДСП – към 31.12.2014 г.

Приемната грижа се развива интензивно през последните 5 години, като за сравнение може да се отбележи, че през 2010 година броят на настаняванията в приемни семейства е само 34 за цялата област. Анализът показва утвърждаването на тази мярка за закрила като алтернатива на СИ.

По данни на РДСП гр. Разград приемните семейства към момента са общо 84. В тях се отглеждат 87 деца.

Приемната грижа е най-развита в община Разград, следвана от община Самуил и община Исперих.

➢ **Деца в риск, отглеждани в семейна среда**

❖ **Деца с увреждания, отглеждани в семейна среда**

По данни на РЗИ в областта към 31.12.2014 г. са регистрирани 695 деца с увреждания.

Семействата на всички деца с увреждане се нуждаят от подкрепа за отглеждане на децата, като тази необходимост се проявява при **следните свързани групи в риск:**

- Самотни майки;
- Семейства, в които единият партньор е личен асистент;
- Многодетни семейства с деца с увреждане.

В област Разград има изградени и 3 Центъра за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ) с общ капацитет 95 потребители в общините Разград, Самуил и Цар Калоян, в които са регистрирани и сравнително голям брой деца с увреждания - 71. Този тип услуга подкрепя децата с увреждания, но и техните семейства и разширен кръг от близки.

На територията на областта има изграден 1 Дневен център за деца с увреждания в община Исперих. Услугата функционира по проект "Детство за всички" и е с капацитет 48 места и заетост 35 деца с увреждания.

Таблица 50: *Деца с физически увреждания в област Разград и по общини*

	Физически увреждания	**Психически увреждания**	**Умствена изостаналост**	**Всичко**
област Разград	**695**	**58**	**92**	**695**
община Разград	315	35	50	400
община Исперих	101	7	6	114
община Кубрат	90	1	14	105
община Завет	64	3	4	71
община Лозница	45	0	8	53
община Самуил	42	5	10	57
община Цар Калоян	38	7	0	45

По данни на РЗИ към 31.12.2014 г.

Най-много на брой деца с увреждания има в община Разград – 400, като 108 от тях са със степен на увреждане над 90%, 93 деца са със 71 – 90%, 121 са с 50 – 70% и 78 – до 50%. При капацитет 45 места, ЦСРИ, Разград работи със средно 66 потребители от общината, Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа" – ползватели са 24 деца към месец октомври 2015 г. и Личен асистент по НП „АХУ" – 8 деца към месец октомври 2015 г. Предстои да стартира и Център за ранна интервенция на увреждането, който ще предоставя индивидуална педагогическа подкрепа за деца с увреждания и ще консултира семейства по посока формиране и развитие на родителски умения. Обхванатите деца от тази рискова група са 98, което е 24,5% от общия брой на децата с увреждания в общината. На територията на общината има изграден капацитет на услуги в общността, подкрепящи тази рискова група, който е недостатъчен, за да задоволи реалните потребности на общината.

Община Исперих е на второ място в областта по брой на регистрираните случаи на деца с увреждания – 114, като 31 от тях са със степен на увреждане над 90%, 25 деца са със 71 – 90%, 40 са с 50 – 70% и 18 – до 50%. На територията на общината функционират Дневен център за деца с увреждания с капацитет 48, Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа" - 11 деца към месец октомври 2015 г. и Личен асистент по НП „АХУ" – 8 деца към месец октомври 2015 г., Обхванатите деца от тази рискова група са 58,77% от общия брой на децата с увреждания в общината.

В община Кубрат са регистрирани 105 деца с увреждания, като 30 от тях са със степен на увреждане над 90%, 19 деца са със 71 – 90%, 39 са с 50 – 70% и 17 – до 50%. Услугата подкрепяща тази рискова група на територията на общината, е Личен асистент, като съответно: Личен асистент по НП „Асистенти за хора с увреждания" – 5 деца, ползващи услугата; Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа" – ползватели 10 деца, т.е. обхванатите деца от рисковата група в общината са 14,29%.

Регистрираните деца с увреждания в община Завет са 71, като 10 от тях са със степен на увреждане над 90%, 16 деца са със 71 – 90%, 25 са с 50 – 70% и 20 – до 50%. От тях 4 деца ползват Личен асистент по НП „АХУ" и 6 деца – Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа", т.е. обхванатите деца от рисковата група са 14,08%.

На територията на община Самуил децата с увреждания са 57, като 9 от тях са със степен на увреждане над 90%, 12 деца са със 71 – 90%, 24 са с 50 – 70% и 12 – до 50%. От тях 2 деца ползват услугата Личен асистент по НП „Асистенти за хора с увреждания и 7 – Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа". ЦСРИ ползват 12 деца.

На територията на общината към момента се изпълнява Проект „Сграда за предоставяне на социални услуги за деца и техните родители", насочен към деца от 0 до 7 години /в риск от изоставяне, с увреждания, непосещаващи детски заведения, отглеждани в крайна бедност и др./ и техните родители, както и бъдещи родители от рискови групи /етнически общности с висок социален и здравен риск. Обхванатите деца от рисковата група са 36,84%.

На територията на община Лозница децата с увреждания са 53, като 11 от тях са със степен на увреждане над 90%, 16 деца са със 71 – 90%, 17 са с 50 – 70% и 9 – до 50%. От тях 4 деца ползват услугата Личен асистент по НП „Асистенти за хора с увреждания и 2 – Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа", т.е. обхванатите деца от рисковата група са 11,53%.

В община Цар Калоян регистрираните деца с увреждания са 45, като 12 от тях са със степен на увреждане над 90%, 13 деца са със 71 – 90%, 19 са с 50 – 70% и 1 – до 50%. Услугите за рисковата група са: Център за социална рехабилитация и интеграция, ползватели са 14 деца; Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа" – 8 деца, т.е обхванатите деца от рисковата група са 62,22%. На територията на общината има изграден капацитет на услуги в общността, подкрепящи тази рискова група.

Услугата „Личен асистент" обслужва много малък брой деца с увреждания от общия брой потребители – едва 16,2%. Най-много деца, ползващи услугата „Личен асистент", спрямо общата бройка, са децата в община Цар Калоян – 29,78%. Следват: община Лозница с 24%; община Разград – 22,4%; община Завет – 21,27%; община Исперих – 14,56%, община Кубрат – 10,49% и община Самуил – 7,96%.

Анализът на данните показва, че тази рискова група е сред най-големите в областта и продължава да нараства, но няма изграден капацитет, достатъчен да задоволи потребностите й, включително и по отношение на свързаните групи в риск – семействата на деца с увреждания. Услугите в общността, подкрепящи тази груп,а са неравномерно разпределени в областта.

- **<u>Деца, отглеждани в семейства в риск</u>**
  - **Деца в непълни семейства**

Сравнителният анализ на данните показва, че броят на непълните семейства и самотни родители за 2014 г. е 206, което в сравнение с 2010 година, когато броят е бил 213, сочи лек спад на тази рискова група. Тези данни обхващат само семействата, получаващи помощи по чл. 7 и не обхващат всички непълни семейства, както и семействата с родители, които са заминали за чужбина и са оставили децата си за отглеждане от близки и роднини. Поради този факт, броят на тази рискова група вероятно е много по-голям.

Таблица 51: *Сам родител, отглеждащ дете в област Разград и по общини*

	Разград	**Исперих**	**Кубрат**	**Завет**	**Лозница**	**Самуил**	**Цар Калоян**
Сам родител, отглеждащ дете/ деца	39	36	44	21	27	34	33

По данни на РДСП към 31.12.2014 г.

- **Деца в риск от отпадане от училище, отпаднали и нередовно посещаващи училище.**

Таблица 52: *Деца в риск в област Разград и по общини*

Деца в риск					
	Общ брой	**0-3 год.**	**4-6 год.**	**7-14 год.**	**15-18 год.**
община Разград	**498**	2	112	155	229
община Исперих	**242**	52	136	18	36
община Кубрат	**27**	1	5	19	2
община Завет	**37**	0	0	11	26
община Лозница	**9**	0	0	9	0
община Самуил	**12**	0	0	6	6
община Цар Калоян	**0**	0	0	0	0
област Разград	**825**	**55**	**253**	**218**	**299**

По данни на РИО към 31.12.2014 г.

Таблица 53: *Деца, отпаднали от училище в област Разград*

Деца, отпаднали през учебната година	**Община Разград**	**Община Исперих**	**Община Кубрат**	**Община Завет**	**Община Лозница**	**Община Самуил**	**Община Цар Калоян**	**Област Разград**
2012- 2013	23	9	26	11	2	2	1	**74**
2013- 2014	36	6	24	18	5	1	1	**91**
2014- 2015	46	9	30	3	7	2	1	**98**

По данни на РИО към 31.12.2014 г.

Таблица 54: *Деца, необхванати от образователната система в област Разград*

Деца в училищна възраст, необхванати от образователната система	**Община Разград**	**Община Исперих**	**Община Кубрат**	**Община Завет**	**Община Лозница**	**Община Самуил**	**Община Цар Калоян**	**Област Разград**
2012 г.	0	7	0	42	0	0	0	**49**
2013 г.	0	10	0	38	0	0	0	**48**
2014 г.	0	8	0	25	1	0	0	**34**

По данни на РИО към 31.12.2014

Общият брой на децата, отпаднали или необхванати в училище за цялата област в периода 2012 – 2014 г. е 394, като 263 от тях са отпадналите, а 131 са необхванатите деца от образователната система.

Като процентно съотношение броя на отпадналите ученици, спрямо общия брой на учениците в началото на учебната година е 0,7% за учебната 2013/2014 година. Този процент за учебната 2014/2015 година е 0,75 %.

Икономическите причини за напускане на училище (ниски доходи, лош жизнен стандарт и битови условия, безработица и др.), влиянието на семейството и средата (отглеждане на деца в непълни семейства, ниско образователно равнище на родителите, нехайно и безотговорно родителство и др.) и образователните фактори (ниска степен на училищна готовност, трудности при усвояване на учебния материал, нередовно посещаване на училище, конфликти с учители и съученици) си взаимодействат и поставят децата в особено висок риск от отпадане от училище.

Явлението „отпадащи ученици от училище” и комплексното действие на причините, които го пораждат, е индикация, която трябва да се има предвид при формулирането на конкретни политики.

- **Деца, жертви на насилие и трафик**

По данни на РДСП за периода 2011 – 2014 г. няма регистрирани деца, жертви на трафик, в област Разград.

Таблица 55: *Деца, жертва на насилие в област Разград*

	Община Разград	**Община Исперих**	**Община Кубрат**	**Община Завет**	**Община Лозница**	**Община Самуил**	**Община Цар Калоян**	**Област Разград**
2011 г.	10	6	7	2	0	2	0	27
2012 г.	7	22	5	4	7	1	0	46
2013 г.	18	83	2	0	2	0	2	107
2014 г.	4	80	2	2	1	0	2	91

По данни на РДСП към 31.12.2014г.

Общият брой на регистрираните деца, жертви на насилие в областта за периода 2011 – 2014 година е 271. Данните от областта показват, че през периода 2007 – 2010 г. са регистрирани общо 166 случая на насилие над деца. Тенденцията е за увеличаване случаите на деца, жертви на насилие с 38,74% през периода 2011 – 2014 г., спрямо периода 2007 – 2010 г. Най-голям е броят на децата, жертва на насилие в община Кубрат, където са регистрирани 52 случая за периода 2007 – 2010 година. За сравнение в община Разград за същият период са регистрирани 31 случая, за община Исперих – 7 случая, община Лозница – 22 случая, община Самуил – 27 случая. Впечатление прави и големият брой случаи в община Завет – 33.

- **Деца с проблемно поведение** – с противоправно поведение, противообществени прояви, деца живеещи на улицата, деца, извършили насилие

Анализът на данните показва, че тази рискова група се е увеличила с 28,8% спрямо 2010 г. Към 31.12.2014 г. общият брой на деца, извършили насилие, кражби, проституиращи и живеещи на улицата е 125. От тях 60 са регистрирани в противообществени прояви през 2014 година в най-голямата община – Разград, следвана от общините Исперих – 22 деца и Завет – 18 деца. Данните показват, че в тези общини децата, извършили противообществени прояви заемат 80% от общия брой в областта.

На територията на цялата област няма достатъчно услуги, които да задоволят потребностите на тази рискова група.

Центровете за обществена подкрепа работят с такава целева група, но увеличеният брой на противообществените прояви налага изграждане на междуинституционални механизми между социалните услуги в общността, ЦОП и училищната мрежа. Целта е да се работи заедно и съответно по-ефикасно по превенция на противоправното поведение.

Свързани групи в риск:

- Родители с основно и по-ниско образование;
- Семейства с безработни родители;
- Семейства със здравословни и други проблеми;
- Семейства, живеещи в лоши битови условия;
- Семейства упражняващи насилие или неглижираност спрямо децата;
- Семейства от етнически общности в неравностойно социално положение;
- Семейства в бедност и семейства с липса на жилище или в лоши жилищни

условия;

- Дисфункционални семейства.

На територията на област Разград има изградени и функционират общо 3 Центъра за обществена подкрепа (ЦОП) с общ капацитет 105 потребители. През периода януари – юли 2015 година 28,9% от всички потребители, които са ползвали услугите на ЦОП Разград, са над утвърдения капацитет. През периода януари – юли 2015 година 10% от всички потребители, които са ползвали услугите на ЦОП Самуил, са над утвърдения капацитет. За периода януари – юли 2015 година няма отчетено надвишаване над капацитета на ЦОП Исперих.

На територията на област Разград има изградени и функционират общо 12 съпътстващи услуги в общността, които подкрепят рисковите групи деца и техните семейства, както следва: 3 ЦОП (в общините Разград, Исперих и Самуил), 3 ЦСРИ (в общините Разград, Лозница и Самуил), 1 ДЦДУ (в община Исперих), 3 Общностни центъра (в общините Разград, Субрат и Самуил), Център за ранна интервенция на увреждания (община Разград) и Превантивен информационен център по наркомании (община Разград).

Семейства

Социално–битовите проблеми на родителите (липса на жилище, липса или ниски доходи, многодетни семейства) предполагат обективни трудности при отглеждане на децата. Специфичен проблем за децата от семейства в неравностойно положение е ниското качество на живот и влошения социално-психологически климат в семействата. Помощите за безработни не могат да компенсират цялостния проблем на семействата в риск. Невъзможността за справяне със ситуацията е предпоставка за явления като стрес, депресия, домашно насилие, разпадане на семействата, изоставяне на деца и др., които водят до редица други неблагоприятни последици.

За преодоляване на тези проблеми функционират 3 иновативни услуги в общността, предоставяни предимно от неправителствени организации – Консултативен център по проблемите на домашното насилие и 2 ЦСРИ.

Необходимо е по-активно включване на услуги, насочени към развитие на родителския капацитет и целенасочена работа със семейства. Данните показват, че голяма част от социалните услуги на територията на областта за тази рискова група са насочени към деца и много по-малка част – към родители и семейства.

4.2.1.2 Възрастни с увреждания

Наличието на увреждане поражда сериозен риск от социално изключване, независимо от възрастта. Това са хора в трудоспособна възраст с тежки увреждания и хора в надтрудоспособна възраст, които вследствие на възрастта и заболяванията са придобили увреждания.

Основните проблеми на тази група са:

- Липса на достъпна архитектурна среда;
- Липса на алтернативни форми за заетост, съобразени за хората с увреждания;
- Ниски и недостатъчни доходи – за повечето основният източник на доход е пенсията за инвалидност;
- Когато член на разширеното семейство е засегнат от безработица или е в пенсионна възраст, домакинството изпада в ситуация на криза;
- Необходимост от подкрепа при поддържане на жилището – физическа невъзможност за извършване на ремонтни работи и поддръжка на жилището, липса на средства за ремонт;
- Нужда от помощ при поддържане на домакинството, плащане на сметки и др.;

- Част от хората с увреждания имат повече от едно заболяване и в тази връзка ниските доходи са причина за ограничаване на достъпа до лечение и съответно за хронично влошаване на здравословното състояние;
- Нужда от социализация, развлечения, общуване и контакти.

В групата на хората с увреждания могат да се обособят **няколко специфични групи**, които имат нужда от диференцирана подкрепа:

- Хора с повече от едно хронично заболяване, даващо степен на инвалидност;
- Самотни възрастни хора с увреждания;
- Хора с увреждания, които имат нужда от придружител, подкрепа във всекидневния живот.

Таблица 56: *Лица с увреждания на територията на област Разград*

	Физически увреждания	**Психически увреждания**	**Умствена изостаналост**	**Всичко**
област Разград	**16 886**	**1 162**	**397**	**18 445**
община Разград	7 481	484	119	8 084
община Исперих	2 514	176	46	2 736
община Кубрат	2 405	181	50	2 636
община Завет	1 208	81	39	1 328
община Лозница	1 310	76	38	1 424
община Самуил	1 037	95	91	1 223
община Цар Калоян	931	69	14	1 014

По данни на РЗИ към 31.12.2014 г.

Таблицата представя данни за една разнообразна, сложна целева група, тъй като обединява лица с физически, умствени и психически увреждания. Броят им за цялата област е 18 445. Най-голям процент от хората с увреждания са регистрирани в община Разград – 43,83%. Всички услуги в общината за тази рискова група покриват 3,10% от групата.

В община Исперих са регистрирани 14,83% от всички хора с увреждания в областта (всички услуги в общината за тази рискова група покриват 4,06% от групата). В община Кубрат – 14,29%, като всички услуги в общината за тази рискова група покриват 5,99% от групата. Общините с по-малък брой население, съответно са и с по-нисък процент на лицата с увреждания – Лозница – 7,72%, Завет – 7,20%, Самуил – 6,63% и Цар Калоян – 5,50%. Всички услуги за тази рискова група покриват съответния процент от групата в общините: Лозница – 5,90%, Завет – 2,79%, Самуил – 22,49% и Цар Калоян – 5,82% от групата.

Според степента на увреждане, на областно ниво, до 50% са регистрирани 1 579 лица. От 50 – 70% са 5 741 лица. Лицата със степен на увреждане 71 – 90% са 7 266. С увреждане над 90% са 3 859 лица

По отношение на видовете увреждания, най-голям е броят на лицата с физически увреждания – 91,55%, следвани от лицата с психични разстройства – 6,30% и с умствена изостаналост – 2,15%. Въпреки по-малкият брой на лицата с умствена изостаналост и на лицата с психични разстройства, те са най-рисковите целеви групи от гледна точка на възможността да живеят самостоятелно в семейна среда. Поради спецификата на тези заболявания, за задоволяване на техните потребности, е необходимо да бъдат разкрити подходящи социални услуги в общността и резидентен тип. Лицата с физически увреждания, въпреки големият брой, имат по-добра възможност за подкрепа, чрез социални услуги в семейна среда и други съпътстващи услуги в общността.

❖ **Възрастни с увреждания, настанени в специализирани институции**

На територията на област Разград функционират 3 специализирани институции за хора с увреждания:

- **Дом за възрастни хора с физически увреждания – с. Ловско, община Лозница** с капацитет 35 места; Чакащите за настаняване през 2014 г. са се увеличили с 46,6%, спрямо 2012 г. За 2014 г. чакащите от други области на страната са 80%, а чакащите от област Разград – 20%.
- **Дом за възрастни хора с умствена изостаналост – с. Самуил, община Самуил** с капацитет 86 места; Чакащите за настаняване през 2014 г. са се увеличили с 4,25%, спрямо 2012 г.
- **Дом за възрастни хора с деменция с капацитет 60 места – гр. Разград, община Разград**. През 2014 г. услугата е ползвана от 78 човека, като 43,6% от тях са от други области на страната, 6,4% са от областта, а останалите 50% са от община Разград. Чакащите за настаняване през 2014 г. са се увеличили с 48,8%, спрямо 2012 г. За 2014 г. чакащите от други области на страната са 90,3%, а чакащите от област Разград – 9,7%.

Капацитетът и на трите специализирани институции е постоянно запълнен, но поради регламентираните правила за настаняване, спазване на поредност и актуализиране на документацията, както и 20-дневния срок от издаване на заповедта, се бави заемането на свободното място и се създава впечатление за почти запълнен капацитет.

❖ **Възрастни хора с увреждания, които ползват социални услуги в общността и резидентен тип.**

Деинституционализацията на лицата, настанени в специализирани институции, понастоящем се реализира посредством предоставяне на социални услуги в общността, т.е. услуги, предоставяни в семейна среда или в близка до семейната среда, които оказват подкрепа за пълноценна социална интеграция на нуждаещите се лица.

За осъществяване на действителна деинституционализация е изградена мрежа от различни типове услуги в общността, които служат като алтернатива на настаняването в специализирани институции.

Всички тези услуги са насочени към повишаване на качеството на живот на възрастните хора, като се съблюдава принципът за независим живот в семейната среда или в близост до нея. Услугите, отличаващи се с домашна атмосфера, биват съобразявани с индивидуалните потребности, желания и условия на живот на всеки възрастен човек, като в предоставянето им могат да бъдат ангажирани както роднините, така и съседи и приятели на възрастните хора.

- **Възрастни хора с увреждания, ползващи социални услуги от резидентен тип**

От подадената информация в Общинските анализи за ситуацията и оценка на потребностите се установи, че 117 лица с умствена изостаналост, физически увреждания и психически разстройства са настанени в 10 социални услуги от резидентен тип.

В област Разград изградените социални услуги от резидентен тип са 4 бр. Защитени жилища за хора с умствена изостаналост, 1 бр. Защитени жилища за хора с психически разстройства, 3 бр. ЦНСТ за възрастни хора с физически увреждания, 1 бр. ЦНСТ за хора с психически разстройства и 1 бр. ЦНСТ за хора с умствена изостаналост.

По-голяма част от този тип социални услуги са разкрити след 2010 година, с изключение на ЗЖ за лица с умствена изостаналост в с. Кривица и с. Самуил.

- **Възрастни хора с увреждания, ползващи почасови и дневни социални услуги в общността**

Функциониращите социални услуги в общността за възрастни хора с увреждания на територията на област Разград към месец октомври 2015 г. са следните: Център за социална рехабилитация и интеграция /ЦСРИ/, Дневен център за възрастни хора с увреждания /ДЦВХУ/, социалните услуги „Личен асистент" по Проекти към ОП „РЧР" и „Личен асистент" по НП „АХУ".

Разкритите 4 ЦСРИ и 2 ДЦВХУ в област Разград са обхванали повече от 155 лица с увреждания – 1 ЦСРИ в с. Просторно, община Разград, с капацитет 25 места, 1 ЦСРИ в с. Владимировци, община Самуил с капацитет 30 места, 1 ЦСРИ в община Лозница с капацитет 30 места, 1 ЦСРИ в гр. Цар Калоян с капацитет 25 места, 1 ДЦВХУ в гр. Кубрат с капацитет 30 места и 1 ДЦВХУ в гр. Разград с капацитет 25 места.

През периода на действие на ОСРСУ 2011–2015 г. са отворили врати четири нови ЦСРИ – в с. Владимировци, гр. Лозница, гр. Разград и гр. Цар Калоян и 1 ДЦВХУ в гр. Разград.

За нуждите на целевата група възрастни хора с увреждания в област Разград се предоставя социалната услуга „Личен асистент" по различни програми.

В социалната услуга „Личен асистент" по Проект „Нови възможности за грижа" към ОП „РЧР" са обхванати общо 491 лица с увреждания, а по „Личен асистент" към НП „АХУ" - 52 лица. Това съставлява едва 2,94 % от общия брой на целевата група.

❖ **Възрастни хора с увреждания в отдалечени населени места**

За групата на хора с увреждания в отдалечените села важи в много по-голяма степен изолираността от социални услуги.

Планирането на мобилни услуги за тях изисква да се проучи вида на заболяванията им и да се установи броя на възрастни хора с увреждания по малките населени места.

4.2.1.2 Стари хора

Възрастовата структура на населението в област Разград показва тенденция на увеличаване на хората на възраст над 60 години. Много от тях са с ниски пенсии, които са недостатъчни за покриване на ежедневните им нужди. В даден момент те стават неспособни да се самообслужват и са принудени да потърсят алтернативна соцална услуга.

❖ **Стари хора, настанени в специализирани институции**

Основните идентифицирани потребности на старите хора, настанени в специализирани институции са: потребност от постоянна грижа за лежащите, достъп до медицинско обслужване, осигуряване на възможности за общуване и запълване на свободното време според индивидуалните интереси на потребителите. В процеса на социална работа, психологична оценка и разговори с потребителите не се наблюдава готовност и желание у тях за извеждане. Същото се наблюдава и при работа с близките и семействата на настанените.

На територията на област Разград съществуват две специализирани институции за стари хора с държавно финансиране:

- **Дом за стари хора, гр. Разград** с капацитет 80 места, заетост 79. Броят на лицата, включени в регистъра на чакащите за ползване на социални услуги в Дом за стари хора, гр. Разград, не търпи увеличение спрямо началото на периода – 26 чакащи в началото на 2014 г. и 19 чакащи в края на 2014 г., като средно годишно бройката на чакащите е 20,25 човека (в т.ч. по първо желание 15,33 човека и по 2, 3 и т.н. желание – 4,92 човека).

- **Дом за стари хора с. Тертер, община Кубрат** с капацитет 60 места, заетост 55. При броят на лицата, включени в регистъра на чакащите за ползване на социални услуги в ДСХ, с. Тертер не се отчита ръст - няма чакащи в началото на 2014 г., а в края на годината има 1 чакащ, като средно годишно бройката на чакащите е 1,08 човека (в т.ч. по първо желание 0,33 човека и по 2, 3 и т.н. желание – 0,75 човека).

Наличието на тези домове създава алтернатива за адекватна грижа за старите хора, за които са изчерпани възможностите за оставане в семейна среда. Осигурява се грижа, достъп до медицински услуги, възможност за рехабилитация, социални контакти, спокойствие и сигурност.

❖ **Самотни стари хора, живеещи в отдалечени райони**

Голям е броят на самотно живеещите хора в област Разград. Преобладаващата част от селата извън общинските центрове са обитавани основно от хора в пенсионна възраст.

Комуникационните връзки между някои от общинските центрове и отдалечените населени места са проблем за осигуряване на равнопоставен достъп до социални услуги. Потребностите, които имат самотните хора са следните:

- Подкрепа за ежедневните грижи в дома;
- Осигурен достъп до аптеки и помощ при закупуване на лекарства;
- Достъп до медицинска помощ и здравни услуги;
- Осигуряване на социални контакти и психо-социална подкрепа;
- Компенсиране на изолираността от достъп до социални и здравни услуги на малките населени места в селските райони;
- Създаване на възможности за обгрижване, рехабилитация, подкрепа и социализация.

За осигуряване на социални контакти и психо-социална подкрепа на възрастните хора в селските райони на територията на областта са разкрити Клубове на пенсионера и инвалида, които спомагат за намаляне риска от изолация. Като основна нужда се очертава подкрепата за ежедневни грижи в дома – помощ при самообслужване, поддържане на хигиена, пазаруване, придружаване, готвене. Към момента задоволяването на тези потребности се осигурява със социалните услуги: Домашен социален патронаж и „Личен асистент".

❖ **Стари хора, ползващи социални услуги в общността**

Социалните услуги в общността услуги от резидентен тип и почасови услуги в общността.

- **Стари хора, ползващи социални услуги от резидентен тип**

Социалните услуги от резидентен тип подпомагат задоволяването на потребността от грижа, достъп до медицинско обслужване, осигуряване на социални контакти и организиране на свободното време според индивидуалните интереси на старите хора.

В област Разград към момента няма разкрити такива услуги. Част от Общинските анализи идентифицират необходимостта от разкриването им и това ще бъде един от приоритетите през новия период на Областната стратегия за развитие на социалните услуги.

- **Стари хора, ползващи социални услуги в общността**

Социални услуги в общността за стари хора в област Разград са: Домашен социален патронаж, Обществена трапезария, социалната услуга „Личен асистент" по НП „АХУ", Домашен помощник, „Личен асистент" по ОП „РЧР".

С най-голям брой потребители стари хора е услугата „Домашен социален патронаж". Към 31.12.2014 г. тя се ползва от 1 136 лица, повечето от които са самотни възрастни хора. Социалната услуга се предоставя на много добро ниво и задоволява потребностите на нуждаещите се потребители от такъв тип подкрепа. Търсенето на услугата през 2014 г. се е повишило, спрямо 2013 година, като най-голям ръст на потребителите се отчита в Общините Завет и Исперих. Капацитетът на услугата спрямо началото на предходния период (2011 г.) е увеличен само в Община Лозница с 5 места.

Най-търсена е социалната услуга „Личен асистент”, която дава възможност за относително самостоятелно съществуване на старите хора в обичайната им семейна среда. Наблюдава се запазване броя на обслужваните лица по НП „АХУ”, въпреки по-голямият брой потребители, нуждаещи се от такъв тип грижа. В много от случаите, кандидатите за лични асистенти не отговарят на изискванията, заложени по Програмата. Недостатъкът е, и че предоставяната подкрепа зависи от отпускания финансов ресурс, а не от наличните потребности в общините.

Услугата „Обществена трапезария”, финансирана от фонд „Социална закрила” се предоставя във всички общини от област Разград. Нуждаещите се потребители получават топла храна. Считано от 2013 г. услугата се предоставя целогодишно.

Клубовете на пенсионера и инвалида са социални услуги в общността, които имат за цел да съдействат за поддържане на социалните контакти, социалната интеграция и жизнен стандарт на пенсионерите и инвалидите в областта. Средствата за издръжка се осигуряват от общинските бюджети.

5 Състояние на мрежата от социални и интегрирани услуги в областта

Целта на анализа на социалните услуги е да се оценят възможностите на наличните ресурси за предотвратяване на рисковете и тяхното преодоляване. Анализът на социалните услуги в област Разград е направен на базата на събрана информация от :

- Карти за социалните услуги, подадени от доставчиците;
- Работни посещения в предоставяните услуги, междуинституционални срещи и такива с доставчици на услуги и НПО;
- Справки и друга документация от седемте Общински администрации на територията на областта.

5.1 Обобщена оценка на изпълнението на областната стратегия (2011-2015)

5.1.1 Извършени дейности по мониторинг и оценка

През периода на действие на Областна стратегия за развитие на социалните услуги в област Разград са изготвени три мониторингови доклада – Мониторингов доклад за периода 01.01.2011 г. – 31.12.2011 г., Мониторингов доклад за периода 01.01.2012 г. – 31.12.2012 г. и Мониторингов доклад за периода 01.01.2014 г. – 31.12.2014 г.

Изготвените Годишни мониторингови доклади и изложените в тях данни дават ясна представа за развитието на мрежата от социални услуги в областта.

През 2014 г. бе изготвена Междинна оценка на изпълнението на Стратегията за развитие на социалните услуги в област Разград (2011 – 2015 г), която обхваща периода 2011 – 2013 г. В следствие на очерталите се изводи и тенденции, членовете на основния състав на ЗМО разработиха Актуализиран документ за изпълнение на Стратегията за развитие на социалните услуги в област Разград (2014 – 2015 г.).

5.1.2 Резултати от мониторинга и оценката

На базата на изготвените Мониторингови доклади на ОСРСУ в област Разград се отчита голям напредък в развитието на социалните услуги по приоритетни направления. /Приложение 1 – Моментна снимка на СУ/.

Разкрити са и успешно функционират различни социални услуги от институционален тип и такива в общността. Характерно за областта е, че по-голяма част от специализираните институции и социалните услуги в общността са концентрирани в общинските центрове. Предлаганите алтернативни социални услуги обхващат широк кръг от рискови групи.

През отчетния период 2011 г. – 2013 г. са изпълнени 53 % от заложените дейности в Областната стратегия. Разкритите социални услуги за периода са 13, като от тях за деца са 3, за възрастни хора с увреждания са 7, а смесените услуги са 3. На два пъти е намаляван капацитетът на специализираните институции ДДЛРГ в гр. Исперих и ДВХУИ в с. Самуил. Считано от 01.05.2011 г. е закрит ДВХФУ в с. Хърсово. През отчетния период е увеличен капацитета на 4 социални услуги, като две от тях са от резидентен тип.

Дейностите, по които са предприети мерки за изпълнение, но все още не са приключили са 21 %. Неизпълнените дейности са 29 %, а тези, за които няма информация – 2 %.

През 2014 г. се актуализира ОСРСУ. Изпълнените дейности през периода 2014 – 2015 г. са 57 % от заложените дейности в Областната стратегия. Дейностите, по които са предприети мерки за изпълнение, но все още не са приключили са 13,5 %. Неизпълнените дейности са 29,5 %.

Разкритите социални услуги за периода са 3. Стартиралите нови социални услуги по проекти са 8, като 5 от тях са социални услуги по проект „Детство за всички", а 3 са по проект за социално включване, финансиран със заемни средства от Световната банка. На два пъти е намалян капацитета на специализираната институция ДДЛРГ в гр. Исперих. Дом за деца с умствена изостаналост в с. Просторно е закрит. През отчетния период е увеличен капацитета на 2 социални услуги, като и двете са от резидентен тип.

През периода 2011 – 2015 г. са изпълнени 53% от заложените дейности в Областната стратегия.

Дейностите, по които са предприети мерки за изпълнение, но все още не са приключили са 21 %.

Неизпълнените дейности са 26 %.

Процентът на откритите през периода на действие на ОСРСУ (2011 – 2015 г.) резидентни услуги и услугите в общността в област Разград е висок. Разкритите социални услуги за периода са 16, като от тях за деца са 3, за възрастни хора с увреждания са 9, а смесените услуги са 4.

От 01.05.2011 г. е закрит ДВХФУ в с. Хърсово. Считано от 01.04.2015 г. е закрит ДДУИ в с. Просторно. С постановление, считано от 10.07.2015 г., е закрит ДМСГД в гр. Разград. Капацитетът на ДДЛРГ в гр. Исперих е намалян четири пъти, като в началото на периода е 80 места, а в края – 18 места. Капацитетът на ДВХУИ в с. Самуил е намалян два пъти – в началото на периода е бил със 110 места, а в края – 86 места. През отчетния период е увеличен капацитетът на 6 социални услуги, като 4 от тях са от резидентен тип.

Отчитайки икономическото, политическо и социално положение на страната, темпът на развитие на социалните услуги е добър. В община Разград функционират 30,1% от социалните услуги в областта, а в останалите общини в областта разпределението е както следва: община Самуил и община Исперих – по 17,9%, община Цар Калоян – 10,7%, община Кубрат и община Лозница - 9%, и община Завет – 5,44%.

В унисон с провеждащата се реформа в България по отношение деинституционализията на деца и младежи с/без увреждания, в област Разград бяха изградени и стартираха 4 бр. ЦНСТ и 1 бр. ДЦДУ по проект „Детство за всички". Новоразкритите социални услуги дадоха възможност на общините за намаляване капацитета ДДЛРГ и закриване на ДДУИ.

Много голям темп на развитие бележи социалната услуга „Приемна грижа”. Все повече семейства приемат идеята за полагане на грижи за дете в риск. Към момента професионалните приемни семейства в областта са 82. В тях се отглеждат 87 деца, от които 48 са настанени със заповеди от отделите „Закрила на детето” към териториалните ДСП, а останалите 39 са настанени от екипите по проект „И аз имам семейство” по ОП„РЧР”.

На територията на всички седем общини в Област Разград се предоставя социалната услуга „Личен асистент” по НП„АХУ”, „Личен асистент” по проекти към ОП„РЧР” и Обществена трапезария. Домашен социален патронаж се предоставя в шест от седемте общини.

При извършване на мониторинговите посещения се установи отвореност на общините към делегиране управлението на социални услуги на НПО. В началото на периода две общини (Разград и Самуил) са делегирали управлението на социални услуги (ЦОП и ЗЖ) на НПО. В края на периода услугите с делегирано управление са четири (ЦОП в гр. Разград, ЗЖ в с. Кривица, ЦСРИ в с. Владимировци и ЦСРИ в гр. Лозница). На територията на областта активно действащи са 7 НПО – Сдружение „Женска алтернатива за независимост етническа толерантност и асоцииране – ЖАНЕТА” гр. Разград, Сдружение “ЦЕНТЪР НА НПО В РАЗГРАД”, Сдружение с нестопанска цел „Център за социални инициативи и образователни програми”, с.Самуил, Сдружение „За социална отговорност и регионални инициативи - Банско”, Сдружение с нестопанска цел „Младежки форум 2001-Разград”, Сдружение с нестопанска цел „Център за подкрепа на жение в село Стражец” и „Акансу” ЕООД – юридическо лице, регистрирано по търговския закон.

Липсата на финансов ресурс за изграждането, оборудването и обзавеждането на подходяща материална база е причина да има неразкрити социални услуги, идентифицирани като необходимост и заложени в ОСРСУ (2011-2015 г.). Липсват кризисни центрове за деца и лица преживели насилие, услуги за лица с деменция, приюти, социални услуги от резидентен тип за стари хора и за лица с психически разстройства.

Изводите и препоръките от изготвените мониторингови доклади за изпълнение на ОСРСУ (2011 – 2015 г.) са:

- Подобрени са условията за самостоятелен живот в домашна среда на възрастни хора, самотно живеещите и хора с увреждания чрез използване услугите на Домашен социален патронаж, Домашен санитар и Личен асистент. Необходимо е да се работи още в тази посока, тъй като потребностите се увеличават предвид процеса на застаряване на населението;
- Наблюдава се намаляване броя на децата, настанявани в ДДЛРГ на територията на областта. Приоритетно децата в риск, нуждаещи се от закрила се настаняват в семейства на роднини и близки, приемни семейства и ЦНСТ;
- Наблюдава се значително увеличение броя на чакащите настаняване лица в Дом за възрастни хора с деменция по първо желание, спрямо началото на периода, което предполага необходимост от планиране на услуги за лица с деменция на територията на областта;
- На територията на областта липсва услуга от резидентен тип за спешно настаняване - Център за временно настаняване или Приют, която да действа целогодишном
- Добре развиващи са формите на алтернативна семейна грижа като „Приемна грижа” и настаняване в семейства на близки и роднини;
- Недостатъчното финансиране на социалните услуги води до снижаване на качеството на грижа, ниска мотивация у персонала и недостиг на специалисти. Необходимо е привличане на алтернативни източници на финансиране, неправителствени организации, европейски фондове и др.;

- Да се осигурят възможности за непрекъснато обучение, обмяна на опит и добри практики с цел развитие капацитета на екипите, ангажирани с управление и мониторинг на социалните услуги и на доставчиците;
- Да се въведе практика за осъществяване на индивидуална и групова супервизия, като елемент от системата за управление на човешките ресурси и като средство за подобряване качеството на предоставяните услуги;
- Да продължи реформирането и преструктурирането на съществуващи специализирани институции за деца и лица.

5.2 Съответствие на мрежата от услуги спрямо актуалните потребности на рисковите групи

Наличните услуги в област Разград са разгледани в следните групи: социални услуги, предоставяни за деца (специализирани институции и услуги в общността) и социални услуги за възрастни хора (специализирани институции и услуги в общността). Представени са по видове и по общини. Към анализа са приложени и картите на социалните услуги, които дават информация по отношение на капацитет, основни дейности, човешки и материални ресурси.

5.2.1. Специализирани институции за деца

➢ **Община Исперих**

- **ДДЛРГ „Лудогорие”** от 3 до 18/20 години, гр. Исперих с капацитет 18 места, настанени 15 деца; 10 от децата са от същата община, 4 от областта, а 1 е от друга област.

ИЗВОДИ: ***В рамките на действие на ОСРСУ 2011 – 2015 г. за област Разград се наблюдава ясно изразена тенденция на намаляване броя на децата, настанявани в специализирани институции. Пониженият брой е в резултат на реализиране на процеса на деинституционализация на деца в риск, ограничаване входа на специализираните институции за деца и развиване на алтернативни социални услуги – приемна грижа и ЦНСТ. За областта това доведе до закриване на ДДУИ в с. Просторно, община Разград и ДМСГД в гр. Разград. В началото на 2011 г. капацитета на ДДЛРГ в гр. Исперих е бил 80 места. В края на периода на ОСРСУ 2011 – 2015 г. капацитетът е 18 места.***

5.2.2. Услуги в общността за деца

➢ **Община Разград**

Закритите специализирани институции са показател за адекватната социална политика и подход за успешната реализация на процеса по деинституционализация в община Разград.

- **3 Центъра за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания и 2 ЦНСТДМ с увреждания,** с общ капацитет 52 деца/младежи, както следва:

- **Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания I,** капацитет 10 места. Доставчик: Общинска администрация Разград;
- **Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания II,** капацитет 10. Доставчик: Общинска администрация Разград.

  Ползвателите на двете услуги са 20. От тях 7 от общината, 8 от областта, а 5 – от други области в страната.

  По Оперативна програма „Регионално развитие”, чрез реализиране на проект „Изграждане на подходяща и ефективна социална инфраструктура за деца и младежи с увреждания в град Разград”, по проект “Детство за всички”, са изградени три **Центъра за настаняване от семеен тип за деца/младежи с/без увреждания** с общ капацитет 32 деца и младежи, както следва:

- **Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания I** – по проект „Детство за всички“. Считано от 01.12.2015 г. услугата ще бъде държавно делегирана дейност, с капацитет 14 места;
- **Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания II -** по проект „Детство за всички“. Считано от 01.12.2015 г. услугата ще бъде държавно делегирана дейност, с капацитет 14 места.
  Ползвателите на двете услуги са 23.
- **Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания** - по проект „Детство за всички“. Считано от 01.12.2015 г. услугата ще бъде държавно делегирана дейност, с капацитет 8 места, настанени 7 деца/младежи.

- **Център за обществена подкрепа**, с доставчик: Общинска администрация Разград, чрез сдружение „ЖАНЕТА” гр. Разград, капацитет 45 места. Целева група – деца от 0 до 18 години и техните семейства в риск; Кандидати за или вече одобрени приемни семейства; Кандидати за или вече одобрени осиновители.
  Ползвателите на услугата средно месечно за 2015 г. са 60. Към 01.06.2015 г. 100 от потребителите са от общината, 20 от областта.
- **Център за социална рехабилитация и интеграция** гр. Разград, целева група: Деца с временни затруднения/травми, здравословни проблеми; деца с трайни увреждания с протоколи от ЛКК или ЕР на ТЕЛК, РЕЛК, НЕЛК; деца с психологични проблеми – нарушена адаптация, тревожни състояния, проблеми с общуването, емоционални и поведенчески проблеми и др. с капацитет 45. Ползвателите на услугата към 01.06.2015 г. са 70. Към 01.06.2015 г. 66 от потребителите са от общината, 4 от областта.
- **Приемна грижа** по Проект „И аз имам семейство“, доставчик: Община Разград, 37 деца настанени в приемни семейства, 27 приемни родители.
- **Общностен център** в гр. Разград – Проект „Превенция на социалното изключване и намаляване на бедността сред децата от 0 до 7 г. в община Разград", насочен към деца от 0 до 7 години /в риск от изоставяне, с увреждания, непосещаващи детски заведения, отглеждани в крайна бедност и др./ и техните родители, както и бъдещи родители от рискови групи /етнически общности с висок социален и здравен риск. До момента ползвателите на услугите са 198. Доставчик на социалната услугата е Община Разград.
- **“Център за ранна интервенция на увреждането”** – Проект „Превенция на социалното изключване и намаляване на бедността сред децата от 0 до 7 г. в община Разград". Индивидуална педагогическа подкрепа за деца с увреждания от 0 до 3 години, формиране и развитие на родителски умения и семейно консултиране и подкрепа. Услугата е в процес на изпълнение дейностите по стартиране.
- **Областен координационен механизъм по деинституционализация.** Неговите основни функции са да осигури ефективна координация и взаимодействие при изпълнение на политики за деинституционализация на територията на област Разград.
- **Личен асистент** по НП „АХУ” – ДСП Разград – 8 деца.
- **Личен асистент** по проект „Нови възможности за грижа” изпълняван от Община Разград – 24 деца.

➢ **<u>Община Исперих</u>**

- **2 Центъра за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания и 1 ЦНСТДМ с увреждания,** с общ капацитет 38 деца/младежи, както следва:

- **Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания I,** капацитет 12 места, настанени 12 деца/младежи - 9 от общината, 2 от областта и 1 от друга област. Доставчик: община Исперих.
- **Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания II**, деца/младежи, капацитет 12 места, настанени 12 деца/младежи - 8 от общината, 4 от областта. Доставчик: община Исперих.

  По Оперативна програма „Регионално развитие", чрез реализиране на проект „Интеграция на деца и младежи с увреждания чрез предоставяне на социални услуги в община Исперих", по проект "Детство за всички", са изградени:
- **Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания** – по проект „Детство за всички", гр. Исперих, ул. „Алеко Константинов" №26 А. Капацитет 14 места, настанени към м. септември 2015 г. 8 деца/младежи.
- **Дневен център за деца с увреждания** - по проект „Детство за всички", гр. Исперих , ул. Васил Левски № 72. Капацитет 48 места, ползватели 35 деца.

- **Преходно жилище** - гр. Исперих с капацитет 12 потребители. Услугата ползват 12 деца и младежи на възраст 16 - 20 г. 9 от потребителите са от общината, 1 от областта и 2 от други области.
- **Център за обществена подкрепа** – гр. Исперих, капацитет 40. От 01.01.2015 до 08.07.2015 г. потребителите са 260, като всички са от община Исперих.
- **Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа",** доставчик община Исперих – 11 деца.
- **Личен аситент** по НП „АХУ", Д „СП", Исперих - 8 деца.
- **Приемна грижа** - по Проект „И аз имам семейство", доставчик община Исперих, 11 деца настанени в приемни семейства, 10 приемни родители.

➢ **<u>Община Кубрат</u>**

- **Общностен център** – Проект „Предоставяне на интегрирани социални услуги за деца и родители от уязвими групи", насочен към деца от 0 до 7 години /в риск от изоставяне, с увреждания, непосещаващи детски заведения, отглеждани в крайна бедност и др./ и техните родители, както и бъдещи родители от рискови групи /етнически общности с висок социален и здравен риск. Услугата се управлява от Институт по социално управление ЕООД – Русе.
- **Приемна грижа** – Общ брой деца, настанени в приемни семейства – 8. Брой утвърдени приемни семейства – 9.
- **Личен асистент** по НП „Асистенти за хора с увреждания" – доставчик на услугата е Дирекция социално подпомагане – Кубрат, брой деца, ползващи услугата – 5.
- **Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа",** с доставчик община Кубрат, 10 броя деца.

➢ **<u>Община Завет</u>**

- **Личен асистент** по НП „Асистенти за хора с увреждания" – доставчик на услугата е Дирекция социално подпомагане – Кубрат, брой деца, ползващи услугата – 4.
- **Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа",** с доставчик община Завет. Ползващи услугата 6 деца.

➢ **<u>Община Лозница</u>**

- **Личен асистент** по НП „Асистенти за хора с увреждания" – доставчик на услугата е Дирекция социално подпомагане – Разград. Деца, ползващи услугата 4.
- **Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа",** с доставчик община Лозница. Децата, ползващи услугата са 2.

➢ **Община Самуил**

- **Център за обществена подкрепа** – доставчик община Самуил, капацитет 20 потребители, заетост – 20 потребители. Целева група – деца в риск и семейства.
- **Център за социална рехабилитация и интеграция** – Доставчик – община Самуил, чрез Сдружение „За социална отговорност и регионални инициативи - Банско", с. Владимировци, с капацитет 30, заетост 30 (12 от тях деца).
- **Общностен център** – Проект „Сграда за предоставяне на социални услуги за деца и техните родители", насочен към деца от 0 до 7 години /в риск от изоставяне, с увреждания, непосещаващи детски заведения, отглеждани в крайна бедност и др./ и техните родители, както и бъдещи родители от рискови групи /етнически общности с висок социален и здравен риск. До момента ползвателите на услугите са 338.
- **Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа".** Доставчик на услугата е община Самуил. Брой деца, ползващи услугата – 7.
- **Личен асистент** по НП „АХУ", Д „СП" Самуил - 2 деца.
- **Приемна грижа** - Проект „И аз имам семейство" по ОП „Развитие на човешките ресурси", схема „Приеми ме", е насочен към децентрализиране на услугата „приемна грижа" – Общ брой деца, настанени в приемни семейства – 28. Брой утвърдени приемни семейства – 22.

➢ **Община Цар Калоян**

- **Център за социална рехабилитация и интеграция**, с доставчик община Цар Калоян. Капацитет 20 места. Към момента 14 деца ползват услугата.
- **Личен асистент по проект „Нови възможности за грижа",** с доставчик община Цар Калоян. Ползващи услугата 8 деца.

ИЗВОДИ: ***Очакван резултат от реализирането на услугата „Приемна грижа е увеличаване броя на приемните*** **семейства** ***на територията на всяка една община в област Разград. Доставчиците на социалната услуга имат готовност при необходимост да провеждат обучения за надграждане уменията на приемните семейства, както и са предприели мерки за мотивирането им да се грижат за деца с увреждания.***

Необходимо е засилване на тенденцията услугите, насочени към рискови групи деца, да се насочват и към техните родители от налични рискови групи в областта (млади майки с риск да изоставят децата си, бедни и самотни родители с нисък родителски капацитет; подкрепа на осиновители, родители на деца с отклоняващо се поведение).

В областта липсват достатъчно услуги за подкрепа на деца и младежи с отклоняващо се поведение.

5.2.3. Специализирани институции за възрастни хора с увреждания и стари хора

➢ **Община Разград**

- **Дом за стари хора, гр. Разград** с капацитет 80 места, заетост 79;
- **Дом за възрастни хора с деменция, гр. Разград** с капацитет 60 места, заетост 59.

➢ **Община Самуил**

- **Дом за възрастни хора с умствена изостаналост, с. Самуил** с капацитет 86 места, заетост 86.

➢ **Община Кубрат**

- **Дом за стари хора, с. Тертер** с капацитет 60 места, заетост 55.

➢ **Община Лозница**

- **Дом за възрастни хора с физически увреждания, с. Ловско,** с капацитет 35 места , заетост 30.

Извод: ***Специализираните институции за възрастни хора с увреждания предоставят комплексна помощ и грижа, съобразени със специфичните потребности на потребителите. Социалните услуги задоволяват ежедневните потребности на настанените лица, здравни грижи, дейности по придобиване на знания, умения, ориентиране, относно заобикалящата среда, обучителни дейности, трудотерапия, осигуряване на психологическа и емоционална подкрепа, социална рехабилитация, дейности по подготовка на домуващи с реален шанс за интеграция.***

Специализираните институции за стари хора предоставят качествена грижа и социални услуги, съобразени с личния избор на навършилите пенсионна възраст потребители, които не са в състояние сами да организират и задоволяват своите жизнени потребности.

С изключение на ДВХФУ, с. Ловско, във всички останали СИ на територията на областта са налице основните елементи от необходимата материална инфраструктура за гарантиране на нормални битови условия, като достатъчен брой помещения за потребителите и персонала. През анализирания период в голяма част от материалните бази са извършени ремонтни дейности. Доставчиците на социални услуги са положили усилия да инвестират в реновирането и на базови елементи – покриви, дограми, топлоизолация и др.

5.2.4. Услуги в общността за възрастни

➢ **Община Разград:**

- **Домашен социален патронаж, гр. Разград** Доставчик: Община Разград. Капацитет 455, заетост 455. Общинско финансиране;
- **Обществена трапезария, гр. Разград** с финансиране от Фонд „Социална закрила”, доставчик на услугата е община Разград. Капацитет 50 места;
- **Обществена трапезария, гр. Разград** с финансиране от Фонд „Социална закрила”, доставчик на услугата е „АКАНСУ” ЕООД. Капацитет 50 места;
- **Защитено жилище за хора с умствена изостаналост , с. Просторно.** Доставчик: Община Разград**.** Държавно делегирана дейност. Капацитет 6, заетост 6;
- **Защитено жилище за хора с психични разстройства, с. Просторно** Доставчик: Община Разград. Държавно делегирана дейност. Капацитет 10, заетост 1;
- **ЦНСТ за възрастни хора с психични разстройства, с. Просторно** Доставчик: Община Разград. Държавно делегирана дейност. Капацитет 14, заетост 14;
- **ЦСРИ за възрастни - лица с психични разстройства, с. Просторно.** Доставчик: Община Разград. Държавно делегирана дейност. Капацитет 25, заетост 0;

- **ЦСРИ** с доставчик Сдружение с нестопанска цел „Център за подкрепа на жените в село Стражец". Центърът предоставя подкрепа и обучения на жени в неравностойно положение. Капацитет 42 места, заетост до месец август 2015 г. – 33 потребители, като всичките са от община Разград;
- **ЦСРИ** с доставчик Сдружение с нестопанска цел „Младежки форум 2001-Разград". Капацитет 40 места, заетост до месец август 2015 г. – 12 потребители, като всичките са от други области в страната. Организацията осъществява проект „Свобода зад решетките", който е подкрепен от Норвежки финансов механизъм и е с обхват на целевите групи: лица, лишение от свобода и пенитенциарни служители от затвора в град Плевен;
- **Дневен център за възрастни хора с увреждания, гр. Разград.** Доставчик: Община Разград. Държавно делегирана дейност. Капацитет 25, заетост 25;
- **Консултативен център по проблемите на домашното насилие, гр. Разград.** Доставчик: СНЦ „Център на НПО в Разград". Капацитет 40, заетост за 2015 г. – 40, като 30 от потребителите са от община Разград, а 10 са от областта. Организацията изпълнява проект за превенция на домашното нацилие и предоставя специализирана подкрепа за жертви и извършители на домашно насилие;
- **"Личен асистент" по проект „Нови възможности за грижа",** изпълняван от Община Разград. Държавно финансиране. Потребители: 100 лица;
- **„Личен асистент" към НП „АХУ"** с Доставчик на услугата: Агенция за социално подпомагане – Дирекция „Социално подпомагане" – Разград. Държавно финансиране. Към момента са обслужвани 11 възрастни лица с увреждания.

➢ **<u>Община Исперих</u>**

- **Домашен социален патронаж, гр. Исперих**. Доставчик: община Исперих. Финансиране от общинския бюджет. Капацитет 170, заетост 114;
- **Обществена трапезария, гр. Исперих** с финансиране от Фонд „Социална закрила", доставчик на услугата: Община Исперих. Капацитет 90, заетост 90;
- **„Личен асистент" по НП „АХУ**", заетост 10. Държавно финансиране;
- **„Личен асистент" по проект „Нови възможности за грижа",** заетост 101. Държавно финансиране.

➢ **<u>Община Кубрат</u>**

- **Домашен социален патронаж, гр. Кубрат**. Доставчик: Община Кубрат. Финансиране от общинския бюджет. Капацитет 350, заетост 350;
- **Обществена трапезария, гр. Кубрат** с финансиране от Фонд „Социална закрила", доставчик на услугата: Община Кубрат. Капацитет 90 места, заетост 90 места;
- **Дневен център за възрастни хора с увреждания, гр**. Кубрат. Доставчик: Община Кубрат. Капацитет – 30 места, заетост – 30;
- **„Личен асистент" по НП „АХУ**". Заетост 17. Държавно финансиране.
- **„Личен асистент" по проект „Нови възможности за грижа".** Заетост 111. Държавно финансиране.

➢ **<u>Община Завет</u>**

- **Домашен социален патронаж, гр. Завет**. Доставчик: Община Завет. Финансиране от общинския бюджет. Капацитет 120, заетост 110;
- **Обществена трапезария, гр. Завет**. Доставчик: община Завет. Финансиране Фонд „Социална закрила". Капацитет 50, заетост 50;
- **„Личен асистент" по НП „АХУ**". Заетост 5. Държавно финансиране;

- **„Личен асистент" по проект „Нови възможности за грижа"**. Заетост 32. Държавно финансиране.

➢ **Община Лозница**

- **Домашен социален патронаж, гр. Лозница**. Доставчик: Община Лозница. Финансиране от Общински бюджет. Капацитет 45, заетост 43;
- **Обществена трапезария, гр. Лозница**. Доставчик: Община Лозница. Финансиране Фонд „Социална закрила". Капацитет 113, заетост 113;
- **ЦСРИ, гр. Лозница.** Доставчик: Община Лозница. Капацитет 30 места, заетост 30. Сдружение „За социална отговорност и регионални инициативи - Банско";
- **„Личен асистент" по НП „АХУ**". Заетост 3. Държавно финансиране;
- **„Личен асистент" по проект „Нови възможности за грижа"**. Заетост 16. Държавно финансиране.

➢ **Община Самуил**

- **Обществена трапезария, с. Самуил** с финансиране от Фонд „Социална закрила", доставчик на услугата: Община Самуил. Капацитет 155, заетост 155;
- **ЦСРИ за деца и възрастни с увреждания**, с. Самуил. Доставчик: Община Самуил, чрез Сдружение „За социална отговорност и регионални инициативи - Банско", с. Владимировци, с капацитет 30, заетост 30 (18 от тях възрастни);
- **ЗЖ за хора с умствена изостаналост, с. Самуил.** Доставчик: Община Самуил. Капацитет 14, заетост 14;
- **ЗЖ за хора с умствена изостаналост, с. Кривица,** доставчик: Община Самуил, чрез Сдружение с нестопанска цел „Център за социални инициативи и образователни програми". Капацитет 8, заетост 8.
- **ЗЖ за хора с умствена изостаналост, с Богомилци**. Доставчик: Община Самуил. Капацитет 15, заетост 15.
- **ЦНСТ за възрастни хора с физически увреждания, с. Хърсово.** Доставчик: Община Самуил. Капацитет 15, заетост 14.
- **ЦНСТ за възрастни хора с умствена изостаналост, с. Пчелина.** Доставчик: Община Самуил. Капацитет 15, заетост 15
- „**Личен асистент" по НП„АХУ**". Заетост 5. Държавно финансиране.
- **„Личен асистент" по проект „Нови възможности за грижа".** Заетост 99. Държавно финансиране.

➢ **Община Цар Калоян**

- **Домашен социален патронаж, гр. Цар Калоян**. Доставчик: община Цар Калоян. Финансиране от общинския бюджет. Капацитет 80, заетост 32.
- **Обществена трапезария, гр. Цар Калоян** с финансиране от Фонд „Социална закрила", доставчик на услугата: Община Цар Калоян, Капацитет 50 места, заетост 50;
- **Център за социална рехабилитация и интеграция**, с доставчик: Община Цар Калоян. Капацитет 20 места. Към момента 5 възрастни хора ползват услугата.
- **ЦНСТ за възрастни хора с физически увреждания I, гр. Цар Калоян.** Доставчик: Община Цар Калоян. Капацитет 10, заетост 9.
- **ЦНСТ за възрастни хора с физически увреждания II, гр. Цар Калоян.** Доставчик: Община Цар Калоян. Капацитет 10, заетост 9.
- **„Личен асистент" по НП „АХУ**". Заетост 1. Държавно финансиране.
- **„Личен асистент" по проект „Нови възможности за грижа".** Заетост 32. Държавно финансиране.

<u>ИЗВОД:</u> Мрежата от социални услуги в област Разград е добре развита, но е необходимо да бъдат обхванати и по-малките населени места от областта.

Предлаганите алтернативни социални услуги на територията на областта обхващат широк кръг от рискови групи, но са недостатъчни да задоволят потребностите на възрастните и хората с увреждания, най-вече тези с психични разстройства и лица с деменция.

Функциониращите 5 защитени жилища подпомагат процеса на деинституционализация на потребителите на специализирани институции в областта, чрез предоставяне на социални услуги в близка до семейната среда, където хората водят независим начин на живот, подпомогнати от професионалисти.

В разкритите 3 ЦСРИ, екипи от професионалисти предоставят комплекс от социални услуги, свързани с извършване на рехабилитация, социално-правни консултации, образователно и професионално обучение и ориентиране, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за социално включване на пълнолетни лица.

Дневните центрове за възрастни хора с увреждания предлагат на потребителите комплекс от социални услуги в общността, които създават условия за цялостното им обслужване през деня, предоставяне на храна, задоволяване на ежедневните здравни и рехабилитационни потребности, психологически консултации, трудотерапия, организация на свободното време и лични контакти. Насърчава се социалната и културна интетграция на възрастните хора с и без увреждания, чрез което се подобрява качеството на живот и се намалява риска от институционален тип грижа.

Перманентно запълнения капацитет на услугата Обществена трапезария показва значимостта ѝ за лица от различни рискови групи на територията на област Разград. Това с особена сила се отнася за лицата с увреждания.

6 Оценка на ресурсите за развитие на социални услуги в областта и общините

6.1 Анализ на човешките ресурси за предоставяне на услуги

В настоящият анализ на ситуацията човешките ресурси са разгледани в тяхната структура и динамика за петгодишен период. Информацията е извлечена от изготвените от всяка община карти, както и от Анализите на ситуацията и оценка на потребностите от социални услуги в общините.

По-горе ясно са изведени тенденциите на трайно намаляване и застаряване на населението в област Разград.

Застаряването на населението оказва и ще оказва за в бъдеще влияние върху структурата на общинските икономики в областта, което налага планиране на адекватни на потребностите социални услуги. Важна предпоставка за ефективност на социалните услуги е наличието на квалифициран и мотивиран персонал на всичките нива. Непрекъснатото развитие и обучението на човешките ресурси в тази област си остава главна необходимост за качеството на социалните услуги.

6.1.1. Общински администрации

Планирането на социалната политика и нейното реализиране в общините нормативно се осъществява от ръководен и експертен персонал, чийто ресор са социалните услуги.

В задълженията на заетите в социалната сфера служители се включват разработването на стратегически и планови документи, провеждането на конкурси за възлагане на социални услуги на външен доставчик, взимане на решения и предложения за разкриването на нови социални услуги, работа с граждани по социални проблеми, социална интеграция, информация и социално включване, извършва се контрол и се осигурява методическа помощ на доставчиците на социални услуги, изготвяне и реализиране на проекти и програми в сферата на социалните услуги и трудовата заетост.

Всяка от общините в област Разград има самостоятелност и е създала своя вътрешна организация за управление на социалните услуги, адекватна на потребностите и възможностите си. Практически във всички общини, с изключение на община Разград, обичайно един или двама служители отговарят за дейностите във всички социални сектори. Честа практика е дейностите по административното и финансово управление на социалните услуги да бъдат разпределени между служителите в съществуващите отдели и да е определен един отговорник.

- В **Общинска администрация Разград** е създаден отдел "Социални дейности". В него са назначени 1 началник отдел „Социални дейности" с висше образование с образователна степен "Магистър" и специалности „Социален мениджмънт" и „Клинична социална работа", 1 старши експерт с образователна степен "Магистър", специалност „Социален мениджмънт", 2-ма младши експерти с образователна степен "Бакалавър", 1 със специалност „Социални дейности" и 1 със специалност „Публична администрация" , 1 старши специалист със средно образование и специалност „Икономика". Към отдел „Социални дейности" са назначени и 1 главен счетоводител, 1 оперативен счетоводител, 1 служител „ТРЗ". В сравнение с предходния период, щатът на отдела не е увеличен. Следва да отбележим, че общината е най-голямата в областта и на нейната територия се реализира изпълнението на най-голям брой социални услуги в целия им спектър. Община Разград гласува доверие и работи в партньорство с НПО за адекватно осигуряване на потребностите от социални услуги и гъвкаво управление.
- В **Общинска администрация Исперих** е обособена Дирекция „Хуманитарни дейности", която координира предоставянето на услуги във всички сектори – социални услуги, образование и младежки дейности, здравеопазване, култура, и спорт. В сферата на социалните дейности е назначен 1 старши експерт „Социална политика" с висше образование с образователна степен "Магистър" и специалности „Социална педагогика" и „Психология".
- В **Общинска администрация Кубрат** управлението на социална сфера се извършва от зам. кмет в общинската администрация. Неговата работа се подпомага от Общинско предприятие "Социални услуги", както и от директорите на разкритите социални услуги на територията на общината.
- В **Общинска администрация Завет** в ресора на един от заместник-кметовете влиза ресор „Хуманитарни дейности – образование, здравеопазване и социални дейности". Освен ресорния зам. кмета, със социални дейности са ангажирани още двама служители – младши експерт и здравен медиатор.
- В **Общинска администрация Лозница** няма обособен отдел, който да отговаря за социалните услуги и дейности. Общинската политика в областта на социалните дейности се осъществява от Заместник-кмет по социалните дейности, културата и спорта.

- В **Общинска администрация Самуил** управлението на социалната сфера се осъществява от Дирекция „Административно-правно обслужване и финансови дейности”. Общината е предоставила управлението на част от социалните услуги на външни доставчици, с оглед постигане на по-доброто качество на услугата, оперативност и минимизиране на разходите.
- В **Общинска администрация Цар Калоян** няма обособен отдел, който да отговаря за социалните услуги и дейности. Общинската политика в областта на социалните дейности се осъществява от Заместник-кмет с ресор социалните дейности.

<u>ИЗВОД:</u> Общинските администрации в рамките на съществуващите структури и щат се справят с управлението на социалните услуги на териториите си. В голяма част от общините персоналът е недостатъчен, предвид и другите административни задължения на служителите, заетостта им в различни комисии, съвети и ангажименти по разработване и реализиране на социални стратегии, програми и проекти. Разкриването на нови социални услуги натоварва допълнително съществуващия персонал, като в същото време това са хората, които най-добре познават потребностите на рисковите групи и нуждите от нови услуги..

6.1.2. Дирекции „Социално подпомагане”

Дирекциите „Социално подпомагане” са териториални структури на Агенция за социално подпомагане, които обслужват общините и като такива изпълняват държавната социална политика. Всички ДСП са в добри партньорски отношения с общинските администрации.

В йерархията на структурата на АСП водещо място за областта заема Регионална дирекция „Социално подпомагане”, Разград, която се намира в областния град. Тя има задачата да координира и контролира дейността на дирекциите „Социално подпомагане", да осъществява организационно-методическа помощ върху дейността на дирекциите, както и да поддържа и актуализира база данни на областно ниво. Служителите на РДСП към месец октомври 2015 г. са общо 9.

Общо 4 ДСП обслужват жителите на област Разград. Толкова са били в предходния период 2010 – 2015 г. Това са ДСП, Разград, Исперих, Кубрат и Самуил. В тях работят реално 110 служители в т.ч. 91 на трудово правоотношение и 19 държавни служители. За анализирания период служителите са намалели с две бройки общо за областта. Две дирекции: ДСП Исперих и ДСП Самуил обслужват само по една община. От останалите две ДСП Кубрат обслужва две общини, а ДСП Разград обслужва три общини.

Служителите в най-голямата дирекция в областта – ДСП Разград, където е и най-голям броят на действащите социални услуги към месец октомври 2015 година са 45 на брой и са разпределени, както следва:

- Директор;
- Технически сътрудник;
- Отдел „Закрила на детето”: 1 началник отдел, 1 старши юрисконсулт, 3 главни социални работници и 4 социални работници;
- Отдел „Социална закрила”: 1 началник отдел, 3 главни социални работници, 1 главен експерт „Информационно обслужване”, 1 старши счетоводител и 1 счетоводител и 15 социални работници;
- Отдел „Хора с увреждания и социални услуги” – 1 началникк отдел, 3 главни социални работници и 8 социални работници;

Работата на служителите в дирекцията се подкрепя още от 1 служител на пълно работно време по ПМС 66/1996 г. и назначените по проекти и национални програми служители, както следва: по проект „Укрепване капацитета на Агенция за социално подпомагане за повишаване качеството и ефективността на социалната работа" от февруари 2012 г. – 3 социални работници на пълно работно време, чиито бройки не са постоянно заети.

Освен това, ДСП Разград е работодател на следните лица по национални програми:

- По програми на ЗОХТУ – 1 сътрудник социални дейности на пълно работно време;
- По програми на АХУ – 27 лични асистенти на 5-часово работно време (като в Лозница – 8, Разград – 18, Цар Калоян - 1);
- Граждански договори „Професионален приемен родител" – 25 бр.

Подобна е структурата и на останалите дирекции, с разлика в броя на служителите. Работещите в Дирекциите „Социално подпомагане" притежават необходимата квалификация в областта, в която работят.

Всички служители от системата на АСП търсят възможности за периодични обучения и се атестират ежегодно.

Таблица 57: *Структура на Дирекциите „Социално подпомагане"*

ДСП	Териториален обхват – общини	Брой служители 2015
ДСП – Разград	Разград, Лозница, Цар Калоян	45
Брой служители по ПМС № 66		1
Брой служители по проект УКАСПКЕСР		3
ДСП – Исперих	Исперих	17
Брой служители по ПМС № 66		2
Брой служители по проект УКАСПКЕСР		3
ДСП – Кубрат	Завет, Кубрат	22
Брой служители по ПМС № 66		3
Брой служители по проект УКАСПКЕСР		2
ДСП – Самуил	Самуил	11
Брой служители по ПМС № 66		1
Брой служители по проект УКАСПКЕСР		0

Не се наблюдава изразена динамика в броя на служителите по служебни и трудово-правни отношения в дирекциите.

Подкрепа в работата след 2012 г. им оказват, назначените социални работници по проект „Укрепване капацитета на Агенция за социално подпомагане за повишаване качеството и ефективността на социалната работа", които са общо 8 за областта. Това обстоятелство компенсира донякъде увеличаващия се обем от работа.

<u>ИЗВОД:</u> Предвид нарастващите потребности на населението и промените в националното законодателство, с които се увеличават ангажиментите на Дирекциите „Социално подпомагане", те не разполагат с достатъчен човешки ресурс, което се отразява негативно върху дейността и мотивацията на заетия персонал.

6.1.3. Наличен персонал и капацитет в действащите социални услуги на област Разград

Наличният персонал в действащите социални услуги – държавно делегирани дейности на територията на областта е съобразен с изискванията на Методиката за определяне числеността на персонала в специализираните институции и социалните услуги в общността.

От прякото наблюдение на процеса на работа прави впечатление, че на места персоналът по отношение на общите длъжности е крайно недостатъчен, за да обслужва всички потребители. Като цяло служителите се нуждаят от методическа подкрепа, регулярни супервизии и периодични обучения. В разкритите социални услуги в малките населени места на община Разград трудно се намират специалисти за работа, поради ниското заплащане и отдалечеността от общинския център. В общините Цар Калоян и Лозница също отчитат като трудност недостатъчния брой специалисти в социалните услуги в сферата на директната грижа за лица в риск – логопеди, рехабилитатори, психолози.

В община Исперих е идентифицирано текучество на персонала. Това води до разпределение на ангажиментите между другите служители, което създава реален риск за качеството на услугите.

<u>ИЗВОДИ:</u> През периода 2010 – 2015 г. по-голямата част от социалните услуги се финансират от делегирания държавен бюджет и продължават да се управляват от общините. Съгласно Методиката за определяне числеността на персонала в специализираните институции и социалните услуги в общността, наетите по трудово правоотношение лица покриват изискването относно брой и видове длъжности, но се отчитат изключителни трудности при подбора на служители и особено при специализирания персонал. Основната причина за това са недостатъчните финансови средства, определени с единните разходни стандарти за отделните услуги, които включват разходи за възнаграждения, осигуровки и издръжка. Средната брутна заплата в сферата на социалните услуги е най-ниската в страната, което демотивира персонала и затруднява наемането на квалифицирани специалисти.

Невъзможността на по-малките общини и тези с ниска икономическа активност да дофинансират дейността на социалните услуги от общинските бюджети, ограничава социалните услуги да определят разходите си в рамките на средствата, определени с единните разходни стандарти.

6.1.4. Включване на НПО като доставчици на СУ

Възлагането на предоставянето на СУ на външни доставчици позволява на общините да се съсредоточат върху стратегическото планиране и контрол върху предоставянето на услугите. Това е ефективна алтернатива за общините, като се осигурява намаляване на разходите и постигане на по-високо качество на услугата с по-малко бюрокрация, спомага за утвърждаването на конкуренция между самите доставчици, повишава се прозрачността в разходването на публичните средства, създават се възможности за привличане на допълнително финансиране за услугите.

По този начин местните власти се разтоварват от директното предоставяне на услугата, като в същото време гарантират качеството й чрез стриктен контрол.

Все още на територията на област Разград няма много неправителствените организации в това число и местни, реално работещи в сферата на социалните услуги, поради липса на достатъчно човешки и капиталов ресурс.

По-активно включване на неправителствени организации се наблюдава предимно в общините Разград и Самуил, където през последните години местните власти са установили различни практики за въвличането им и трайното им участие в управлението на социалните услуги.

На 16.12.2011 в Районен съд – Разград 17 ангажирани публични институции подписаха Местен механизъм за прилагане на Закона за защита от домашното насилие в област Разград. Документът е резултат на изпълнението на проект „Механизъм за ефективна работа по проблема с домашното насилие", финансиран от държавния бюджет чрез Министерство на правосъдието, 2011г. Подобна инициатива е уникална по рода си в България и е успешна практика при превенцията на домашното насилие и приложението на Закона за защита от домашно насилие

Инициативата за подписване на Местен механизъм за прилагане на Закона за защита от домашното насилие в област Разград е на Центъра на неправителствените организации, останалите институции са от съдебната система, социални служби, прокуратура и полиция. Всяка от страните по подписания документ поема конкретни ангажименти, сред тях са и периодични срещи помежду им за обмяна на опит и добри практики

В резултат на това на територията на област Разград регистрирани в АСП и лицензирани доставчици, които управляват социални услуги, са както следва:

- Сдружение „Женска алтернатива за независимост етническа толерантност и асоцииране – ЖАНЕТА" гр. Разград – ЦОП в гр. Разград;
- Сдружение "ЦЕНТЪР НА НПО В РАЗГРАД" – Консултативен център по проблемите на домашното насилие в Разград;
- Сдружение с нестопанска цел „Център за социални инициативи и образователни програми", с. Самуил – ЗЖ в с. Кривица;
- Сдружение „За социална отговорност и регионални инициативи - Банско" – ЦСРИ в гр. Лозница и ЦСРИ в с. Владимировци;
- Фирма „Акансу" ЕООД – Обществена трапезария в гр. Разград;
- Сдружение с нестопанска цел „Младежки форум 2001-Разград";
- Сдружение с нестопанска цел „Център за подкрепа на жение в село Стражец";
- Институт по социални услуги ООД – Русе.

<u>ИЗВОДИ:</u> Неправителствения сектор в социалната сфера на територията на област Разград с изключение на общините Разград и Самуил е много слабо развит, което затруднява работата на общинските администрации и Дирекциите „Социално подпомагане". Двете институции работят директно по открити случаи и предоставяне на социални услуги, като едновременно с това е необходимо да извършват и административна дейност.

Не се използват оптимално възможностите за партньорство на местната власт с неправителствения сектор и бизнеса за формиране на по-добри политики и възможности за развитие на социални услуги и тяхното ефективно, отговорно и демократично управление.

6.1.5 Изграждане на областен ресурсен център за развитие на човешките ресурси в услугите

В периода: юли 2013 г. – януари 2015 г. **Сдружение „ЖАНЕТА"** изпълни дейности по Проект „Създаване на Ресурсен център за социални услуги за деца и семейства в област Разград".

В периода: 23.09.2013 г. – 08.10.2013 г. във връзка с изпълнението на проекта, се проведе анкетно проучване за нагласите и възможностите за обучение, допълнителна квалификация и получаване на външна супервизия сред 12 социални услуги за деца и семейства в област Разград. Анкетното проучване показа необходимост от постоянно обновяване и затвърждаване на знанията и на професионалните умения на екипите на социалните услуги за деца и семейства.

Като пречка за осигуряване на непрекъснато допълнително обучение и повишаване на квалификацията се изтъкват недостатъчните стандарти за издръжка. Ниските заплати в социалната сфера в огромна степен правят невъзможен варианта самите специалисти да заплащат за обученията си.

В последните години офертите за обучения са по-достъпни и всички доставчици на социални услуги получават такива. Основните пречки да не се възползват от тях се състоят в това, че обученията се провеждат в отдалечени населени места, обучителите са непознати и често нямат практически опит. Проблем се оказва и това, че не всеки директор има възможност за участие в разработване на бюджетите и залагане на средства за обучения. Там където специалисти и персонал преминават обучения и супервизия, се отчита видим ефект от това.

След сформиране на екипа за управление на проекта, планиране на дейностите и провеждане на анкетното проучване, в седемте общини на област Разград бяха проведени кръгли маси за популяризиране дейностите по проекта. Една от изпълнените дейности представлява обучение на специалистите от СНЦ „ЖАНЕТА”, които от своя страна да станат обучители.

Разработени са методики за обучения и програми за супервизия на Регионалния ресурсен център. Разработена е типова документация за възлагане на социални услуги от общините.

Обучените специалисти от сдружението са проведоха 12 двудневни обучения: по едно за служителите на всяки доставчик на социални услуга за деца и семейства в област Разград по избрана от резултатите от анкетата тема и 24 супервизии – по две – за персонала във доставчик на социални услуги. Обученията са проведени на място, като обучителите посетиха екипите, предоставящи социални услуги.

С цел изграждане на местен капацитет и формиране на политики за предоставяне на социални услуги в общността, са проведени 4 двудневни обучения: обучение за неправителствени организации за повишаване на капацитета им за кандидатстване и управление на социални услуги, обучение на представители на общински администрации за възлагане на социални услуги на външни доставчици, както и две обучения на общински съветници от социалните комисии на тема „Спецификата на социалните услуги и изграждане на местни политики за предоставяне на социални услуги”: едно обучение на съветници от Разград, Лозница и Цар Калоян и едно обучение за съветници от Исперих, Кубрат, Завет и Самуил.

След приключване на проекта, дейностите в Центъра са свързани основно с разпространение на информационни материали, информация за предстоящи обучения в страната и на местно ниво, организиране на форуми и кръгли маси по социални проблеми, активиране на неправителствения сектор в подкрепа на общините, доставчици на социални услуги.

Организирани са две обучения в гр. Разград за доставчици на социални услуги за деца с външни лектори.

Предстои провеждане на анкетно проучване за новата 2016 г. за нуждите от обучения и супервизии на екипите – социални услуги за деца.

Според общинските администрации, диапазонът на обученията трябва да се разшири, като се включат и социалните услуги за възрастни.

Желанието на сдружение „ЖАНЕТА” е организирането на обучения и супервизии на местно ниво, с обучители – специалисти на сдружението, такива от други местни социални услуги и външни утвърдени обучители.

Основната идентифицирана трудност при изпълнението на проекта е липсата на средства от страна на доставчиците на социални услуги – такъв тип обучения са свързани със заплащане на такси.

6.2 Финансов анализ на дейностите на общините в област Разград

За извеждане на необходимите за плановия процес тенденции е извършен анализ на финансово състояние на десетте общини в област Разград.

Основните източници за финансиране на социалните услуги в общините от са:

- Републиканския бюджет – субсидии за делегирани от държавата дейности;
- Собствени приходи на общините – за местни дейности и дофинансиране на държавните дейности;
- Отпуснати средства по проекти, финансирани от ЕС.

Според прието решение на Министерски съвет от 2003 година, за разделение на дейностите на делегирани от държавата и дейности, финансирани от местни приходи, са разделени отговорностите между държавата и общините.

Държавно делегираното финансиране на социалните услуги и размерът на финансовия стандарт се определят с Решение на Министерски съвет за всяка бюджетна година, а размерът на средствата за финансиране на социалните услуги – местни дейности, се определя за всяка бюджетна година от Общински съвет, в зависимост от задачите, които решават в областта на социалните услуги и финансовия ресурс, с който разполагат, събиран от местните приходоизточници.

Социалните услуги в област Разград, които са делегирани от държавата дейности, са специализираните институции за деца без увреждания, специализираните институции за възрастни хора с/без увреждания и социалните услуги в общността, в т.ч. и от резидентен тип. Финансирани изцяло от местни приходи са Домашните социални патронажи и Клубовете на пенсионера/инвалида. Общините осигуряват средства и за съфинансиране по Програми за временна заетост и проекти за предоставяне на някои социални услуги.

Делът на услугите, представляващи местни дейности е по-нисък и средствата, като финансирането се осъществява изцяло със средства от местни данъци и такси. В никакъв случай обаче те не са по-маловажни. Домашният социален патронаж обгрижва едни от най-уязвимите групи: възрастни хора, самотно живеещи или с ниски доходи, хора с увреждания. Дейността им е с висока обществена значимост предвид тенденциите на застаряване на населението и демографската криза.

Запазва се тенденцията, общините да са силно зависими от държавната субсидия.

<u>ИЗВОДИ</u>: Все още без финансиране от държавния бюджет или европейски средства не е възможно да се разкриват и развиват нови качествени социални услуги. Финансовите ресурси на общинските администрации не са достатъчни и за дофинансиране на дейностите на социалните услуги на територията на общините в област Разград.

Отчита се силна зависимост на общините от Републиканския бюджет, от който получават различни субсидии – за делегираните от държавата дейности и изравнителни субсидии, чрез които се осигурява финансиране и на местните дейности. В този смисъл е целесъобразно да продължи процесът на финансова децентрализация, за да може общините да постигнат по-голяма самостоятелност в плановия и изпълнителски процес. Това ще позволи по-гъвкаво да се управляват наличните финансови средства, тъй като ще има по-големи възможности за маневриране при решаването на съществуващите задачи на местно равнище.

6.3 Други налични ресурси в област Разград

Повечето общини на територията на област Разград нямат особено големи възможности за привличане на ресурси под форма на дарения. Материално-техническата база общинска собственост е също много ограничена и има необходимост от ремонтни дейности, за да може да бъде използвана за предоставяне на социални услуги. Партньорството на местната власт с широко участие на гражданите е възможност за формиране на по-добри политики и възможности за развитие. Тясното взаимодействие между местна власт, граждани, НПО и бизнес е пътят за ефективно, отговорно и демократично управление.

Като помощни органи към общините и в тясно партньорство с тях по социалните проблеми функционират:

- Обществен съвет по социално подпомагане и услуги;
- Ресурсен център за подпомагане на интегрираното обучение и възпитание на деца и ученици със специални образователни потребности;
- МКБППМН и Детска педагогическа стая за работа с деца с отклоняващо се поведение;
- Превантивно-информационен център по наркомании;
- Местна комисия за борба с трафика на хора;
- Общински детски комплекси;
- Центрове за работа с деца и младежи;
- Клубове на пенсионера и инвалида.

Всички институции, имащи отношение към социалната сфера, са съсредоточени в областния център, повечето доставчици на социално услуги също.

<u>ИЗВОД:</u> Предвид наличния общински сграден фонд на територията на област Разград, към момента е почти невъзможно разкриването на нови социални услуги в подходяща общинска материална база. Много малка част от общините разполагат с финансови средства за извършване на ремонтни дейности.

Тези два фактора оказват изключително голямо влияние върху развитието и управлението на социалните услуги, но въпреки това, благодарение на доброто партньорство между общински организации, Дирекции „Социално подпомагане”, Регионална дирекция „Социално подпомагане” и неправителствения сектор, на територията на областта функционира добре развита мрежа от качествени социални услуги.

7 Заключения и препоръки

7.1 Основни изводи от ситуационния анализ и оценката на потребностите

Проучването на ситуацията в област Разград е фокусирано върху нуждите от социални услуги, разглеждани в общия контекст на социо-икономическите проблеми, политики и мерки за социално включване на уязвимите общности и групи от населението в общината. Обхватът на темите на проучването включва широк кръг социо-икономически проблеми, демографски тенденции, общо състояние на сектора на социалните услуги в областта, като достъп, капацитет, човешки ресурси и качество на наличните услуги.

Обобщените изводи от анализа на ситуацията и събраните конкретни данни са основа за адекватното планиране на капацитета на социалните услуги и за избора на тяхната форма – начин на осигуряване на достъп и достигане до клиентите, обслужващи едно или няколко населени места в една или повече общини, както и за разработване на „смесени” услуги.

Препоръките са съобразени и с нагласите и очакванията, както на различните участници в предоставянето на услугите, така и на настоящите и потенциалните ползватели – рискови групи и индивиди, за които са предназначени социалните услуги и мерки за социално включване.

- В резултат на отрицателните демографски тенденции се наблюдава трайно застаряване на населението в областта и особено в малките общини;
- В чисто икономически план намалението на активното население по населени места и общото застаряване прави особено необходими всички от предлаганите социални услуги, както и осигуряването на по-широк достъп на нуждаещите се до тях;
- В определени етнически групи се наблюдава увеличаване на ражданията от непълнолетни майки;
- Наблюдават се неблагоприятни тенденции във възрастовата и образователна структура на работната сила. Доминиращ брой регистрирани безработни без специалност и ниско образование;
- Необходимо е да се предприемат решаващи мерки за разкриване на нови работни места в малките населени места или за подобряване на пътната инфраструктура, за да се улесни достъпът до работни места в други населени места, като се запази родното място като място за живеене;
- Във всички общини на областта се наблюдава увеличаване броя на хората в трудоспособна възраст с трайни увреждания, дължащи се на социално значими заболявания (онкологични, психични, заболявания на сърдечно-съдовата система), за които в настоящия момент липсват адекватни услуги в т.ч. и социални.

7.2 Изводи за състоянието на социалните услуги в област Разград

7.2.1. Общи изводи за услугите за деца:

В периода 2010 – 2015 г. област Разград регистрира значително развитие на социалните услуги за деца в риск. Изградени са много нови услуги в общността и резидентен тип, процесът на деинституционализация се реализира успешно и сравнителният анализ показва, че за изминалия четиригодишен период се е разширил обхвата на услугите, насочени към рискови групи – деца и техните семейства.

След направения анализ на рисковите групи и съществуващи услуги, са изведени следните изводи и препоръки:

- Услугите, предоставящи ранна превенция на изоставянето на деца от 0 до 3 години, са все още недостатъчно развити на територията на областта. Липсват и услуги за ранна интервенция и работа с майки на ниво родилен дом – няма налично нито едно звено „Майка и бебе”, Кризисен център и други видове услуги за семейно настаняване и работа с майки по превенция на изоставянето и ранна бременност; работа с непълнолетни майки и с малцинствени групи, които са най-рискови в това отношение.
- Липсва услугата „Спешен прием за деца в риск”.
- Липсват достатъчно социални услуги за деца с противообществени прояви и извършили насилие, а изведените данни показват, че тази рискова група се увеличава.

- Подобряване взаимодействието между институциите в работата с всички рискови групи – по-активното включване на образователните институции в процеса на превенция на агресията, противообществените прояви, децата с увреждания и отпадането от училище. Идентифицирана е липса на достатъчно специализирани кадри в училищата, които да работят в тази насока и в екип със специалистите на ЦОП, ЦСРИ, ОЗД, Дневни центрове и други услуги в общността. По-активно включване и на здравните институции на ниво родилен дом по превенция на изоставянето.
- Изведените данни показват и недостиг на финансови средства за обезпечаване на резидентните услуги като цяло.

7.2.2 Общи изводи за социалните услуги за възрастни хора с увреждания и за стари хора:

Данните от Общинските анализи, предоставени от доставчиците на социални услуги, очертават една положителна картина за общото състояние на качеството на социални услуги за възрастни в област Разград. Извършената оценка за качеството се основава приоритетно на постъпилите Анкетни карти от социалните услуги и налага следните изводи за обективното състояние им състояние в област Разград:

- На територията област Разград успешно функционират 5 социални услуги от институционален тип и 48 - в общността. Липсва баланс по териториано разпределение - специализираните институции и социалните услуги в общността не са разпределени равномерно във всички общини. Най-голяма е концентрацията в общините Разград – 22, Самуил – 12, Исперих - 11, следвани от общините Кубрат и Цар Калоян - 7 и община Лозница – 6 социални услуги и Завет - 4. В община Разград са концентрирани половината (50%) от всички социални сулуги за възрастни хора;
- В област Разград функционират 3 специализирани институции за възрастни хора с увреждания и 2 за стари хора. Домовете за лица с увреждания, не са в състояние да покрият потребността на всички чакащи за настаняване;
- В почти всички действащи социални услеги са налице основните елементи от изискуемата материална инфраструктура за гарантиране на нормални битови условия, като достатъчен брой помещения за потребителите и персонала. В голяма част на материалните бази, през анализирания период са извършени ремонтни дейности. Доставчиците на социални услуги са положили усилия да инвестират в реновирането и на базови елементи – покриви, дограми, топлоизолация и др.;
- В повечето от специализираните институции за възрастни в областта, средата е адаптирана към потребностите на хората с увреждания. Изградени са рампи, монтирани са асансьори, както и системи за повикване с бутон за алармен сигнал. Осигурени са средствата за безпроблемно предвижване на хората с увреждания, с изключение на Дома в село Ловско и Дневен център за възрастни хора с увреждания в град Разград;
- Към този момент при липса на друга алтернатива, наличието на специализирани институции в областта е наложително, поради необходимостта в тях да бъдат настанявани като потребители възрастни хора и лица с тежки увреждания, нуждаещи се от специализирани медикосоциални и палеативни грижи;
- Домашните социални патронажи, функциониращи в шест от седемте общини и покриват в известна степен потребността от храна и социални контакти на застаряващото население. Изключение прави община Самуил, в която е оборудвана сграда и предстои стартиране на услугата;

- Обществените трапезарии разкрити в седемте общини, осигуряват храненето на най-нуждаещите се възрастни и болни хора в областта. Предлаганите алтернативни социални услуги на територията не обхващат широк кръг от рискови групи и са недостатъчни, да задоволят потребностите на възрастните и хората с увреждания н семейна среда;
- На територията на област Разград функциониращите общо 5 защитени жилища /в т.ч. 4 защитени жилища за лица с умствена изостаналост, 1 защитено жилище за лица с психични разстройства/, които подпомагат процеса на деинституционализация на потребителите на специализирани институции в общината, чрез предоставяне на социални услуги в близка до семейната среда, където хората водят независим начин на живот, подпомогнати от професионалисти;
- В помощ на лицата с увреждания са разкритите 4 ЦСРИ. Броят им е достатъчен, за да подкрепят ефективно потребителите настанени в специализирани институции и услугите от резидентен тип. През 2015 г. е разкрита нова алтернативна социална услуга на територията на община Разград, насочена към необхванати досега рискови групи – ЦСРИ за лица с психични разстройства и интелектуални затруднения, с капацитет 25 души;
- Социалната услуга „Личен асистент“ по ОП „РЧР”, функционираща във всички общини на областта, обхваща 565 възрастни и деца с увреждания, а „Личен асистент“ по НП„АХУ” – 83 деца и лица, чийто брой се оказва твърде недостатъчен да покрие реалните потребности на нуждаещите се;
- Възлагането на социални услуги, финансирани от държавния бюджет на външни доставчици се наблюдава основно в общините Разград и Самуил, и отчасти в община Лозница. Тези общински администрации гласуват доверие и работят в партньорство с неправителствени организации за адекватно осигуряване на потребностите от социални услуги;
- Основен проблем в системата на социалните услуги, особено за тези предоставящи грижи за хора с увреждания, е липсата на добре мотивирани специалисти да работят в тях. Налице е голямо текучеств и недостатъчна квалификация, породени от ниско заплащане, в съчетание със специфичните нужди на целевата група и произтичащите от това отговорности, както и нуждата от пътуване до работното място, разходите за което са частично поети. Тази тенденция е особено изразена в социалните услуги, предоставяни в малките населени места, в които броят на населението в надтрудоспособна възраст е голям и липсва квалифициран персонал;
- Липсват услуги за палеативни грижи за възрастни хора, които да осигуряват грижи и поддържащо лечение на терминално болни във финална фаза на живота;
- Липсва Център за временно настаняване на бездомни лица, а е идентифицирана потребност от услуга от такъв тип;
- Липсва кризисен център за жертви на домашно насилие и трафик.

7.2.3 Конкретни изводи за социалните услуги по общини

7.2.3.1 Община Разград

- Много добре развита и териториално разпределена мрежа от социални услуги за деца, хора с увреждания и стари хора;
- С много добри темпове се извършва политиката на деинстититуционализация на децата на територията на общината. Закрити са две специализирани институции за деца – ДДУИ, с. Просторно и ДМСГД, гр. Разград;

- Липса на социални услуги с възможност за временно настаняване, целящи предотвратяване изоставянето и настаняването в институция на децата от 0 до 3 години, като в същото време се предотвратяват ситуации, застрашаващи сигурността, здравето и развитието им;
- Необходимост от услуга, свързана с превенция на попадането на деца на улицата и отпадане от образователната система, чрез индивидуална работа с детето и семейството му, осъществяване на семейно консултиране и подкрепа, огрaмотяване на децата и подпомагане на формирането на хигиенни, личностни, социални и други умения;
- Необходимост от услуга за кризисно настаняване при акт на домашно насилие и трафик;
- Деинституционализацията и социалната изолация на хората с увреждания, живеещи в семейна среда, както и нарастващият брой на хората с увреждания, поражда необходимостта от изграждане на резидентни услуги за хора с физически увреждания;
- Наличието на воля общинската администрация да бъде активна страна в социалната сфера и да упражнява контрол върху услугите, с цел гарантиране качеството на социалните услуги, предоставяни на територията на общината;
- Добра съвместна работа с представители на неправителствения сектор;
- Наличие на екип от обучени специалисти за разработване на проекти и кандидатстване за външно финансиране, както и на кадрови ресурси за обезпечаване предоставянето на социалните услуги;
- Недостатъчен брой на социални услуги за хора със специфични потребности и самотни възрастни, които не могат сами да задоволяват ежедневните си нужди.

7.2.3.2 Община Исперих

- В специализираната институция ДДЛРГ “Лудогорие” в гр. Исперих по-голяма част от децата, ползващи услуги по отглеждане и възпитание, имат интензивни контакти със семействата си. Според статистическите данни 80 % от настанените деца в институцията за последните три години са от населени места извън община Исперих. При наличие на достатъчен брой и вид социални услуги-резидентен тип и социални услуги в общността за деца в общините от областта, процентът на институционализираните деца в община Исперих ще е значително по-малък, както и необходимостта от настаняване в специализирана институция ще отпадне. С оглед бъдеща реинтеграция, те се нуждаят от алтернативни на институцията услуги – Център за настаняване от семеен тип за деца/ младежи без увреждания и Приемна грижа;
- Дейностите, предоставяни в Център за обществена подкрепа функционират с ограничен достъп за нуждаещите се поради липса на информиране и насърчаване на потребителите. Липсват развити дейности и информационни кампании по приемна грижа и подкрепа на осиновяването;
- Развитие на услуги за превенция, насочени към следните рисковите групи: млади семейства и самотни майки с риск да изоставят децата си, деца с отклоняващо се поведение, деца и лица, жертви на насилие, не са достатъчно развити в община Исперих;
- Висок дял на хората с увреждания, както и на самотно живеещите стари хора;
- В община Исперих са развити социалните услуги, насочени най-вече към подкрепа на деца, както и на хора с увреждания и възрастни хора и предоставяни в домашна среда: Личен асистент и Домашен социален патронаж;

- Големият брой на лицата с увреждания и самотно живеещите хора, които се нуждаят от специализирани грижи налага развитие на услуги в общността, предоставящи дневна и резидентна грижа;
- Домашният социален патронаж е най-достъпната услуга в общността за стари хора, която може да бъде подобрена по отношение на дейностите, включени в услугата.

7.2.3.3 Община Кубрат

- За голяма част от персонала не се организират курсове и обучения с цел повишаване на капацитета;
- Висок дял на хората с увреждания, както и на самотно живеещите стари хора;
- Развитие на услуги за превенция, насочени към следните рисковите групи: малолетни и непълнолетни майки, съжителство на малолетни и непълнолетни с пълнолетни млади семейства и самотни майки с риск да изоставят децата си, деца в риск и техните семейства;
- Основно социалните услуги са базирани в гр. Кубрат и с. Тертер, но се предоставят за всички желаещи потребители на територията на общината;
- Обхванати са различни целеви групи – самотно живеещи тежко болни лица, хора над 65 г. с ограничения или в невъзможност за самообслужване, хора с увреждания, семейства на деца и възрастни с увреждания;
- Недостатъчен брой на социални услуги за хора със специфични потребности и самотни възрастни, които не могат сами да задоволяват ежедневните си нужди;
- Осигурена е достъпност до всички видове социални услуги на територията на община Кубрат;
- Няма гарантиран набор от услуги по превенция, които да оказват подкрепа на родители и деца, които да подпомагат отглеждането и възпитанието на децата, като училище за родители, училищна подкрепа, информиране на децата за техните права и отговорности, подкрепа на родители на деца с отклоняващо се поведение;
- Съществува възможност за предоставяне на допълнителни социални услуги от ДСП като поддържане на личната хигиена и хигиената на жилищните помещения, обитавани от ползвателя; съдействие за снабдяване с необходимите технически помощни средства при ползватели с увреждане; битови услуги и др.

7.2.3.4 Община Завет

- В общината няма развити социални услуги за всички рискови групи, чрез които да бъде предоставена подкрепа в среда, близка до семейната;
- Непълен обхват и вид дейности на услугата „Домашен социален патронаж” на територията на община Завет;
- Недостатъчен брой на социални услуги за хора със специфични потребности и самотни възрастни, които не могат сами да задоволяват ежедневните си нужди;
- Значителен брой неработоспособни и възрастни жители на общината;
- Ниски доходи на преобладаващата част от нуждаещите се от социални услуги;
- Липса в общината на публично-частни партньорства при предоставяне на социални услуги от външни доставчици – НПО и др.
- Липса на подготвени кадри по специалностите: социални дейности, социална педагогика, логопедия, рехабилитация, психология и специална педагогика.

7.2.3.5 Община Лозница

- В общината няма развити социални услуги за всички рискови групи, които да предоставят подкрепа в среда, близка до семейната;
- Недостатъчен брой на социални услуги за хора със специфични потребности и самотни възрастни, които не могат сами да задоволяват ежедневните си нужди;

- Значителен брой неработоспособни и възрастни жители на общината;
- Ниски доходи на преобладаващата част от нуждаещите се от социални услуги;
- Липса на подготвени кадри по специалностите: социални дейности, социална педагогика, логопедия, рехабилитация, психология и специална педагогика;
- Качеството на предоставяните услуги в ДВХФУ, с. Ловско не е на необходимото ниво. Няма достъпност на част от потребителите до първия етаж и до двора на институцията. Липсват: столова, зала за рехабилитация, дневна, помещения за усамотяване, което от своя страна налага изграждане на нови подходящи услуги.

7.2.3.6 Община Самуил

- Много добре развита и териториално разпределена мрежа от социални услуги за хора с умствена изостаналост и физически увреждания: Защитени жилища, Дом за възрастни хора с умствена изостаналост, ЦНСТ за възрасти хора с умствена изостаналост; ЦНСТ за възрасти хора с физически увреждания; ЦСРИ и Център за почасово предоставяне на услуги за социално включване в общността или в домашна среда към Общинско предприятие за „Обществено хранене и социални услуги";
- Недостатъчен брой на социални услуги за хора със специфични потребности и самотни възрастни, които не могат сами да задоволяват ежедневните си нужди;
- Добра развита и териториално разпределена мрежа от социални услуги за деца с физически увреждания, деца от уязвими общности (самотни майки, многодетни семейства), деца изведени от институции: ЦОП, ЦСРИ, Център за предоставяне на социални услуги за деца и техните родители" и Приемна грижа.
- Наличието на воля общинската администрация да бъде активна страна в социалната сфера и да упражнява контрол върху услугите, с цел гарантиране качеството на социалните услуги предоставяни на територията на общината;
- Заявена воля и готовност за съвместна работа с представители на неправителствения сектор, доказали висок професионализъм;
- Наличие на екип от сравнително добре обучени специалисти за разработване на проекти и кандидатстване за външно финансиране, както и на кадрови ресурси за обезпечаване предоставянето на социалните услуги;
- Миграционен процес на младите хора от общината към по-големите градове и изоставяне на близки и роднини в напреднала възраст;
- Общината е със силно ограничени местни приходи, което възпрепятства разкриването на социални услуги – общинска дейност;
- Липсва социална услуга за стари хора, която да осигурява дългосрочна грижа – Център за настаняване от семеен тип за стари хора.

7.2.3.7 Община Цар Калоян

- Общината има наличен сграден фонд за разкриване на социални услуги;
- Липса на достатъчно мерки и дейности за възрастните хора с увреждания и самотните стари хора. Социалните услуги, които са налични, имат за цел решаване на основните проблеми на рисковите целеви групи;
- Не се налага разкриване на нови социални услуги по превенция на риска от социално изключване, тъй като няма установена рискова група на територията на община Цар Калоян;

- Община Цар Калоян е единствен доставчик на социални услуги**,** което налага да се търсят възможности за включване на неправителствения сектор при планиране и предоставяне на социални услуги на местно ниво;
- В общината е стартирал процесът по утвърждаване на приемната грижа, който съвместно с възможностите за настаняване при близки и роднини представлява сериозен ресурс за превенция от настаняване в специализирани институции;
- На територията на община Цар Калоян няма разкрити социални услуги за деца и семейства в риск. Децата с потребност от такива услуги се насочват от Д ”СП” към Център за обществена подкрепа в гр. Разград. Центърът покрива напълно потребностите от подкрепа на децата;
- Липсват достатъчен брой подкрепящи превантивни услуги за възрастни и техните семейства.

7.3 Препоръки към Областната стратегия за развитие на социалните услути в област Разград

7.3.1. Общи препоръки към Областната стратегия за развитие на социалните услуги в област Разград

- Като приоритетно направление в областната стратегия за социални услуги, трябва да се включи деинституционализацията и развитието на максимално широк спектър от услуги за семействата в риск, с цел превенция на изоставянето и за извеждане на децата от институциите и намаляване риска от трайна институционализация на големия брой деца, настанени в ДДЛРГ, поради бедност, безработица, лоши битови условия на семействата;
- Необходимо е изграждането на механизми на междусекторно партньорство между институциите за използване на техните ресурси в подкрепа на семействата при преодоляване на бедността и социалната изолация;
- Увеличаване броя на приемните семейства и доставчиците на услугата „Приемна грижа”. Повишаване качеството на услугата приемна грижа, повишаване капацитета на приемните родители и прецизен подбор на кандидат-приемни родители;
- Повишаване капацитета на действащите и изграждане на нови услуги за деца с увреждания, поради увеличения брой от тази рискова група;
- Повишаване капацитета и услугите за родители на деца с увреждания;
- Повишаване стандартите за финансиране на социалните услуги – направеният анализ и изведените данни показват, че повечето услуги на територията на областта са затруднени да ангажират достатъчно квалифициран персонал, тъй като трудът им не е достатъчно заплатен, поради ниския стандарт на финансиране. Недостатъчното обезпечаване с кадри и специалисти води до понижаване качеството на предоставяната грижа и услуга;
- Премахване на институционалния модел на грижа за възрастните хора и хората с увреждания чрез развитие на услуги за дългосрочна грижа и междусекторни услуги в семейна, или близка до семейната среда за хора, зависими от грижите на професионалисти; осигуряване на комплексна подкрепа на семействата, които полагат грижи за хора с увреждания и възрастни хора чрез развиване на форми на социални услуги в подкрепа на зависими членове на семейството, спомагащи и за трудовата реализация на лицата, полагащи грижи за тях;
- Индивидуализиран процес на оценка на потребностите от интегрирани услуги по функции и по интензивност, който да включва детайлно проучване на особеностите на лицето, на социалното му обкръжение и предоставяната от близките му подкрепа;

- Индивидуален избор на дейностите за подкрепа – потребителят да има правото да избира вида и степента на подкрепа, която да съответства на начина на живот и увреждането, и активно да се включва в избора и прецизирането на продължителността и интензитета на различните дейности за подкрепа;
- Необходимо е постигане на устойчивост на предлаганите услуги в общността, финансирани по различни национални/европейски програми. Формите на социална подкрепа в общността като „Личен асистент“, „Социален асистент“, „Домашен помощник“ все още са зависими от отпускания финансов ресурс, а не от наличните потребности в общините;
- Необходимо е да се доразвие и разшири дейността на Домашните социални патронажи в насока поддържане на жилищната хигиена, закупуване на вещи от първа необходимост, заплащане на ел. енергия, вода, телефон и др. административни услуги;
- Разработване и въвеждане на специфични дейности в подкрепа на рискови групи като: деца, хора с увреждания, хора с хронични заболявания, възрастни самотни хора, психично болни и др., като е необходимо да се планират мерки, насочени към осигуряване на профилактика, диагностика, лечение, рехабилитация и грижи за деца със специални потребности; осигуряване на домашно лечение на пациенти с хронични заболявания и др.;
- Да се подобри капацитетът и взаимодействието при реализирането на комплексни услуги в сферата на образованието, здравеопазването, спорта, заетостта и социалните услуги при постигане на общи цели за социално включване;
- Да се предвидят целенасочени мерки за преодоляване на липсата на персонал и/или неговата недостатъчна квалификация, без което е трудно осъществимо развитието на необходимите социални услуги в малките населени места и общини;
- Необходимо е да се организират регулярни информационни кампании във връзка с представяне и осведомяване на широката общественост за видовете, целите и целевите групи, към които са насочени социалните услуги;
- Осигуряване на възможности за непрекъснато обучение, обмяна на опит и добри практики, с цел: развитие капацитета на екипите в звената, ангажирани с управлението на социалните услуги; изследване на потребностите, планиране на вида и обхвата на услуги по превенция на рисковите фактори и услуги за целевите групи в риск; финансово планиране и ефективно управление на ресурсите; познаване и прилагане на съществуващата нормативната уредба и добрите практики за администриране и управление на социални услуги в България.

7.3.2 Конкретни препоръки към Областната стратегия за развитие на социалните услуги в област Разград:

7.3.2.1 Община Разград

- Потребностите на самотните стари хора и хората с увреждания налагат планиране на социални услуги в общността – **Домашен помощник и Социален асистент;**
- Необходимо е планиране на **Звено „Майка и бебе”,** което да предоставя временно настаняване до 6 месеца на бременни жени и майки в риск да изоставят децата си, като същевременно насърчава родителската привързаност, подпомага младите майки чрез социално-педагогическо, психологическо и юридическо консултиране и подкрепа;
- Потребност от планиране и разкриване на **Център за работа с деца на улицата**;

- Поради нарастващия брой деца с увреждания е необходимо да се планира **Дневен център за деца с увреждания**;
- Потребност от планиране и разкриване на **Кризисен център за жертви на домашно насилие и трафик**;
- Необходимо е да се планират и разкрият резидентни услуги за възрастни хора с физически увреждания **– Център за настаняване от семеен тип за възрастни хора с физически увреждания**.

7.3.2.2 Община Исперих

- Продължаване деинституционализацията на децата от специализираната институция **ДДЛРГ „Лудогорие“** гр. Исперих до закриването й и съответно извеждане на децата в подходящи социални услуги;
- Да се предвидят целенасочени мерки за преодоляване на липсата на персонал и/или неговата недостатъчна квалификация, без която е трудно осъществимо развитието на необходимите социални услуги в малките населени места;
- Подобряване комуникацията между детските градини, училищата и неправителствените организации за идентифициране на деца, жертви на домашно насилие и на семейства с агресивно поведение на родителите;
- Развитие и разширяване обхвата на утвърдените социални услуги в общността **Личен асистент и Домашен социален патронаж**, както и стартиране на услугата **Домашен помощник.** Потребностите на целевите групи в общината налагат дейностите, предоставяни от ДСП да включват и медицински грижи;
- Поради големия брой на лица с увреждания е необходимо да се предвидят социални услуги за тази рискова група – **Дневен център за възрастни хора с увреждания и Център за настаняване от семеен тип за възрастни хора с физически увреждания;**
- Разкриване на **Център за временно настаняване;**
- Високият дял на застаряващото население в общината, което не е способно да се справи с ежедневните си дейности и има нужда от подходящи грижи, налага необходимостта от **Център за настаняване от семеен тип за стари хора.**

7.3.2.3 Община Кубрат

- Необходимо е разнообразяване на социалните услуги и развиване на нови и гъвкави, алтернативни услуги, които да съответстват на спецификата на потребностите на рисковите групи в общината**. Домашният социален патронаж,** като най-популярна услуга в семейна среда, трябва да се преструктурира така, че да има потенциал за максимално реализиране на социалната услуга, в случай на липса на алтернативни такива. Големият брой самотни стари хора и хора с увреждания налага планиране на социални услуги в общността – **Личен асистент, Домашен помощник и Социален асистент**;
- Развитие на мерки за превенция и услуги по превенция, които да оказват подкрепа на родители и деца и да подпомагат отглеждането и възпитанието на децата, като училище за родители, училищна подкрепа, информиране на децата за техните права и отговорности, подкрепа на родители на деца с отклоняващо се поведение. извършване на мобилна социална работа в селата с деца в риск и техните семейства, подкрепа на приемни семейства и работа с малцинствени групи. Тези услуги могат да се осигурят чрез разкриване на **Център за обществена подкрепа**;

- Големият брой застаряващо население и предстоящата деинституционализация на домовете за стари хора налагат планиране на **Център за настаняване от семеен тип за възрастни** в гр. Кубрат;
- Да се предвидят целенасочени мерки за преодоляване на липсата на персонал и/или неговата недостатъчна квалификация, без което е трудно осъществимо развитието на необходимите социални услуги в малките населени места и общини.

7.3.2.4 Община Завет

- Насърчаване на гражданската активност и мобилизиране на обществени ресурси за стартиране на дейност и развитие на нови доставчици на социални услуги;
- Осигуряване на адекватен брой служители в отделите, ангажирани с разкриването и управлението на социалните услуги на територията на общината;
- Развитие на мерки за превенция и услуги за подкрепа на семействата с деца в риск;
- Потребност от разкриване на **Център за обществена подкрепа, Дневен център за възрастни с увреждания и Център за социална рехабилитация и интеграция за деца и възрастни с увреждания;**
- Разширяване обхвата на услугата **Домашен социален патронаж** във всички населени места в общината, предоставяне на храна по време на празничните дни, осигуряване на диетична храна и на диференцирано меню според финансовите възможности на потребителите. Подобряване услугите в дома и непрекъснато развитие на ДСП като звено, чиито услуги обхващат най-голям брой потребители;
- Осигуряване максимален достъп до наличните социални услуги във всички населени места в общината чрез развитие на мобилност на услугите.

7.3.2.5 Община Лозница

- Потребностите на самотните стари хора и хората с увреждания налагат планиране на социални услуги в общността – **Личен асистент, Домашен помощник и Социален асистент**;
- Осигуряване на адекватен брой служители в отделите, ангажирани с разкриването и управлението на социалните услуги на територията на общината;
- Предстоящата деинституционализация на домовете за лица, както и наличната материална база на **ДВХФУ** в **с. Ловско**, налагат планиране на 2 бр. **Центъра за настаняване от семеен тип за възрастни хора с физически увреждания**;
- Подобряване и разширяване на услугите, предоставяни от **ДСП** като звено, чийто услуги обхващат най-голям брой потребители;
- Максимален достъп до наличните социални услуги в изолираните населени места чрез осигуряване на мобилност на услугите.

7.3.2.6 Община Самуил

- Разкриване на социални услуги за стари хора в общността – **Център за настаняване от семеен тип за стари хора,** който да посрещне нуждата от дългосрочна грижа**;**
- Развиване и разширяване на услугите в общността, предоставяни по ОП „Развитие на човешките ресурси” и по национални програми **/Личен асистент; Домашен помощник/;**
- Развитие на приемната грижа чрез разкриване на **Център за приемна грижа;**

- Изграждане на **Наблюдавано жилище** с цел деинституционализация на ДВХУИ, с. Самуил;
- Планиране на **социално предприятие** с цел осигуряване на заетост на хора с физически и ментални увреждания;
- С цел разработване и разкриване на модели на превантивни социални услуги с ранна степен на интервенция, целящи да се предотврати загубата на независимостта на възрастните хора и тяхната социална изолация, е необходимо да се планират като общинска дейност следните услуги– **Бюро за социални услуги и консултации, Дневен център за стари хора**;
- Продължаване на работата и разширяване на **Център за предоставяне на социални услуги за деца и техните родители**;
- Разширяване на услугите в **Център за почасово предоставяне на услуги за социално включване в общността или в домашна среда към Общинско предприятие за „Обществено хранене и социални услуги”**.

7.3.2.7 Община Цар Калоян

- Осигуряване на адекватен брой служители в отделите, ангажирани с разкриването и управлението на социалните услуги на територията на общината;
- Потребностите на самотните стари хора и хората с увреждания налагат планиране на социални услуги в общността – **Личен асистент, Домашен помощник и Социален асистент**;
- Разширяване дейностите на услугата **Домашен социален патронаж,** чрез въвеждане на допълнителни услуги като: поддържане на личната хигиена и хигиената на жилищните помещения, обитавани от ползвателя; съдействие за снабдяване с необходимите технически помощни средства при ползватели с увреждане и др. За целта е необходимо увеличаване на щатния персонал.

8 Приложения

Моментна снимка на СУ в област Разград към месец юли 2015 г.